

ئەسپىكتىن كارى

د كوردىا سەرى دا

دانان

سانيا جەبار عەبوزىد

٢٠١٢

ئەسپىكتىن كارى دكوردىيا سەرىدا

سپیریز پرس

دیقەبەرلە گشتىو و سەرنقىسىز

مؤيد طيب

مافيين چاپكىرنىڭ د پاراستىڭ نە

کوردستانى عىراقلى - دھوك
تاخى مازى - جادا ئاشتى
ئافاھىي سپيريز

www.spirez.org
www.spirezpage.net

دار سپيريز للطباعة والنشر
دھوك

- ژمارا وەشانى: (٣٧٦)
- نافى پەرتووگى: ئەسپىكتىن كارى دكوردىيا سەريدا
- دانان: سانيا جەبار عەبوزىد
- دەرهەنانا ھونھرى: ژفان محمدەد حەسەن
- بەرگ: نەجمەدين بىرى
- سەرپەرشتكارى چاپى: شىروان ئەحمدە تەيپ
- چاپ ئىتكى
- تىراز: (٧٥٠) دانە
- ژمارا سپاردىنى ل پەرتووكخانا بەدرخانىان ل دھوك
(٢٠٨٢) ل سالا ٢٠١٢
- چاپخانا: خانى / دھوك

SPIREZ PRESS & PUBLISHER
DUHOK

ئەسپىكلىن كارى دكوردىا سەريدا

سانيا جەبار عەبوزە يد

2012

رسىيملىن

دیاری

- دهیک و بابین من.
- خوشک و برايین من.
- ههر کهسى حمزه تا په يقا کوردى بکەت.

سوپاسنامه

- سه‌رۆکاتی و وان مامۆستاییین پشکا زمانی کوردى ئەوین کو ل کورسی خواندنا ماسته‌رئ وانه داینە من.
- (د. بائیز عومەر ئەحمد) کو ب ئەركى سه‌رپه‌رشتیا فی ۋەكۆلینى راپوی.
- مامۆستا (شیقان شلیمۇن، مەھدى تۆفیق) کو ھاریکاریا من كرینە بو ودرگىرانا ژىددەرین ئىنگلىزى، ھەروەسا ھەر كەسەكى کو ھاریکارى و پشتەۋانیا من كرینە.
- ھەمى كارمەندىن پەرتوكخانىن (كۈلىڭ ئادابى، مەلبەندى) زانكۆيا دەھوکى.

λ

لیستا هیّمایان

ئەسپىكت	ئەس
تاف	تا
دوخى خىستنەسەر	د. خ
دوخى تيان	د. ت
پسته	پ
كوردىيا سەرى	ك. س
گرييىبا نافى، فريزىا نافى	گ. ن، ف. ن
گرييىبا كارى، فريزىا كارى	گ. ك، ف. ك
گرييىبا كارى يا دىيىشدا	گ. ك
مۆرفىم	م
مۆرفىما تافى	م. تا
مۆرفىما نفши	م. نف
پسته ژلايى واتايىقە نەدروستە بەلى ژلايى رېزمانيقە درستە	?

نافه‌رۆك

١٣ پیشەکى
١٧ پشكا ئىيڭى: لايەنلى تىۋىرى
١٩ بهندى ئىيڭى: كار وئەسپىكت و تاف و رېزه
١٩ ١- كار دزمانى كوردىدا
٢٣ ٢- چەند پىناسىن زمانقانان بۇ ئەسپىكتى
٢٧ ٣- پەيوەندى وجياوازى دنافىبەرا تاي وئەسپىكتىدا
٢٩ ٤- پەيوەندى دنافىبەرا ئەسپىكتى روېزدىدا
٣٣ بهندى دووى: مەودا ئەسپىكتى
٣٣ ١- ئەكشنسارەت
٣٤ ٢- ئەسپىكتا ئەرسوتۇتالىنى
٣٥ ٣- جورىين ئەسپىكتى
٣٥ أ- ئەسپىكتا فەرھەنگى
٣٧ ب- ئەسپىكتا پېزمانى
٣٩ بهندى سىيى: رېبازىن زمانى وئەسپىكت
٣٩ ١- رېبازا دىرىپىن
٤١ ٢- رېبازا بنىادگەرى
٤٣ ٣- رېبازا بەرھەمھىيان وفەگوھازتنى
٤٧ پشکادووى: كارى ساده (بىن ئەسپىكت)
٥١ بهندى ئىيڭى: بىر وبوچونىن زمانقانان بۇ كارى ساده (بىن ئەسپىكت)
٥٩ بهندى دووى: كارى ساده (بىن ئەسپىكت) دكارىن بەرى يېن (ك. س)دا
٧١ بهندى سىيى: هەلسەنگاندنا كارى ساده (بىن ئەسپىكت) دكارىن بەرى يېن (ك. س)دا

۸۵	پشکا سی بین: ئەسپېكتا کارى يا بەرددەوامىي.
۹۱	بەندى ئېكىن: بىر وبۇچونىن زمانقانان بۇ ئەسپېكتا کارى يا بەرددەوامىي.....
۹۵	بەندى دووئى: ئەسپېكتا کارى يا بەرددەوامىي دكارىن بەرى يېن (ك. س)دا.....
		بەندى سېيىن: ھەلسەنگاندىن ئەسپېكتا کارى يا بەرددەوامىي دكارىن بەرى يېن
۱۰۱	(ك. س)دا.....
۱۰۷	پشکا چوارى: ئەسپېكتا کارى يا تەواوېي
۱۱۱	بەندى ئېكىن: بىر وبۇچونىن زمانقانان بۇ ئەسپېكتا کارى يا تەواوېي.....
۱۲۱	بەندى دووئى: ئەسپېكتاکارى يا تەواوېي دكارىن بەرى يېن (ك. س)دا.....
		بەندى سېيىن: ھەلسەنگاندىن ئەسپېكتا کارى يا تەواوېي دكارىن بەرى يېن (ك.
۱۳۱	س)دا.....
۱۴۱	پشکا پېنجى: ئەسپېكتا کارى يا دورىي
۱۴۵	بەندى ئېكىن: بىر وبۇچونىن زمانقانان بۇ ئەسپېكتا کارى يا دورىي.....
۱۵۱	بەندى دووئى: ئەسپېكتا کارى يا دورىي دكارىن بەرى يېن (ك. س)دا.....
		بەندى سېيىن: ھەلسەنگاندىن ئەسپېكتا کارى يا دورىي دكارىن بەرى يېن
۱۵۷	(ك. س)دا.....
۱۶۳	ئەنجام
۱۶۵	لىستاۋىدەران .
۱۷۳	خلاصة البحث
۱۷۷	Abstract

پیشەکی

۱- ناڭ ونيشان و سنوري ۋە كۆلىنى:

ئەڭ ۋە كۆلىنى لىزىر ناڭ ونيشانى ((ئەسپېيكتىن "Aspects" كارى دكوردىسا سەريدا)) دايىه. ھەردو ئاستىن مۇرفۇلۇجى وسىنتاكسا كارى بخۇفە دىرىت، واتە دىياركىندا فۇرمىن ئان ئەسپېيكتان دكەۋەتە دبوارى مۇرفۇلۇجىدا ودىياركىندا ئەركى وان دكەۋەتە بوارى سىنتاكسىد، ڇېھەرلىق چەندى ئەڭ ۋە كۆلىنىڭ كا مۇرفۇسىنتاكسىيە لايەنى پراكتىكىي ۋە كۆلىنى دچار چوڭى نۇمنە و كەرسەتىن كوردىسا سەريدا.

۲- ئەگەرى ھەلبىزارتىنابابەتى ۋە كۆلىنى:

ژ ئەگەرىن ھەرە گرنگ ئەمەد كەنگەن لىسەر ئەسپېيكتىن كارى (لايەنى رىزمانى) ودىكوردىسا سەريدا كىيمىن، بەلكەن لەكەن بابەتىن تافى "Tense" ورېزىمى "Mood" هاتىيە بەحسىكىن وئەو بىر وبۇچۇنىن جۇدايىن لدور بابەتى ئەسپېيكتىن كارى، گەلەك ژئىك دورن، ھەروەها كىيم و كىيماسى دىغان بىر وبۇچۇنالدا ھەنە؛ لەورا مە ئەڭ بابەتە ھەزى ھەندى دىت كەنگەن ھەلبىزارتىنابابەتى ئەنجامدىن.

۳- گەنگىيا ۋە كۆلىنى:

بىيگومان ئەسپېيكتىن كارى رۆلەكى بەرچاڭ دېيکھاتا كارىدا دېيىن. ئەڭ ئەسپېيكتە دۆمدارىبۇن وفە كىيشانى دەمىن كارى دىاردەكەن؛ لەورا گەنگىيا ۋە كۆلىنى دىئىك لەك دەرىن، بىر وبۇچۇنىن زمانۋانان (كارىن بەردى بىيىن ك. س) بىيىن ژئىك جۇددادا دەھىت، ھەروەها راستەتكەن و تېرى كىيىن ئەن كىيماسىيەن تېيدا ھاتىنەكەن.

٤- ئارىشا قەكۈلىنى:

دەقىقەكۈلىنىدا چەند ئارىشه ھەبۇن، ئارىشەك ئەوبۇ كو بۇ لايەنى تىورىيەتىن، زاراوىن كوردى بەرامبەر زاراوىن بىيانى نەبۇن، كو ب نەچارى مەھەرەمان زاراوىن بىيانى بكارهينايىنە.

دیالىكتا كوردىيا سەرى دەفەرەك بەرفەھ ياخىرى جوگرافى بخوهە دگرىت، شىئىت، ئاخىقتنا وان ڙىئىك جودايم، ئەقە بويە ئاستەنگ، داكو پتە ئاشتايىن لگەل ئەسپىكتىن كارى دكوردىيا سەريدا پەيدا كەن، مە ئاخىقتنا گەلەك كەسان ڙەدەھەرەن جودا وەرگرتىيە (عبدى حاجى، بابى نازى، بەرۇز شوجاعى، دلشاد مەممەد حەنيف، دلبهر تاھر تەلحو، مەممەد حسین حەسەن، ئەسکەندر، يەشار باتمانى، ئىيراهىم قامشلى، كۆچەر شىخ موس،...) كو ڙىئى فان كەسان دنافېھرا [٦٥-٢٢] سالاندایە.

٥- پېيازا قەكۈلىنى:

بۇ ئەنجامدانانى قەكۈلىنى شىتەلكرن لىسر بىياتى مۇرفيمىتى هاتىيە بكارهينان.

٦- پېشكىن قەكۈلىنى:

ئەقەكۈلىنى ژىلى پېشەكى وئەنجامان، ژ پېنچ پېشان پېكھاتىيە:

پېشكىنىكى: تەرخانكىيە بۇ لايەنى تىورىيە ئەسپىكتا كارى، ژسى بەندان پېكھاتىيە. بەندى ئىكى تايىبەته ب (پەيوەندى دنافېھ را كار و تاف ورېزە وئەسپىكت) يە وچەندىن پېنلاسە بۇ ئەسپىكتى تىدا هاتىنە دەستتىشانكىرن. بەندى دووئۇ نواندىن (مەودا ورەھەندى ئەسپىكت) ئى ڙلايى زمانقانانقە دىاردەت وەھروەھا جورىن ئەسپىكتىن كارى ڙى بشىوهەكى گشتى دزمانىدا خوھىادەت. دېندى سېيىدا (ئەسپىكت دوقتابخانىن زمانىدا) هاتىيە خوھىاکرن.

پېشكى دووئۇ: يَا قەكۈلىنى بۇ كارى سادە "Simple" (بىن ئەسپىكت) هاتىيە تەرخانكىرن، ژسى بەندان پېكھاتىيە. بەندى ئىكى تايىبەته ب بىر و بۆچۈنلىن زمانقانانقە دەربارە كارى سادە (بىن ئەسپىكت). دېندى دووئىدا كارى سادە (بىن

ئەسپىكت) دكارىن بەرى يىن كوردىا سەريدا هاتىيە بەرچاڭىرن وېندى سىيىت تەرخانكىرىه بۇ ھەلسەنگاندىن كارى سادە دكارىن بەرىدا ژلايى ناڭىرن ودەستنىشانكىرنا جۆر وۇمارە وېكھاتنا كارى سادەفە.

پشقا سىيىت: بۇ ئەسپىكتا كارى يا بەرددوامىي "Continous,Progressive" هاتىيە تەرخانكىن، ژسى بەندان پېكھاتىيە، بەندى ئىكى تايىبەته ب بىر وبوچونىن زمانقانانقە بۇ ئەسپىكتا بەرددوامىي. بەندى دووئ ئەسپىكتا بەرددوامىي دكارىن زمانقانانقەن بەرىدا (ك. س) بەرچاڭ دكەت وېندى سىيىت ھەلسەنگاندىن ئەسپىكتا بەرددوامىي ژلايى ناڭىرن وخودياكىرنا جۆر وۇمارە وېكھاتنىيە دياردكەت.

پشقا چوارى: ژى بۇ ئەسپىكتا كارى يا تەواوىي "Perfect" تەرخانكىرىه. ژسى بەندان پېكھاتىيە. بەندى ئىكى تايىبەته ب بىر وبوچونىن زمانقانانقە بۇ ئەسپىكتا تەواوىي وېندى دووئ تەرخانكىرىه بۇ ئەسپىكتا تەواوىي دكارىن زمانقانانقەن بەرىدا (ك. س). بەندى سىيىت ژى تەرخانكىرىه بۇ ھەلسەنگاندىن ئەسپىكتا تەواوىي ژلايى ناڭىرن وخودياكىرنا جۆر وۇمارە وېكھاتنىيە.

پشقا پېنچى: ياخى ۋەكۈلىنى بۇ ئەسپىكتا كارى يا دورىيى "Pluperfect" تەرخانكىرىه. ژسى بەندان پېكھاتىيە. بەندى ئىكى تايىبەته ب بىر وبوچونىن زمانقانانقە بۇ ئەسپىكتا دورىيى بەندى دووئ ئەسپىكتا كارى يا دورىيى دكارىن بەرىدا (ك. س) بەرچاڭ دكەت. بەندى سىيىت تەرخانكىرىه بۇ ھەلسەنگاندىن ئەسپىكتا دورىيى ژلايى ناڭىرن وخودياكىرنا جۆر وۇمارە وېكھاتنىيە. لەدەمەيا ۋەكۈلىنى ژى ئەنجام ب هويرى هاتىنە خومياكىن.

پشکا ئېڭى

لايەنى تىۋرى

بەندى ئېڭى

كار و ئەسپىكت و تاف و رىزه

- ١- كار دزمانى كوردىدا:
- ٢- چەند پىئناسىن زمانقانان بۆ ئەسپىكتى
- ٣- پەيوەندى و جىاوازى دنابىھەرا تافى و ئەسپىكتىدا
- ٤- پەيوەندى دنابىھەرا ئەسپىكتى و رىزهيدا

بەندى دووئى

مەودا ئەسپىكتى

- 1- ئەكشىنسارىت.
- 2- ئەسپىكتا ئەۋستوتالىتى.
- 3- جورىن ئەسپىكتى.
- أ- ئەسپىكتا فەرھەنگى
- ب- ئەسپىكتا رېزمانى

بەندى سىيى

رېبازىن زمانى و ئەسپىكت

- 1- رېبازىن دىرىن
- 2- رېبازىن بىياتگەرى

لایهنى تىۋرى

بەندى ئېڭى

كار وئەسپىيكت وتاب ورىژه

۱- کار دزمانى كوردىدا:

كار دزمانى كوردىدا واتا سەرەكى دگرىيَا كارى ورسىتىدا دىيىنت، ئانكى كەرسەستەكى دەستەھەلاتدارە، كەواتە كارى رىستى كەرسەتىن پىىدىقى درىستىدا دەستەنەشان دكەت: كارى تىپەر: بىھر، بەركارى ئېكسەر، [بەركارى نە ئېكسەر، ھەفالكارى (دەمى، جەھى، چەوايى)].

كارى تىنەپەر: بىھر، [بەركارى نە ئېكسەر، ھەفالكارى (دەمى، جەھى، چەوايى)]. دزمانى كوردىدا رىستە بى كارنىيە و واتا رىستى وەكى جەمسەرەكى لدور كارى دزقىرت. كار ژىلى كو رويدانەكى و كرييارەكى خودىيا دكەت، ژ چەندىن پىكەتىن زېكەنەقەتاي پىكەتەت وەھەمى پىكەتەت وامان و مەبەست وپىكەتانا كارى دەدن. كار ژىلى بنىياتى كارى ژ(تاب، ئەسپىيكت، رىژە، گەردانكىن، نەفى، تىپەراندىن، وبىھر نەدىyar^(۱)) پىكەتەت [۱۲۵: ۵۴]

(۱) بىكدر نەدىyar دكۈردىا خوارىدا بىرىكا مۇرۇمىيەن (رى، را) دەھىتە دەرىپىن (يارى كىرا، يارى دەكىرى)، كورىكە كا مۇرۇلۇجىھ، بەلى دكۈردىا سەرىيدا ب ھىبىنا كارى (ھات، دەھىت، دى ھىت) كورىكە كا سىناتاكسى يە دەھىتە دەرىپىن (يارى ھاتە كىرن، يارى دەھىتە كىرن، يارى دى ھىتە كىرن).

هەبۇنا گەلەك پىكھىنان بۇ پىكھاتا كارى بويه ئەگەرئى هندى، كو كار دزمانيدا ببابەتكى ئالۆز بھېتە هەزماتن. قان ھەمى پىكھىنان پىكھە بۇ دروستكىنارىستان وواتايى وەك يەكەيەكا فەرھەنگى مۇرفۇلوجى سەرەدھرى لگەل دھېتەكىن. زمانى شيانىن ۋەگوازتنا ھزر و بىران ھەيە (زمانى شيانا ۋافارتىا بار "Situations" وئامازە پىدانى رۈيدانىن "events" تافى بورى سالاخان ورېخستىنادەمى "Temporal" ھەيە) [١: ٧٣] كو ئەڭ شيانە بىرەكى كاران دھېتە ئەنجامدان.

بىشىوهەكى گشتى ھەر كارەكى دكوردىا سەرەيدا مۇرفىيمىن خودىيىن سەربخوه بۇ بنيات^(١) و تافى^(٢) ھەنە و ئەم دى قان ھەر دوو پىكھىنەرىن كارى ب پىكھىنەرىن سەرەكىيىن پىكھاتا كارى لقەلەم دەين ودى جەھى وان ژلايى مۇرفۇلوجىقە دىاركەين، چونكى پىكھىنەنى دى دېت ھەبن ودبىت نەبن.

سادەترىن كار دزمانى كوردىدا ڈ مۇرفىيمىن (بنيات، تاف، رېكەفتىنى) پىكەفتىنى، بۇ نمونە:

- چوم -

شروقا ۋى كارى لدویىش بنەمايى مۇرفىيمان:
بنيات + م. . تا. بورى + م. رېكەفتىنى.

ج + و + م

كارى (چوم) شىۋىي (ئەرىيە، ھەر چەندە كو مۇرفىيمەكا سەربخوه و كۈنکۈرىتى نىنە، لى بەرامبەرى شىۋىي (ئەرىي) شىۋىي (ئەرىي) ھەيە كو مۇرفىيمەكا سەربخوه و كۈنکۈرىتى ھەيە^(٣): نەبۇنا مۇرفىيمەكا سەربخوه بو شىۋىي (ئەرىي) بەرامبەر (ئەرىي)، ھەبۇنا وى دىاردەكت و شىۋىي (ئەرىي) پى دھېتە ۋافارتىن.

(١) كارىن بىھىز دزمانى كوردىدا بنياتىن وان ھەمى تاف و دوخان وەكى ئېك فورم دەرناكەفن يانزى ھەندهك جاران دەرناكەفن. بۇ پىز پىزانىنان بىزىرە: [٩٩-٢٣: ١٠٠].

(٢) يىشانىن تافى دكوردىا سەرەيدا ئەڭىنە: ١ - تافى دھېت "Future" (دى، وي، دى ب، وي ب) دا. ٢ - تافى نەھو "Present": (د). ٣ - تافى بورى "Past": (ر، ت، د، و، ئ).

(٣) مۇرفىيما (ئەرىي) دتافى بورىي رېتى راگەھاندىن وەرجىدا (نەيە، دتافى دھېتىي راگەھاندىندا (نەيە، دتافى دھېتىي مەرجىدا (نەيە، دتافى دھېتىي فەرمانىدا (مەيە).

ههبوна گەلەك پىكھىنان بۇ پىكھاتا كارى بويه ئەگەرئى هندى، كو كار دزمانىدا ببابەتكى ئالۆز بھېتە هەزماتن. قان ھەمى پىكھىنان پىكھە بۇ دروستكىنارىستان وواتايى وەك يەكەيەكا فەرەھەنگى مۇرۇلۇجى سەرەدەرى لگەل دھېتەكىن. زمانى شيانىن ۋەگەھازتنا ھزر و بىران ھەيە (زمانى شيانا ۋافارتىا بار "Situations" وئامازە پىدانان رۈيدانىن "events" تافى بورى سالاخان ورېخستىدا دەمى "Temporal" ھەيە) [١: ٧٣] كو ئەڭ شيانە بىرەكى كاران دھېتە ئەنجامدان.

بىشىوهەكى گشتى ھەر كارەكى دكوردىا سەرەيدا مۇرۇفيمىن خودىيىن سەرەبخو بۇ بنىات^(١) و تافى^(٢) ھەنە و ئەم دى قان ھەر دوو پىكھىنەرین كارى ب پىكھىنەرین سەرەكىيىن پىكھاتا كارى لقەلەم دەين ودى جەھى وان ژلايى مۇرۇلۇجىقە دىاركەين، چونكى پىكھىنەن دى دېت ھەبن ودبىت نەبن.

سادەترىن كار دزمانى كوردىدا ڈ مۇرۇفيمىن (بنىات، تاف، رېكەفتىنى) پىكەفتىنى، بۇ نمونە:

- چوم .

شروقا ۋى كارى لدویىش بنەمايى مۇرۇفيمان:

بنىات + م. . تا. بورى + م. رېكەفتىنى.

ج + و + م

كارى (چوم) شىۋىي (ئەرى) يە، ھەر چەندە كو مۇرۇفيمەكا سەرەبخو و كۈنکۈرىتى نىنە، لى بەرامبەرى شىۋىي (ئەرى) شىۋىي (ئەرى) ھەيە كو مۇرۇفيمەكا سەرەبخو و كۈنکۈرىتى ھەيە^(٣): نەبوна مۇرۇفيمەكا سەرەبخو بۇ شىۋىي (ئەرى) بەرامبەر (ئەرى)، ھەبوна وى دىاردەكت و شىۋىي (ئەرى) پى دھېتە ۋافارتىن.

(١) كارىن بىھىز دزمانى كوردىدا بنىاتىن وان ھەمى تاف و دوخان وەكى ئېك فورم دەرناكەفن يانزى ھەندهك جاران دەرناكەفن. بۇ پىز پىزانىنان بىزىرە: [٩٩ - ٢٣: ١٠٠].

(٢) يىشانىن تافى دكوردىا سەرەيدا ئەڭىنە: ١ - تافى دھېت "Future" (دى، وي، دى ب، وي ب) دا. ٢ - تافى نەھو "Present": (د). ٣ - تافى بورى "Past": (ر، ت، د، ا، و، ئ).

(٣) مۇرۇفيمە (ئەرى) دتافى بورىي رېتى راگەھاندىن وەرجىدا (نە) يە، دتافى دھېتىي راگەھاندىندا (نە) يە، دتافى دھېتىي مەرجىدا (نە) يە، دتافى دھېتىي فەرمانىدا (مە) يە.

رېزى (مەرجى) "Subjunctive" و فەرمانى "Imperative" مۇرفىيمىن خودىيىن تايىبەت ھەنە، ((لە رۇوى و شەسازى يەوە رېزە ئىخبارى ھىچ نىشانەيىكى تايىبەتى نى يە، بەلام لەوە دا لە رېزەكانى دى جىا دەبىتەوە، كە رېزە ئىخبارى بە رىك و پىكى بەپىي كات دەگۆررە، بەلام رېزەكانى دى بەو شىوه يە نىن)) [٢، ٣٦: ٢]، بىنى نەبونا مۇرفىيمەكا سەربخۇد ئەم دشىين ژ رېزەيىن (مەرجى و فەرمانى) ۋافىرىن.

- نشيىسى. رېزى راگەهاندىنى "Indicative" (مۇرفىيم بۆ رېزى راگەهاندىنى نىنە).

- نشيىسيا. رېزى مەرجى.

م. مەرجى.

- بنشيىسە. رېزى فەرمانى.

↓

م. فەرمانى

ژلايى ئەسپىكتىقە كارى (چوم) ئىك ژ ئەسپىكتىن (بەردەوامىي، تەواومىي، دورىي) بخودە ناگرت، چونكى ھەر ئىك ژ قان مۇرفىيمىن سەربخۇد ھەنە كە ئاماڙى پى دكەن؛ لەورا ئەم كارى (چوم) ب كارەكى سادە ئانکو بى ئەسپىكت ددانىن كو ب نەبونا مۇرفىيمەكا تايىبەت ب ئەسپىكتىقە ئەم دشىين ژ ئەسپىكتىن دى جودا بکەين:

- چوم [بنيات (ج) + م. تا. بورى (و) + م. رېككەفتىن (م)].

- دچوم [م. (ئەس) بەردەوامىي (د) + بنيات (ج) + م. تا. بورى (و) + م. رېككەفتىن (م)].

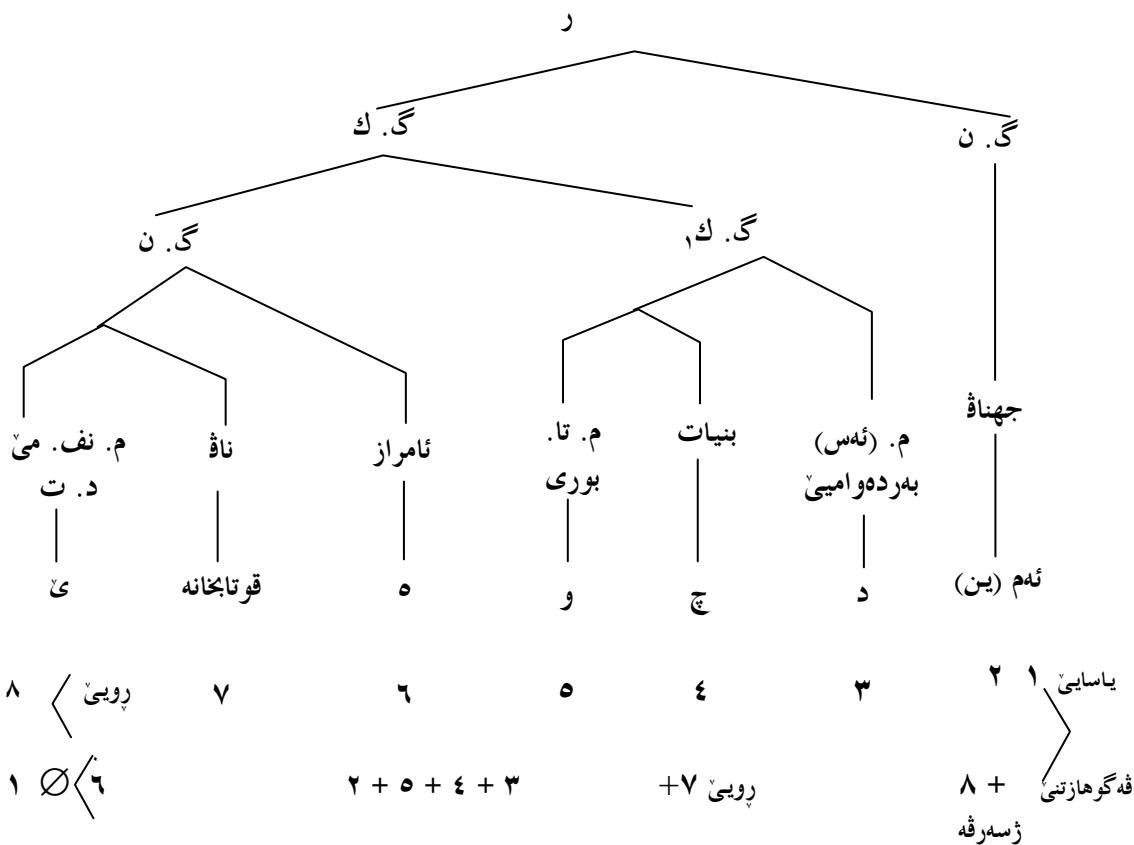
- چويمە [بنيات (ج) + م. تا. بورى (و) + م. (ئەس) تەواوىي (يە...ە) + م. رېككەفتىن (م)].

- چوبوم [بنيات (ج) + م. تا. دوري (و) + م. (ئەس) دوري (بو) + م. رېككەفتىن (م)].

بىنى بەندىگى رېزى راگەهاندىن و كارى سادە (ژلايى ئەسپىكتىقە) و شىوه ئەرلى، مۇرفىيمىن سەربخۇد نىنە.

ئەو مۆرھىمەن کو دتايىھەتن ب كارىشە ودىاردىن، ھەمى دچنە د ژىز گرىپا كارىشە.
ئەگەر پستەيەكا كوردى بىرپىكا دارئاسا "Tree diagram" شرۇفەبکەين دى بۇ مە
ئالۇزىيا كارى پت خويابت:

ئەم دچوينە قوتاڭخانى

درېستا سەريدا كارى رېزى راگەھاندى وشىۋى ئەرىھەيە، لى مۆرھىمەن تايىھەت بۇ
دەربىرینا ۋىچەندى نىين.

۲- چەند پىناسىن زمانقانان بۇ ئەسپىيكتى:

۱- (ئەسپىيكت رېكىن جىاوازىن دەربىرىنا پىكھىنى دەمى^(۱) ناخوخىي " Interna

"Tempolar [۶۴: ۳] بارىيە

- دەمى ئەز چوم، زارۇكى يارى دكر.

دەمۇنا سەرىدا مە دووكارىن ھەين، كارى دووئ (دكر) رويدانەكى دياردكەت وئەف پويدانە ژلايى كارى ئىكىفە پت دەيىتە خۇمياكىن. كارى ئىكى تەواويا بارەكى خۇميا دكەت (چونا من) بى كۆ ئامازى ب پىكھىنى دەمى ناخوخىي بکەت وھەمى بار وەك تەۋاپىيەكە بىنلىك دەيىتە دىاركىن كو دەستپىك، نىش دادوايا وى دبته ئىك وئىك يەكەيە. بۇ دىاركىندا بارى كارى (دكر) پىدەفيە بۇ پىكھىنى دەمى ناخوخىي بىزقىرىن چونكى دەستپىك دادوايا كارى دىارنىيە [۶۴: ۴]

ھەروەها دشياندaiyە كو بىزىن بھارىكارىا ئامادەبۇنا فۇرمى ھەۋەدەمىي (دەمى)، كارى (چوم) پت دەيىتە رونقەكىن كو ژلايى واتايىفە تەواو بوبىيە، بەل كارى (دكر) دەدەمى بورىدا بەردەوام رويدا وئەف بەردەوامىيە بفۇرمى (د) كو پىكھىنى دەمى ناخوخىيە، دناف كارى (دكر)دا خۇميايدىت.

۲- (زاروئ ئەسپىيكت ب دو رەنگان بكاردەيىت، لايەنی بەرتەنگ ئامازى ددەتە كارتىگورىيىن "Category" رېزمانى ئەوين كو پەيوەندى ب پىكھاتا "Structure" بارەكى، يان ھەلوىستەكى ئاخىتنىكەرىيە ھەيە، لايەنی بەرفە كاتىگورىيا فەرەنگى و ھزرى (سيمانتىكى) فەدگىريت) [۶۱: ۲۴۰]

ئەف پىناسە بىاڭ وەۋەدىايى ئەسپىيكتى بەر فەرەنگ دكەت، كەواتە ژبلى ئاستى رېزمانى ئەسپىيكتى، ئاستى فەرەنگى ژى بخۇفە دگرت. بىنلىك دەرم ژى دەيىتە زانىن، كو ھەر كارەكى ژبلى كو ژلايى رېزمانىفە ئەسپىيكتىن (بەردەوامىي، تەواوېيى، دورىيى) ھەنە، ھەروەها ژلايى فەرەنگى ژىشە ئەسپىيكتىن خۇھەنە وەك رويدانانە سۇنوركى "Nonbounded-atelic-", رويدانانە سۇنوركى

(۱) بىزىن (محمدەدە مەعروف فەتاح) ئەسپىيكتىن (پىكھىنى دەمى ناخوخىي) كا كار تەدواوه، يان نەتەدواوه وھەروەها دېتىت، كو ھەندەك دەمى بورى ب تافى تەدواو لقىلەم ددەن (چاپىيىكەقىن ۲۳/۴/۲۰۰۷).

[٢٤١: ٦١]، هه رودها پولینکرنا کارین زمانی بُو کارین ستاتيك "bounded-telic—" ديناميكي "Dynamic verbs"، کو دزماني ئينگىزىدا نەسپىكتا بەرددوامىي لگەل کاري ستاتيف ناهىت: [٨٦: ٦٨] *He is Seeming nice.

کاري ستاتيك

١- ئەو بەزى. نەسپىكتا نە سنوركى.

٢- ئەو كيلو مەترەكى بەزى. نەسپىكتا سنوركى.

کاري (بەزى) دەردوو پستاندا کارەكى ديناميكيه و ژلايى پىكەتىيە ئىكە، بەلى پستا دووئى هەفالكارى (كيلومەترەكى) لگەل هاتىيە كوكارى ژلايى سيمانتيكيقە سنوركى دكەت، بەلى هەمان كار درپستا ئىكىدا نە سنوركىيە [٦٧: ٣٩]. دېيىناسا بوريدا مەرەم ژ نەسپىكتا فەرھەنگى، يان سيمانتيكي (سنوركى، نە سنوركى و کارين ستاتيك، دينامييك،...هەندى) ياكارىيە ژلايى واتايىقە.

٣- (نەسپىكت ئەو كاتىگورييە يابويھر "event" ، يان رەوش "state" ، يان كرنەكا دەستنيشانكرىيا کاري دياردكەت كا تەواو^(١) بويھ، يان هيشتا

[٢٢١: ٧٠] بەرددوامە)

- ئارى وانىن خوه دخواندىن.

- ئارى وانىن خوه خواندىنە.

- ئارى وانىن خوه خواندبون.

٤- (نەسپىكت كاتىگورييەكە بۇ سالۇخدانا (كار) ان بكاردھىت، کو ئاماژىيە بُو ئەۋى دۆمداريا کاريگەريя "duration of activity" کاري دەربىرت وگرنگە ژ (تاف)ى بېيىتە جۇداڭىن، کو بەرى هەر تىشى پويىتە ب قۇناغىن دەمى دەدت، ئانكى دەمىنى تىشىك رويدەت، ژىلى درىزىيا رويدانى، دوو جۆر نەسپىكتىن ژئىك جودا ھەنە: بەرددوامى تەواوى^(٢) / تەواو يەقى "perfective") [٦٨: ٨٥]

(١) دزماني كوردىدا نەسپىكتىن تەواوىي ودورىي ھەر دوو ئاماژى ب تەواوبونا کاري دكەن، بەلى نەسپىكتا دورىي تەواوبونە كا دوپىرلى دەتكە خوھيا كىن.

(٢) (تەواوى "perfect" و تەواوهقى "perfective") ئان ھەردو زاراوان بكارھىنائىن جياواز دزمانىن جياوازدا ھەنە بۇ غونە (تەواوهقى) بۇ نەسپىكتى و (تەواوى) بۇ تافى بورى. دزمانى كوردىدا جياوازى دنابىدا واندا نىنە: (محمدى مەعروف فتاح، چاپىكەفتىن ٢٣/٤، ٧/٢٠٠٢).

ئەسپىكت تاييەتە بىۋەمىدار بونا كارىگەر يېقە، يان چەندايەتىما ماوى كارىگەرىي دياردكەت، بەل تاف كاتى رېزمانىي كارىيە، قۇناغا رويدانى دەھمیدا دەتە خوھياكىن.

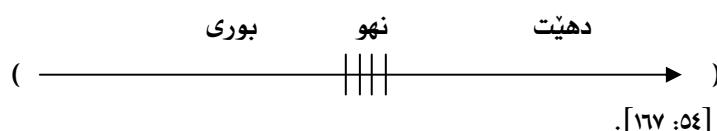
۱- أ. شانى ھوزانەك دنىيىسى.

بـ شانى ھوزانەك نفىسييبو.

۲- شانى ھوزانەكى دنىيىست.

۳- شانى دى ھوزانەكى نىقىست (بنقىيىست).

پستىن ئىكى (أ، ب) تافى بورىنە، پستا دووئ تافى نهويە، پستا سىيى تافى دھىيە وئەم دشىين بقى ھيلكارىي جەن تافان دياركەين

(دخواند، خواندىبو) ژلايى ئەسپىكتىقە جىاوازان، كو ئامازى ب (بەرددوامىي ودورىي) دەن سەرەرەي كو تافى بورىنە، چونكى ئەسپىكت دۆمىدار بونا رويدانى كارى رېكىدىيخت ورونىكرنەكا پت ورامانەكا دروستىر وبەرفەھەر خوھيادكەت [۹۸ : ۵۱].

۵- ئەسپىكت ئەو كاتىگورييە ياسالو خىداڭا رېزمانىيا كارىدا بكاردھىت ولگەل تافى و رېزەي دايە. بېرىكا نىشانىن رېزمانىيىن "Grammar Marks" دۆمىدارىي دھىيە دەربىرىن. يانزى جۈرەك ژ كارىگەريا دەملى ناخو يى كارىيە. بەرچاڭتىن رېكىن بەرامبەر كرنا ئەسپىكتى دنابېبرا تەۋاوهتىي و نەتەواوهتىي^(۱) دايە [۶۵ : ۳۶].

۶- ئەسپىكت كاتىگۈرەكى دەنگەنلى ب پېكھاتا دەملى ناخو يى بارەكىقە هەيە ئەسپىكت دەربرىن كاراندا، رەنگەددەت. دگەلەك زماندىدا (دەملى دەربرىن ئەسپىكتى) دېتە هوگرى تافى.. كاتىگۈرەي ئەسپىكتى باھراپتە زماناندا ئەفەيە: تەۋاوهتى، نەتەواوهتى^(۲)، تەۋاوى، بەرددوامى، ئاسايى "habitual" دۆمىدار [۷۷ : ۲۱] "iterative"، يەكمىنى "punctual" دۆبارەكى "durative"

(۱) نەتەواوى "imperfect" و (نەتەواوهتى "imperfective") ژى بكارھىنانىن جىاواز ھەنە دزمانىن جىاوازا. [۱۳ : ۸۰].

(۲) نەتەواوهتى لىسر ئەسپىكتىن جىاواز وەكى (ئاسايى، بەرددوامى، دۆبارەكى) دھىيە پارچە كرنا. [۱۳۵ : ۷۷].

(۳) دۆمىدار پارچە كە ژ نەتەواوهتى و دكىتم زماناندا ھەيە، گەلەك جاران بۆ دەربرىن فورمى گىشتى نەتەواوهتى دھىت ئەۋى، كۆ بۆ دەربرىن ئەسپىكتا ئاسايى ياسالىي بەرددوامى بكاردھىت، ئەسپىكتا دۆمىدار باھراپتە بەرامبەرى ئاسايى دھىت. [۸۷ : ۷۷].

لدویش ۋان پىناسىن بورى، كو بۇ ئەسپىيكتىٽ هاتىنە كرن، بشىوهىيەكى سەردىكى ئەسپىيكت پرۆسەكا رېزمانيا كارانە (مۇرۇلۇجى وسىنتاكسى) لىسەر بىنەمايى قەكىشانا دەمىرى يۈيدانى، ئانكى دۆمداربۇنا دەمىرى كارىيە، ھەرودەها ئەسپىيكتا فەرھەنگى وسىمانىتىكى ياكاران دىزماناندا ھەيە، كو ئەڭ جۇرى ئەسپىيكتىٽ لدویش واتا^(۱) نافخۇدیا كارى دىاردىت. ئەم دى تەنھا بىرىڭىز بەحسى ئەسپىيكتا رېزمانى دىزمانى كوردىدا كەين، چونكى ئەسپىيكتا فەرھەنگى پىدىقى بكارەكى مەيدانىي فەرھەنگى ھەيە ونھو ئەقە كارەكى بىزەحەمەتە^(۲) و بىياقى رەخسای بۇ في چەندى نىنە.

(۱) ھىندهك كار دىزمانىدا ھەنە، كو دىنەرەتتا واتا بەرددەۋامىي و تەواولىي دناظ ناخى كارىدا ھەيە، كو ئەقە ئەسپىيكتا فەرھەنگى كارىيە [49 : 42].

- ئەو ھەرروز دېزى. بەزى ← كارەكى بەرددەۋامە.

- ؟ ئەو ھەرروز دەر مەر ← كارەكى تەواوە.

(۲) كار ژلايى واتايى قە دىزمانى كوردىدا (رووناڭ مەحەممەد عەلى بومبا) پولىنگىرىيە، بۇ پۇز پېزائىنinan بىيىرە: [26 : 29-24].

۴- په یومندی وجیاوازی دنافبهرا تافی وئه سپیکتیدا :

تاف وئه سپیکت دوو کاتیگوریین کارینه وب کاریقه دگریداينه. په یومندی دنافبهرا
فان کاتیگوریاندا ئهود، کو هه دوو لسمر بنه مایي وختینه، هه رووهها دباھراپترا
زمناندا بېرىكا رېزمانی دروست دین وموږ فیمین تایبەت بۇ دەستنىشانكىرنا وان ھەنە.
كارهك دزمانيدا دشىت تاف وئه سپیکتى دەھەمان دەمدە بەدەتە خوھياڭىن، چونكى
كار بشىۋەمەكى گشتى وشەيەكائالۆزە، بەلى ھەمى وەكى يەكەيەكائەنگى
ومؤرخۇچى سەرە دەرى لگەل دەھىتە كىرن [۶۰: ۲۹۱] تىشەكى بەرچاھە، کو ئەۋە
ھەر دوو سىستەمە پېڭەتە دگریداينه وەھە سىستەمەك لدویىش بىي دى دەھىت:

- ئەم دوهى دەركەۋەت بويىن.

م. تا. بورى م. (ئەس.) دورىيى

ئەسپیکت گەلەك جاران لگەل تافى، دەندەك زماناندا ھاتىيە تىكەلكرن (قىزى)
كارتىكىن لسمر گەنگەشەكىرنا بېردوزىيا په یومندىيىن دەمى دزمانيدا ژلايى زمانشان
وفەيلەسوف وسايکولۇجيانقە ھەمەيە) [۷۱: ۷۰۵]

درېزمانا كوردىدا تاف ب واتايەكابەر فەھە ھاتىيە بكارھينان وفۇرمىن جيماواز ھەنە
(دئى ھىيم، ھاتبوم، دھات، ھات، ...)، كەواتە ھەم ئەركى تافى وھەم ئەركى ئەسپیکتى
دېبىنت، هەرووهە دزمانى كوردى ژىدا وەكى گەلەك زمانان ئالۆزى وشاشى بكارھينانا
زارواندا ھەمە ئەۋەقە ئەگەرەكى سەرەكىيە بۇ تىكەلبوون وئالۆزىيا باھەتىي زمانى.

پېندەفيە ئەم چەند پېتاسان بۇ تافى بەرچاھە كەين:

۱- (تاف: ئەو کاتيگوريا رېزمانىيە ياخىسىر گرىيادى ب جيمازا دەمى "time" ۋە.

تاف کاتيگورىيەكابەر بەلاقە دزمانىيەن حىيەنيدا) [۷۷: ۲۷۶]

۲- (تاف ئەو کاتيگوريا ئامازەيىھە "deictic category" يابارى بەمېقە گرى دەدت)

[۵: ۶۴]

تاف دەمى رېزمانىي کارىيە وب جيمازا دەمېقە گرىيادى يە لدویىش مۇرفييىن دەمى،
کو بۇ سى شىۋىيەن (بورى، نەھە، دەھىت) بكار دەھىت [۵۹: ۱۸۹]، هەرووهە (فان تافان ئەم

دشیین دابهشی يەكەین هوپرتر بکەین، داكو بورىي نىزىك ژبورىي دور فاھىرىن وجودا بکەین) [٤٢: ٦٤]. مەرمەن لقىرى ژىھەپەن هوپر تر ئەسپېكتە وتاب نىنه. مەرج نىنه هەر زمانەكى تاف ئەسپېكتەتەن دەردوو ھەبىن، (گەلەك زمان ھەنە، كو تاف نىنەن وکىم زمان ھەنە، كو ئەسپېكتەتەن) [٧٠٥: ٧٦] (ئەو زمانىن، كو ئەسپېكتىن مۇپ قولۇجى يان وشىن گەردانكى "word-formative" ھەبىن ژمارەيەكى كىم ژتابان ھەنە وەكى زمانىن سلافىيەن باکور، لى ئەمۇيەن كو ھىچ شىوهكى ئەسپېكتى تىدا نىنە؛ ژمارەيەكى زور ژ تابان ھەنە وەكى زمانى لاتىنى وفرەنسى) [٨٩: ٨١] دزمانى كوردىدا ئەف ھەردوو كاتىگۆرييەن كارى ب پۇونى ئاشكرايى دېزمانىدا دياردىن وموپقىمەن خوھىيەن تايىبەت ھەنە.

جياوازىا گرنگ ئەوه كو تاف كاتىگۆريەكى ئامازەيىه [٤٣: ٨٠] كو بشىوهەيەكى ئاشكرا، يان نەئاشكرا دزمانىدا ئامازى دەدەتە دەمى ئاخۇتنى، بەلى بەرۋاھى فى چەندى، ئەسپېكت كاتىگۆريەكى ئامازەيى نىنە، بەلكو تايىبەتمەندىيا بۆيەرەكى يان كريارەكىيە، كو دشيان دايە بەيىتە پىقان و ژلايى دەمېقە بەيىتە سالوخدان كا دۆمدارە^(١)، يان نە دۆمدارە.

- ئەگەر تو چۈ بىزە من.

- ئەگەر تە خواند دى سەركەڤى.

كارى (چۈ، خواند) ژلايى پىكەتتىقە بقى ئاوابىنە:

بنيات + م. تا. بورى + م. رېكەفتىن.

پىكەتتىن كاران تافى بورىيە، لى درېستىدا ئامازى دەدەنە تافى دەيىت.

- من گوتبو ئەز داكەم.

كارى (داكەم) ژلايى پىكەتتىقە تافى دەيىتە:

م. تا. دەيىت دتاپى بورىدا + بنيات + م. رېكەفتىن

دا + كە + م

(١) دۆمدارى ھنەدەك جاران لشۇينا ئەسپېكتا رېزمانى (بەردهوامى، تەواوى، دورى) دەيىتە بكارھىنان.

درپستا سهريدا ژلائي واتاييشه ئاماژى ددهته تافى بورى، ژبهر قىچىندى دېيىژن تاف كاتيگوريه كا ئاماژىيە. هورنىستن دېيىژيت: (دبوارى تافىدا، وەكى پارچەك ژ پارچىن زمانىن سروشتى، شروفەكى سيمانتىكى پىكھاتىن سينتاكسى دياردىكت). [11]

[٧٣:

- من گوتبو ئەز داڭم.

كارى (گوتبو) دەقىرىستىدا ژىلى كوتافى بورى، هەرودەها ژلائي پىكھاتىن و واتاييشه ئەسپىكتا دورىيى بۇمە خودىدا دەكت، كورىارا (گوتن) تەواو بويە و دۆمەكادور دەھىنتە ئارا و ئاماژى نادەتكە دەممەكى دى يان ئەسپىكتەكادى.

دەشىين بېزىن، كورى (ئەسپىكت) جياوازىيەكادەمى بارى ناخخۇيە "situation-external time situation-internal time" و تاف جياوازىيەكادەمى بارى دەرفەيە "time" [٦٤: ٥] هەرودەها (ئەسپىكت) وەكى تافى دەممەكى جىڭر (پابت) نىشان نادەت.

[٣٥: ٥٦]

٤- پەيوەندى دنابىھەرا ئەسپىكتى وریزەيدا :

رېزە ئىك ژ تايىبەتمەندىيەن كارىيە، كورى (ئەسپىكتى) دەيىزمانى دياردىكت ئەۋۇزى ھەستا ئاخفتىكەرى بەرامبەر راستىيا رويدانان كارىيە ئىتالىيى ئەنجامدان، بجه نەھاتن، داخوازى و فەرمانىيە. [٩١: ٥٢]

رېزە دزمانى كوردىدا مل ب ملى تافى و ئەسپىكتىيە لگەل بنياتى كارى دەھىت و گرىدانەك دنابىھەرا واندا ھەيە. پەيوەندى دنابىھەرا تافى و ئەسپىكتىدا ژ يان دنابىھەرا ئەسپىكتى وریزەيدا خورتىرە، چۈنكى دنابىھەرا دەمى دنابىھەرا واندا ھەيە. (رېزى كارى شىوهىيەكە ژ پىكھاتا كارى، كورى (ئەلوىستى ئاخفتىكەرى سەباردت بجه هاتن، يان بجه نەھاتن، يان فەرمانىيا كارەكى دەھىنەت). [١٥١: ٥٤]

رېزى كارى رويدان، يان روينەدانان كارەكى بشىوهىيەكى ئىكسەر، يان نە ئىكسەر، يان بشىوهىيەكى فەرمان و داخوازى دەدەتە پال كەسەكى، كە واتە هەلوىستى ئاخفتىكەرى خودىدا دەكت، كورى (ئەف كارە بشىوهىيەكى راستەقىنە هاتىيە راگەھاندن، يان دۇدى وھىفي، يان فەرمان و داخوازىيە.

ریزه‌ی دزمانی ئینگلیزیدا، گەلەك زاراوە ھەنە، کو بۇ دھىنە بكارھىنان وھەميان جۆرە پیوهندىيەك دنافبەرا واندا ھەيە (ریزه) دېيکھاتنا واندا پشکدارە. [٢٤: ٣-١٠] دزمانى كوردىدا مە سى جورىن ریزى كاري ھەنە، (لدويش رۆيى ڙنافدایى پستى پیزى كاري (راگەهاندن، مەرجى، فرمان) يە. [٥٨: ٦٦-٦٧]. ئەف سى ریزه ژىلى، کو لىسر تافان دھىنە پارۋەكرن، ھەروەھا ژ ئالىي ئەسپىكتى ڙيشه دھىنە پارۋەكرن. دكوردىدا سەريدا ریزى راگەهاندى پتر ژ ریزىن دىتى سەرددەرىنى لگەل ئەسپىكتان دكەت و ھەرسى جورىن ئەسپىكتى ھەنە.

١- ریزى راگەهاندى:

أ- ئەسپىكتا بەردەوامىي:

- تافى بورى: زنارى فرافىن دخوار.

ب- ئەسپىكتا تەواوېي:

١- تافى بورى: زنارى فرافىن خوارىيە.

٢- تافى نهو: زنارى پەرتۈك ھەيە.

ج- ئەسپىكتا دورىي:

تافى بورى: زنارى فرافىن خوارىبو.

٢- ریزى مەرجى:

ئەسپىكتا تەواوېي:

تافى بورى: ئەگەر زنارى فرافىن خواربە (خواربىت).

- كاري ساده ئانکو (بى ئەسپىكت):

أ- ریزى راگەهاندى:

١- تافى بورى: زنارى فرافىن خوار.

٢- تافى نهو: زنار فرافىنى دخوت.

۳- تاڻي دهیت: زنار دئ فرافيئن خوت (دئ/ وئ بخوت).

ب- ریڙي هرجي:

۱- تاڻي بوري: ئهگهر زناري فرافين خواربا (بخوارا).

۲- تاڻي دهیت: ئهگهر زنار فرافيئن بخوت.

ج- ریڙي فه رمانى:

تاڻي دهیت: زنار، بخوه.

مەودا ئەسپىكتى

ئەسپىكت بابەتكى پر ئالوز و بىكىشەيە و دزمانەكىدا ژ زمانەكى دى جياواز، ئەڭ جياوازىه ژى لدويىف بنەما و شەنگىست و ياسايىن ھەر زمانەكى پەيدا دېت. ئەسپىكت بىگەلەك رەنگ و جۇرانقە پەيوەندى بكارىن رەستانقە ھەيە. ھندەك زمانقان وەکو پەرسەكەنگى و ھندەك فەرھەنگى و سىمامانتىكى دنىپەن ئەسپىكتىن كارى. دەنەنەك زماناندا ئەسپىكتى مەودا و بىباشقەكى بەرفەھ ھەيە و دچەند ئاستەكىن زمانىدا دەركەفت و دەنەنەك زمانىن دىدا مەۋادىيەكى بەرتەنگ ۋەدگەرت. پېىدىفيه ئەم وان بابەت و جۇرىن ئەسپىكتان دىاربىكەين.

١- ئەكشنسارەت "Aktionsart":^(١)

ھەر وەكى لېھرى نەھو مە ئامازە پېكىرى، كۆبنەمايى كاتىگۈریا ئەسپىكتى يا ئالۆزە، ڏىلى كۆنگەل كاتىگۈرۈپەن دى (تاف و رېزە) دېيىكەتانا كارىدا ژلاپى رېزمان و واتايىقە تىكەلبوون، ئەكشنسارەت ژى گەلەك جاران لگەل ئەسپىكتى بكارەتىيە وب درېژاھيا مىۋىۋىا زمانى لگەل ئېك و دوو ماينە. (دزمانى روسيدا زاراوى *vid*) روسى كۆ دزمانى ئىنگلىزىدا ب رامانا حۆر و چەشن بۆ ئەكشنسارەتى هاتىيە). [٦١: ٢٤] ئەگەر ئاورەكى ل بىنەرەت ورھسەنایەتىا ئەكشنسارەتى بىدەن، (دېنەرەتدا پەيىقەكە ئەمانىيە كومكىرنا و ئەكشنسارەتەنە) [٣٦: ٦٦] كەواتە بۇمە جۇرىن كرييارى دەدەتە دىاركەرن.

(١) ئەكشنسارەت ھندەك جاران بناقى ئەسپىكتا بارى "Situation aspect" دەھىت. بۇ پەز پېزائىنان بېرىھە: [٧٣: ٦٧-٦٢].

زاناجي. كيريتوس (G. Curtius) ئىك ژ زانايىن رېبازا دېرىنه و دقوناغا سىيدا دەركەفتىه، كو دېنى سەردهمیدا ۋە كۈلىنېن فيلۇلۇزيا زمانى دەستپېكىر بون [١١: ١٧]، (فى زاناي لداويا چەرخى نوزدى ئەكشىسارت لجهى زاراوى) (Zeitart) بكارهينايىه، داكو ئامازى پى بدەتە جىاوازىدا دناقبەرا قەدىن جۆرا وجورىن كارىن گريكىدا. ئەكشىسارت بىشىوهەكى گشتى ژ ئەسپىكتى جودا نەبو، تاكو سالا (١٩٠٨) (S. Agrell) جىاوازى دناقبەرا هەر دوواندا پەيداكر). [٢٤١: ٦١]

جىاوازى دناقبەرا ئەسپىكت و ئەكشىسارتىدا باھراپت ژلايى رېزمان و فەرھەنگىقە هاتىيە دياركىن. ئەسپىكت كاتىگۈرۈيەكا رېزمانىيە، بەن ئەكشىسارت كاتىگۈرۈيەكا فەرھەنگىيە [١٢: ٧٧]. هەروەها (جىاوازى دناقبەرا دارڈتن "derivation" و گەردانىي "inflection" دايە) [٦٠٧: ٧٦]. ئەسپىكت كاتىگۈرۈيەكا زمانيا سىستەميە، ئانكى بېرىكى ياسا و رېسايىن زمانى دروست دبت وبو كارىن زمانى پېدفييە (ئيلزامىيە)، بەرۋاھى ئەكشىسارت خودرى فەرھەنگىيە وياسا و رېسايىن تايىبەت نىنە و ئارەزویە [٦٢: ٧٢].

٢- ئەسپىكتا ئەرسەتتىلىنى "Aristolian aspect":

ھەروەكى ڙنافى ديارە، كو ژلايى فەيلەسوف و زانايى بناف دەنگى گريكى ئەرسەتتىقە هاتىيە دانان. (لسەر بىنەمايى پولىنكرنا رويدانان كو دەيتا فيزىيكتىدا هاتىيە كرن. دوو جۆرىن رويدانان دەستتىشان دكەت: [٦٣: ٧٣] و kinesis و energia) ئەسپىكتا ئەرسەتتىلىنى لەكەل ئەسپىكتى و ئەكشىسارتى ژلايى (زمانقانان فيئندىلىرى 1957) و كەينى (1963) فە دابەتىن زمانهوانىا نويدا هاتىيە ناساندىن، ھەروەسا د پېۋەندىيىن گەنگەشەكىنى زىدا هاتىيە، كو ژلايى رىال (1949) فە هاتبو بەلاڭىن). [٦٠: ٧٢].

ئەسپىكتا ئەرسەتتىلىنى نىشانەكا مۇرۇلۇچى نىنە، بەلكو لەكەل پېكھاتا رويدانى كاردكەت؛ لەورا ب ئەكشىسارتىقە گرئى ددىن، ھەروەها بىدىتنا زمانقان دويتى، بكارهينانا زاراوى ئەسپىكتا كارى (verb aspect) ئامازى ب پۇلينكرنا ئەرسەتتىلىنى دكەت [٦٢: ٦٠].

ئىك ژ هەولدانان بۇ ئىك لاكىندا پولىنكرنا ئەرسىتۆتالىنى، سىستەمەكە، كو ژلايىن
قىيندىلىرىقە هاتبو دانان وچوار كاتىگورىنە:

- ١- كارىگەرى "activities": بەزى، چو، مەلمەقانى كر....
- ٢- تەواوكرن "accomplishments": مىلەكى بەزى، وېنەك رەنگىر....
- ٣- ئەنجامدان "Achievements": دېھىكانى دا سەركەفت، ژدایكىو، مىر....
- ٤- رەوش "States": قىا، حەزىكىر، كەرب ژىفەبىو، زانىن، باوھرى پىنەيە [٦٢: ٦٢].

پويىدانان نەتكەواو (enérgiai) مەبەست پىنەيە دەنگىزىنەن كارىيە وەرودها
پويىدانان تەكەواو (kínésis) رامان ژىن تەكەواوكرن وئەنجامدانان كارىيە [٦٢: ٦٢].

دەسيستەمى قىيندىلىرىدا پولىنكرن لىسەر بىنەمايى فەرەنگى هاتىيە كىن، كەواتىه
پىوهندىيەكا ئىكىسىر ب ئەسپىيكتا فەرەنگىقە هەيە، هەرودها ئەكشىنسارت ژى جىاوازى
دنافىبەرا جۈرۈن كىيار و رەيداناندا يە؛ لەورا ئەڭ ھەر دووبابەتە ببابەتىن فەرەنگى
دەتىنە ل قەلەم دان.

٣- جۇرىن ئەسپىيكتى:

بىشىوهيدەكى گشتى ئەپەنلىكىن، كو مە بۇ ئەسپىيكتى هىنايىن، ژئىك جودانە. ھەر
زمانفانەكى ژ روانگەيدەكى، ھىزو بىرىن خۇد دارۋىتىنە. جۇرىن ئەسپىيكتى يىن گرنگ
دزمانەوانىيىدا ئەفەنە:

أ- ئەسپىيكتا فەرەنگى : "lexical aspect"

ھىزا سەرەكىيا ئەسپىيكتا فەرەنگى بۇ زاندا كومرى (١٩٧٦) دىزىرت دەمى، كو ئامازە
ب ئەسپىيكتا نەگۈرپە "inherent aspect" كارى كرى [٤١: ٦٤]. ئەڭ جۇرىن
ئەسپىيكتى بىن تايىبەتە ب واتا ناخخۇيى، يان فەرەنگى كارى بخۇدۇقە و وەكى تىشىتەكى
پىيدىقى وزكماكىي كارىيە.

دەھر زمانەكىدا ژىلى ئەسپىيكتىن رېزمانى كو تايىبەتن ب فۇرمى كارىقە، ئەسپىيكتا
فەرەنگى ژى دەھەمان دەمدە كەيە، (چونكى كارىن جىاواز ئامازى دەنە بار و رەوشىن

جیاواز و لدویش واتایین وان بیین ئەکشنسارى يان ئەسپىكتا نەگۇرا کارى پۈلەنكرنا
كاران دھىتەكرن) [٦١: ٢٤].

ئەسپىكتا فەرەنگى لدویش بزاۋە كارىگەريا كاران، لىسەر كارىن دينامىكى
وستاتىكى دھىتە پارفەكرن، كەواتە هندەك كار دزمانيدا دناخى كاريدا رامانا بزاۋە
چالاكىي دەدەن، كو ئەفە كارىن دينامىكەينه: (نفيسىن، خواندن، خوارن، هاتن، ...) و
بەروۋاڙى في چەندى كارىن ستابىكى، رامانا راوهستان و بارەكى ھەمېشەبى وبىبزاۋە
دناخى كاريدا دەدەن: (بۇن ((كەينونە)), ۋيان، ...).

ئەسپىكتا فەرەنگى كارى لگۇر كريار و پۇشا كارى دھىتە دىياركرن. ئەو كارىن كو
دينامىكىن كريارەك ھەيە؛ لەورا ئەو كريار بۇ بارەك، يان رەوشەكا دينامىكى دھىتە
بكارھينان [٤٨: ٦٤]. بارى ھەمېشەبى لگەل ئەوان كارىن كو ستابىكىن دھىتە بكارھينان:
- كوردىستانا مەزىنە.

درېستا سەريدا كارى پىستى كارەكى ستابىكىيە و رويدان و بزاۋە تىدانىنە، بەلكو
پۇش و بارەكى ھەمېشەبى نىشان دەدت. (ئەبو بەك عومەر قادر) فۇرمى (٥) ب
ئەسپىكت ددانت و دېزىت: ((يەكىك لەو ئەركانە خىتنەرۇوي بارىكە لە كاتىكدا،
دەشى ئەو كاتەيان ئەو بارە ھەمېشەبى بىت)) [٦٥: ٢٢].

جۆرى پۇشا كارى نەتهنها لىسەر ھەلبىزارتىدا كارى، بەلكو لىسەر هندەك كەرسەتىن
دييىن جۆراجچۇر رادوستت، چونكى دنافىدا چونەك دنافىبەرا واتا كارى وچەنداتىيا
تەواوكەرىن كاريدا ھەيە، كەواتە كار لدویش كەرسەتىن سىنتاكسى درېستىن جياوازدا
ئەسپىكتىن فەرەنگى بىيىن جياواز ھەنە وئەف ئەسپىكتە لگۇر ھاتنا كەرسەتىن
سىنتاكسى، دھىنە دەستىنيشاكىن [٦١: ٢٤] :

١- ئەو ھات. ئەسپىكتا فەرەنگىي نە سۇرگىرى.

٢- ئەو ژ قوتابخانى ھات. ئەسپىكتا فەرەنگىي سۇرگىرى.

درېستا دووپىدا بېرىكا كەرسەتىن سىنتاكسىيىن دى، كو ھەفالكارى جەى (ژ)
قوتابخانىيە، رويداندا كارى (ھات) ھاتىيە سۇرگىرن.
دەغان رېستاندا ھەفالكارىن دەمى^(١) دۆمداربۇنا ئەسپىكتا فەرەنگى سۇرداردەمن.

(١) مەممەد مەعروف فەتاح دېزىت ھەفالكارىن دەمى (Temporal Adverb) ژى ھەر ئەسپىكتىن فەرەنگىنە (چاپىكەقىن: ٢٣/٤/٢٠٠٧).

ب- ئەسپىكتا رېزمانى : "grammar aspect"

كارى چەندىن پىكھىنېن رېزمانىيەن تايىبەت ھەنە وئىك ژوان پىكھىنەن كو پابەندە ب چەوانىيا ئەنجامدانان رويىانا كارىقە ئەسپىكتا رېزمانىيە، بەرۋاھى ئەسپىكتا فەرھەنگى ئەسپىكتەكا بگۇرە ونه جىگەرە.

ئەسپىكتا رېزمانى دىمانىدا ب روونى وئاشكرابى دياردبىت، دەھر زمانەكىدا ياسا ورىسايىن خوهىيەن تايىبەت ھەنە و ھەبونا جۆرىن وى ژ زمانەكى بۇ زمانى دى جىاوازە، (لسەر چەند جۆران دھىيە پارقەكىن كو ئەڭ پارقەكىنە لدويش بنەمایى سيمانتىكى دياردبىت: بەرددوامى، ئاسايى، تەواوکرى "completive" ، نەتەواوەتى وتهواوەتى) [٦١: ٢٤٣].

(دابەشكىنا سەرەكى يا ئىكەنە يا ئەسپىكتا رېزمانى دشياندىيە بەھىتكەرن د رېكىن دياركىنا شىۋى ئەسپىكتىن ھەۋىز دىمانىدا، دنابەرا دەربىرىنىن مۇرۇلۇجىي (پىكھاتن- "synthetic") و رىستەسازىي (رافەكىن- "analytic") دايىه) [٦٤: ٨٧]. ئەسپىكتا رېزمانى ھندەك جاران ب پەۋەكە مۇرۇلۇجى بىرىكى مۇرۇفيمان دروست دېت وھندەك جاران ب پەۋەكە سينتاكسى.

دۇمانى كوردىدا ئەسپىكتا رېزمانى بەرچاڭ ودىيارە وھەتا رادەيەكى ژئالىي زمانقانانقە بىاشى هاتىيە خوهىاكنەن. ئەڭ ئەسپىكتە ب مۇرۇلۇجىا كارىقە گىيىدەيە و دنابە پىكھاتنا كاريدا دھىيەت. ھەر ئەسپىكتەكى مۇرۇفيمەكە تايىبەت بخۇقە ھەيە و نەسپىكتىن زمانى كوردى (بەرددوامى، تەواوى، دورى) بىرىكى پەۋسىن مۇرۇلۇجى دياردېن:

- زارۇك دنفست.

(د) مۇرۇفيمە (ئەسپىكتا) بەرددوامىيە.

- زارۇك نفستىيە.

(ي....ه) مۇرۇفيمە (ئەسپىكتا) تەواوېيىھە.

- زارۇك نفستىبۇ.

(بۇ) مۇرۇفيمە (ئەسپىكتا) دورىيىھە.

ئەسپىكتا بەرددوامىي دكوردىيا سەريدا جەن سەرنج راکىشانىيە، دتافى نەودا
بىرىكىن جياواز ل گوفەرىن جياواز دروست دىت.

١- ئەز دكەقەم. تافى نهو يى ساده (بى ئەسپىكت).

٢- ئەزا/ى دكەقەم. تافى نهو يى بەرددوام.

٣- ئەز دكەقەم. تافى نھويى بەرددوام.

درېستىن (٢، ٣) ئ دا بەرددوامى دئىك تافىدايە، بەللى پىكھاتنا فى بەرددوامىي ژئىك جياوازە وئەڭ جياوازىي بۇ گوفەرىن جياواز دزفترت.

درېستا (٢) يىدا بەرددوامىيا سينتاكسي، بىرىكا مۆرفيما نفши (ى/ا) لگەل كارى تافى نھو بەرددوامىيا رىستەسازى دروست دكەت، چونكى هەر ھەمان رىستە، مۆرفيما نفши تىدا نەبت وەكى رىستا ئىكى؛ دى تەنها تافى نھويى ساده (بى ئەسپىكت) دەربىرت.

درېستا (٣) ئ دا بەرددوامىيەكا سينتاكسي، بىرىكا مۆرفيما (٥) لگەل كارى تافى نھو دروست دىت.

ئەسپىكتا رېزمانيا مۆرفولوجى ژ يا سينتاكسى بەلافترە وفى ژى پەيوەندى ب زمانىيەھەم، چونكى (رېزمانا زكماكىا ئاخفتىنکەرى كارتىكىنى لىسرەندى دكەت كا ئەسپىكتا ج بارى لىدە ئاخفتىنکەرى خوهشتىر وب دلتىرت) [١: ٧٣]. ئەسپىكتا رېزمانى لدویف پىكھاتىن مۆرفيمىيەن كاران دروست دىت وبشىۋەيەكى دىاكىرۇنىكى بىرىكا پرۇسا رېزمانىيەنى دەيتە سالۇخدانى وئىك ژېھر بەلافتىن جۈرى رېزمانىيەنى دىاركىرنا وان مۆرفيمانە ئەھۋىن كارىن وان نىشانىن رېزمانى هەينە [٦١: ٤٦]؛ لەورا ئەفە ب بابەتى گرنگى ۋەكۆلىنى دى ھىتە زانىن، چونكى ئەڭ ۋەكۆلىنە بىرىكا شروغەكارى لىسرە بنەمايى مۆرفيمانە.

ریبازین زمانی و ئەسپیکت

۱- ریبازا دییرین (کلاسیکی) :

هەر ژ کەندا ژبەر گرنگیا زمانی ۋەكۆلین لىسەر ھاتىنە كرن. (ریزمانا دییرین ئەو ریزمانە كو بشیوه يەكى گشتى دەربارەي ریزمانا يۇنانى وزانسى لۇجىكى بو، بىرىن ئەفلاتونى و تیوقىان رەواقىان دەربارەي پشکىن ئاخىتنى تىدا ھاتىونە تىكەلكرن) [۵۰: ۱۰]. ئەگەر بەحس ریبازا دییرین بىكەين، ب پلا ئىكى گرىكى و رۇمانى دەھىنە بىرھىنە بەل (پانىنى) يەكمەنە، كو ھەولدايە لىسەر زمانى بنقىست، ل سەدھىا شەشى بەرى زايىنى ۋەكۆلین لىسەر زمانى سانسکريتى كرينىه [۱۱: ۱۱]. ھەرودھا ریزمانىشانى سانسکريتى (ياسكا) (سەدھىا پېنجى بەرى زايىنى) ھندى ديارىدكەت، كو (كار بشیوه يەكى سەردەكى گرنگىي دەدته جۇرى دەربىرىنى، كو لفېرى مەرەم ژى ئەسپیكتە) [۶۲: ۱۷۱].

قۇتابخانى گرنگى دايە واتايى وچەمكى، لى فۇرم وشىوه پشت گوھقە ھافىتىنە وەھر پىناسەيەك، يان دىاركىرنە كا وى لىسەر بىنەمايى واتايىيە.

(ئەرسەتو) وەكى ئىك ژ سەركىيىشىن ریبازا دییرین يا گرىكى دبوارى زمانى ژىدا وەكى ھەر بوارەكى دى شوين تلىن زېرىنلىن خوھ ھىلائىنە. جۇرەكى ئەسپیكتى لىسەر بىنەمايەكى واتايى دانا بو، كو دېبىزنى ئەسپیكتا ئەرسەتو تالىنى^(۱).

ئىك ژ گرنگىزىن دەستكەفتىن (رەواقىان) ژى ئەوبۇ، كو زانا (فارون) شىايە دبابەتى شرۇقەكىدا كارى دزمانى يۇنانىدا ودفورمى كارىدا، واتا تاف وئەسپیكتا كارى

(۱) بۇ پەزىزلىكىن بىزىرە: ئەسپیكتا ئەرسەتو تالىنى لابەر (۱۵)، ھەرودھا ۴۰۰-۶۲۴.

دگه‌دانکرنیدا بشیوه‌یه کی سهربه خوه دیاردهت، کو کاری دوو دهمین ریزمانیین ژیک جودا هنه:

۱- دهمی رویدانا کاری.

۲- ته‌واوی ونه‌ته‌واوی وبه‌رده‌وامبونا کاری [۵۲: ۷۷-۷۸].

بشه‌یه کی گشتی دریزمانا دیریندا تاف ونه‌سپیکت دسالوخدانا پیگیرین فی ریبازیدا هاتبونه تیکه‌لکرن بو نمونه (سویت) (جیاوازی دئیخته دنافبه‌را تافی ته‌واو "incomplete" ونه‌ته‌واودا "complete" کریاره‌کا نمه‌هواو دیاردهت ونه‌سپیکتا ته‌واو تافه‌کی ته‌واوه، کو کریاره‌کا ته‌واو دیاردهت) [۱۳: ۸۱].

پیگیران باهرا پتر بابه‌تی نه‌سپیکتی لژیر نافی (نه‌سپیکت) به‌حس نه‌کریه، يان بنافی تاف، يان گرییین تافی به‌حس ژی دکه‌ن. بو نمونه (یسپرسن) (جیاوازی دنافبه‌را دو گرییین تافیدا بنافی ته‌واوی ودوری دیاردهت) [۱۴: ۸۰].

نه‌هه‌ردوو گرییه لشونا نه‌سپیکتا ته‌واوی ودوری بکارهاتینه. لفیری دشیاندایه بیژین کو ب پویته‌данا ب نه‌رکی مورفولوچی؛ نه‌سپیکت هاتیه خویاکرن. همر گرییه ک دزمانیدا بهیته دهستانشانکرن، پیده‌ی ب سه‌رهکی (دیارکری) هه‌یه. دگرییا تافیدا بو نمونه گرییا ته‌واو لدویف ریبازین نوی ته‌واو (نه‌سپیکت) سه‌ردیه و هوسا لدویف نه‌رکی نه‌هه‌رکی گرییه هاتینه دهستانشانکرن.

بشه‌یه کی رون وناشکرا نافی نه‌سپیکتی دریبازا دیریندا ژلایی پاله‌ر وبلاندفوردیقه هاتیه ونه دوو جوئین نه‌سپیکتی دیاردهت: (نه‌سپیکتا ته‌واوکرن) "accomplishment" کاریگه‌ریی "aspect of activity"، کو نه‌سپیکتا به‌رده‌امیی دگه‌هینت) [۱۴: ۸۰]. (لسالا ۱۹۷۵) ای پاله‌ری هنددک بکارهینانین دی زیده‌کرن ودکی لدویف نه‌یک هاتنی ((ونه‌هی یاریا بولینگی کر) ودهستانشانکرنا سه‌مته (نه‌هه‌رکی و بکارهینان) هه‌فالکاری چه‌وای کو کریاره‌کا دوّمداره "action's durations"، دزمانی ننگلیزیدا بو سیسته‌منی نه‌سپیکتی بکاردهیت) [۱۴۵: ۷۴].

زمانشانی ئەلانى ياكوب گريمى (1787-1862) بەرگى ئىكىيلىقى يى پەرتوكا خوه سالا (1819) ئى (ريزمانا زمانى ئەلانى) بلاپەتكەن [٥٧: ١٦]، كو ئەسپېت ب باھەتەكى سلاپى دهاتە ناسىرىن، هەتا كو ياكوب گريمى دناف زمانىن نەسلاپىدا وب تايپەتى دزمانى ئەلانىدا بەرفەھ كرى. ئە وەكەھەفيا كو گريمى دنافبەرا پريفيكسا كارى درەگى زمانى سلاپىدا وزمانىن هندوئەورپىدا پەيداكارى، نە تمەنها ژلابى شىۋەپەھ بولۇ دېبىزت ئەۋ جۆرەن كارىن سادە ژپارچەكى پەتكەتىنە [٦٢: ٤١].

٢- رېبازا بنىادگەرى:

دانەر و بنىاتنەر ئى رېبازا (فردىنان دى سوسور)، كو خەلکى جنىقە، كەسى ئىكىيە، كو ھزرا زمانەوانىا نوى بەرچاپەتكى ولسالا (1906-1911) ئى د وانە گوتتىن خوددا، زمانەوانى لىسر بناگەيەكى زانستى داناي. ھەربويە زور جاران ب (بابى مەزن يى زمانەوانىا نوى) دھىتە نىاسىن [٧٧: ١٤].

رېبازا بنىادگەرى وەكى شورەشەكى بولۇ دىزى رېبازا دېرىن. ھەر رېبازەكى نوى پەيدا دېت، لىسر كىيم و كاسىيەن رېبازا ھەقدۈز دەۋەستت. ئەۋ رېبازە بشىۋەيەكى سەرەكى گرنگىي دەدەتە شىۋە و فۇرمىن زمانى، بەنەمايى وى يى سەرەكىي شرۇفەكرنى دزمانىدا، ڈەنگىن زمانى دەست پېدەت، تاكو دەگەھەتە مەزنتىن يەكە دزمانىدا، كو پەستەيە.

رېبازا بنىادگەرى ل ئەوروپا، سى رېبازىن سەرەكى بون: رېبازا جنىق و فردىنان دى سوسور سەر بىچى رېبازىيە بولۇ دەۋەت، ئەۋ رېبازە ب بنىادگەمەريا لاسى دھىتە ناسىرىن. ياد دوى رېبازا پراگە، كو پرانىا زمانشانىن سلاپى سەر بىچى رېبازىيە بون و بنافى زمانەوانىا ئەركى دھىتە نىاسىن و گەلەك گرنگى دايە ئەركى يەكەيەن دەنگى؛ لەورا دېئىزنى رېبازا فۇنۇلۇجى. ياسىي خودانىن رېبازا جلوسىمى نوينەراتىيا وى دەكەن و دېئىزنى رېبازا سوسورى يانوى [١٩٥-١٩٦: ٤٦].

دى سوسور دەربارە واتايى وېھاى بىقى رەنگى خوهيا دەكتە، كو بۇ واتا وبھايى ھەر تشتەكى دېئىت دوو رېكان بېرچاۋە و درگەرين، دېئىت كەرەستەكى جىاواز بەرامبەرە وى بھېت وجىھگۇھورىن لگەل بکەت، داكو واتا وى دياربىت و خالا دووئى ئەولەكەل كەرەستەكى وەكى وى بھېتە ھەقبەرگەن [٥٥: 159]. زمان ڈى وەكى گەلەك

دیاردین حبھانی بۇ دیاركىندا واتا وبھايى كەرسىتىن زمانى دكەفتە بن دەستەھەلاتداريا
قان ھەر دووخالان؛ لەورا دى سوسور (ھەردو ئەسپىكتىن كارىن سلافى (تەواوى،
نەتەواوى) ڙئىك جودا دكەت. ئەسپىكتا تەواو ئەوه، كو كار بشىۋىدەكى تەواو وجودا
زەھر تىتەكى دنهودا ئامازى دكەت وئەسپىكتا نەتەواو ئەوه، كو كار درەوشادىنى،
يان ئەنجامدانىدایه. نىاسىنا قان كاتىگۈریان بۇ فەنسىان بىزەممەتە، جونكى ئەو لگەل
قان كاتىگۈریان ئاشنانىن) [٥٥: ١٦٠].

لسالا (١٩٢٦) ل پراغ بازنا زمانەوانىيا پراغ هاتىيە دامەزراندىن ورۇمان ياكوبسون
ۋئيزاچىنکو ڙ كەسىن بەرچاھىن فى زنجىرى بون) [٤٦: ٢٤٧]. لدويش ھزرو بىرىن
ئيزاچىنکوئ ئەسپىكت كاتىگۈرېكە مۇرفۇلۇجىيە وبىشى رەنگى دەدەتە خۇدەياكىن:
(ئەسپىكت كاتىگۈرېكە مۇرفۇلۇجىيە بۇ ئاستەكى نىزمىت) [٨٧: ٨١].

ياكوبسون ئىك ڙ زانايىن سلافىيە وئىك ڙ مەزنتىن زمانەوانىن جىهانىيە (لسالا ١٩٨٣
مەرييە) [٤٦: ٢٥٥]. ياكوبسون نەتەنها دئاستى فۇنۇلۇجىدا كاركىيە، ھەروەھا فەكۈلىنىن
وى دئاستى مۇرفۇلۇجى ڇىدا ھەنە. فەكۈلينا وي لىسەر ياسايىن شرۇفەكىندا كارى
دزمانى روسيدا لىسەر بىنەما بۇ مۇرفۇلۇجىي ڇى بىكار ھىنايە. فى فەكۈلىنى گرنگىا خوھ
ھاتبودانان وەھمان بىنەما بۇ مۇرفۇلۇجىي ڇى بىكار ھىنايە. فى فەكۈلىنى گرنگىا خوھ
ھەبو، كو شىۋاھى نىشانكى "Unmarked" و نەنىشانكى "Marked"، كو
بەرامبەرى ئىكىن تىدا بىكارهاتىيە بۇ نۇمنە شىۋىھىي تافى تەواو دزمانى سلافىدا
شىۋاھى كارى يى نىشانكىيە، ھەر چەندە تافى نەھو يى گرىدىايە ب نوکەفە، لى ئەفە
بۇ تافى بورى دھىت، ڇېھر ھندى تەواوى ناگەھتە نوکە، بەل دبوريدا بىداوى دھىت
[٤٦: ٢٥٨-٢٥٧].

ھزرا بىنiadگەری دزمانىدا ل سۇنورى ئەورۇپا نەراوهستىيا، بەلكو ل ئەمرىكا ڙى
زمارەيەكە زمانقانان سەرھلدا، كو سەركىش و خودانىن فى رېبازى بون و دېيىزنى
بنىادگەریا ئەمرىكى. ژوان زمانقانان ئەدوار ساپىر (١٩٣٩-١٤٤٨) ولىونارد بلومفېيلد
(١٩٤٩-١٨٨٧) بون. بلومفېيلدى تىورا (زمانقانىيا تايىبەتى) و (رېبازا زمانقانىيا ئەمرىكى)
دانايىه [٤٣: ١١].

بلومنفیلد بقی شیوه‌ی ئەسپیکتی دزمانی ئنگلیزیدا دیاردکهت (جیاوازیا کاتیگورییین ئەسپیکتی بین زمانی ئینگلیزی دنافبهرا کریارا یەکەینى ((هندەك ریزمانناس دبیئزنى تھواوەتى)) وکریارا دۆمدار ((هندەك دبیئزنى نەتهواوەتى)) دایه):

- ئەوی نامه نقیسی. کریارا یەکەینى.

- ئەوی نامه دنقیسی. کریارا دۆمدار. [٦٣: ٢٧٢]

دگەردانکرنا کارین لاتینیدا، لایەنی دەمی ژەرفة بۇ تافیین کاری (بۇری، نەو، دھیت) ولايەنی دەمی ناخودبى بۇ ئاماژەکرنا بداوی هاتن، يان تەھواویا کریاری دھیت (ئەسپیکتا نەتهواو و تەھواو) [٥٧: ٢٥٩].

هندەك بنیادگەر بۇ زمانی ئینگلیزى سى جۇرین ئەسپیکتی دیار دکەن: (ساده + ing : is walking / was walking) (walk/walked) و دۆمدار (walk/walked) (I got walking, I get walking) رەگى کارى + فۇرمى (be) و دەستپېکرن^(١) (get + ing). [٨٠: ١٦]

بۇ جۇری سىيى دکوردىا سەریدا ژى هندەك جاران بېرىكا کارەکى بۇمە واتىا دەستپېکرنى درېستىدا دھیتە سازکرن: [٩٥: ٧٥].

- ئەوی دچت دنثت [١٣٦: ٢١].

٤- رېبازا بەرھەم ھینان وقەگۇھازتنى:

لسالا (١٩٥٧) ئى زمانفانىي وەرچەرخانەکا نۇي بخۇفە دىت ئەۋۇزى ژېھر وەشاندىنا پەرتوكا بناف وەنگا نوم چۈمىسى بۇ يابنافى (پېكھاتىن رىستەسازى) [٥: ١٨].

(رېبازا بنیادگەری تەنها ئاماژە ب كەرسىتىن زمانى دايىه و ئاماژە بېرىكىن بەرھەم ھینانا زمانى نەكريە و پويىتە پىدانەکا كىيم ب ئەركىن پېكھاتىن رىستى دايىه و ئەفە بدرۇستى پىوهندىيەن كەرسىتىن زمانى دیار ناكەت) [٤٤: ٢٣٣].

(١) واتا (دەستپېکرن) ژ زاراوى (Inchoative) ژپرتوكا (زمانى ئاقيستا) ھاتىيە وەرگەرن. [٢٤٦: ٦]

لده‌ڻي رٽبازى، به روڤاڙى رٽبازا بنیادگه‌ری، رسته ب مه‌زنترين و گرنگترين که‌رهستي زمانی دهیته زانین و بريکا شروفه‌کرنا رستي لسهر گرييان و ديارکرنا رٽيك وريساين پيکهاتنا گرييان، ريزمانا هر زمانه‌کي دهیته خوهياکرن، چونکي هر ڦاخفتنه‌رهك دشيت رستان دروست بکهت. ئهڻ ياسا وريساين چومسکي بريکا که‌رهستي ديارکريين زمانی، رستيin بيداوي دهينه به‌رهم هينان و بريکا ياسايين ڦوه‌هازتنى دزمانيدا رٽوي ڙنافدا بى زمانی ڦاشکراکر.

(هزار و بيرين نوى يىن چومسکي لسالا (1965) ئ بريکا په‌رتوكا (لايه‌نین تيورا رسته‌سازىي) هاتينه به‌لافکرن کو پوخته تر و ته‌واوتر بو وزمانه‌وانىي ته‌وه‌رهکي نوى و ته‌واوتر بخوه‌فه ديت) [14: 11].

رٽبازا به‌رهم هينان و ڦوه‌هازتنى (ب نيرينه‌كا دولايەن دنيرت رستيin زمانی ئه‌وزي رٽوي ڙنافدا و رٽوي ڙسه‌رفه‌نه. رٽوي ڙنافدا گرنگي دده‌ته په‌يوهندىيئن واتايي و زلايەکي ديفه گرنگي دده‌ته رىخستنا وان په‌يچان لدويف رىكىن جياواز، کو ئه‌فه نوي‌ه‌راتيا رٽوي سه‌رفه دكهت) [45: 45]. لده‌ڻي چومسکي ئه‌سپيكت ته‌واوه، يان به‌رده‌وامه وب ئاره‌زويمه، به‌لى تاف پيّدفي وئيلزاميي:

((Aux →Tense «modal » « perfect » « progressive »)) [65: 43]

روبرتس (1964) ئ ئيک ڙ زمانقانين سه‌رب رٽبازا به‌رهم هينان و ڦوه‌هازتنىي، ئه‌سپيكتا ته‌واوه‌تى وب‌ه‌رده‌وامىي و ته‌واويا به‌رده‌وام دهستنيشان دكهت، کو دگرييا کاريда دهين [18: 80].

دزماني ئينگليزيدا کاريin هاريکار (have, may, be) ب ئه‌ركى (ئه‌سپيكت، رٽهه رادين:

She may be eating break fast

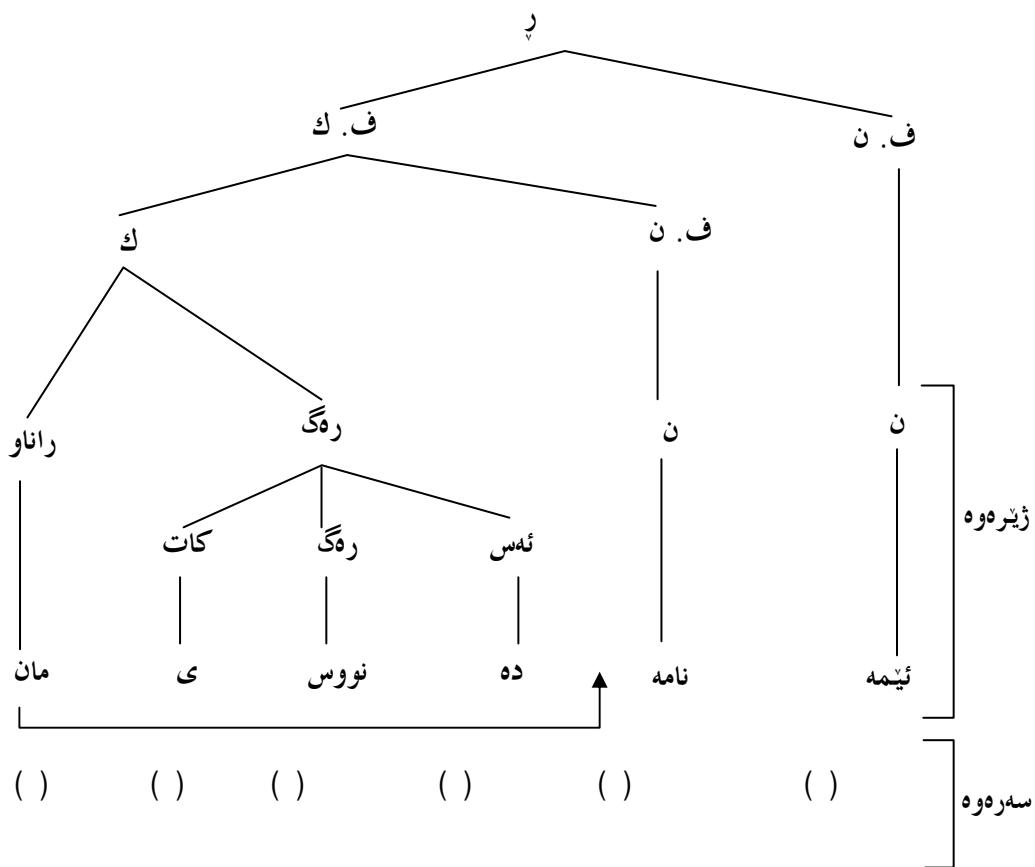
چيّدبت ئه‌وى تيّشت دخوار.

(کاريin هاريکار دفى رستيدا (be, may)) ئاماڙي ب رٽهه مه‌رجي و ئه‌سپيكتا دؤمدار، کو دبىزنى ((تافى به‌رده‌وام)) ددهن) [55: 76].

دکورديا سهريدا تافى مۆرفييمىن تايىبەت ھەنە وھەروھا رېزىھى ژى. ئەسپېكتا (بەردەوامىي، تەواوبى) مۆرفييمىن خوه ھەنە، كو ژ شىۋى كارىن ھاريڪار ددورن، تىنى ئەسپېكتا دورىي نەبت، كو بېرىكا (بو) دەيتە دياركىن، ئەم دى فى كارى ب مۆرفيما دورىي لقەلەم دەين، چونكى كارىن بھېز دزمانى كوردىدا دشىين رامانا سەرەكى وىنەرتىيا پستى بىبىن وەربرىنى ژ ھەمى تاف ورپەزى وئەسپېكتان بىھن، ژېھر كو ئەڭ دەربرىنه (بو) وەكى (كار) لگەل (بورىي دور) نەمايه وېتنى دورىي دەدته پال كارەكى بداوى هاتى؛ ئەم سەرددەريا ئەسپېكتا دورىي لگەل دكەين و وەكى مۆرفيما دورىي دېبىنин.

دزمانی کوردیدا ئەسپیکت (بەردەوامی، تەواوی، دوری) د رۆیی ژ سەرڤە دەردگەفن
وئەم دى شىين ۋى شروقەكرنا لخوارى ب بەرجاڭ وەرگرىن:

ئىيىمە نامەمان دەنۈوسى

[٦٣: ٢٥]

ئەڭ رېبازە ۋە كۆلىنى لىسر زمانى ژالىيى رۆپى ژسەرڤە وۇنافدا دىكەت، ژېرە هندى
شىايە بشىوهىيەكى باشتى ژ رېبازىن دىرىن وېنىادگەرى ئالوزيا بابەتى بېرىكا رۆپى
ۇنافدا، كو ژ ئالىيى سىمنانتىكىيە دەھىتە خودىاکىن دىيارىكەت.
ئەسپىكتا سادە نە درۆپى ژسەرڤە وە درۆپى ۇنافدا دىيار نابت؛ لەورا دېيىن، كو
ئەسپىكتا سادە نىنە بەلكو كارى سادە (بى ئەسپىكت) ھەمە.

پشکا دووی

کاری ساده (بى ئەسپىكىت)

بەندى ئىكى

بىر و بوقۇنىن زمانۋانان

بۇ کارى ساده (بى ئەسپىكىت)

بهندۍ دووی

کاری ساده (بې ئەسپېڭت)

دکارین بهرى يىن (ك. س)دا

بهندۍ سېيى

ھەلسەنگاندنا کاری ساده

(بې ئەسپېڭت) دکارین بهرى يىن (ك. س)دا

پشکا دووی:

کاری ساده (بى ئەسپىيكت)

ئەگەر بەرئ خود بىدىنە هەر پەرتوكەكا رېزمانى ژ زاراوى (كارى ساده) بى بەھرىنىنە. دەقىيت ئەم بىزانين مەرەم ژ ۋى زاراوى چىھ؟ ھەزى گۇتنىيە كۆ كار لەدەۋىف فۇرم و پېكھىيەن خود گەلەك جۆران بخۇھە دېبىنىت:

كار ژلايى پېكھاتنىيە: (ساده، دارۋىتى، لېكداي).

كار ژلايى پېزھىيە: (رەڭەھاندن، مەرجى، فەرمان).

كار ژلايى ئەسپىيكتىيە: (ساده ((بى ئەسپىيكت)), بەرددوام، تەواو، دور).

كار ژلايى ئەسپىيكتىيە

ساده (بى ئەسپىيكت)	بەرددوام	تەواو	دور

كار ژلايى پېكھاتنىيە

- زنارى وىئە كىشا.	- زنارى وىئە دكىشا.	- زنارى وىئە كىشايم.	- زنارى وىئە كىشاپو.

٢- كارى دارۋىتى:

ساده (بى ئەسپىيكت)	بەرددوام	تەواو	دور

- زنارى وىئە راڭر.	- زنارى وىئە راڭر.	- زنارى وىئە راڭرىيە.	- زنارى وىئە راڭرىبو.

٤- کاری لیکدای:

ساده (بى ئەسپىكت)	- زناري وىئنه رەنگىر.
بەرددوام	- زناري وىئنه رەنگ دكر.
تەواو	- زناري وىئنه رەنگىرىيە.
دور	- زناري وىئنه رەنگىر بولىرى.

(ساده) لگەل کارى (ساده، دارژتى، لېكداي) دھىيت، كەواتە مەرەم ژ (ساده) لقىرىنىڭ
كار ژلايى پىكھاتنىيەنىنە.

كار ژلايى رېزە وتافىقە وەكى بەرى نەھو ھاتىھ خۇدىياكىرن. زاراوى (ساده) بخۇۋە
ناڭرن. زاراوى (ساده) لگەل ئەسپىكتىن رېزمانىيەن كارى ھاتىھ پولىنلىك؛ لەورا ئەم
دەقى زاراوى لگەل بايەتى ئەسپىكتى كارى وەرگرىن.

كارى ساده (بى ئەسپىكت) دىگشت تافىن كورديما سەريدا بورى، نەھو، دھىيت-
دەردكەفت وۇزكارىن (بەرددوامىي، تەواوىي، دورىي) پەت دھىيتە بكارھىنان وبتايمەتى
دەتافى دھىيتسا:

- ئەو دە فرافىينى خوت. كارى ساده (بى ئەسپىكت) يى تافى دھىيت، رېزى
رەگەھاندى.
- ئەگەر ئەو فرافىينى بخوت. كارى ساده (بى ئەسپىكت) يى تافى دھىيت، رېزى
مەرجى.
- فرافىينى بخوه. كارى ساده (بى ئەسپىكت) يى تافى دھىيت، رېزى فەرمانى.

بىر و بۆچونىن زمانقانان بۆ كارى ساده (بى ئەسپىكت)

دزمانى كوردىدا گومان دبابەتى هەبۇن و نەبۇنا ئەسپىكتا ساده (بى ئەسپىكت) دا
ھەيە، كەواتە دېيت ئەم بىسەلىنىن كا ئەسپىكتا ساده (بى ئەسپىكت) ھەيە و بەلگە
چىنە؟ بۇ بەرسقىدانا فى پرسىيارى وەكى دىاردەيەكى زمانى پىدفىيە ئەم بىر و بۆچونىن
چەند زمانقانان وەرگرىن:

• وريا عومەر ئەمین:

سى جۈرىن ئەسپىكتان بۇ زمانى كوردى دەدەتە خوھياكىن (ئەسپىكتا تەواوەتىي،
نەتەواوەتىي، تەواوىي). ئەسپىكتا تەواوەتىي بىرىكا كەرسىتەكى رېزمانى ناھىيە
خوھياكىن، (كار ئەسپىكتا تەواوەتىي لەمى بورى كو ئەسپىكتا نەتەواوەتىي و تەواوىي
نەبت، وەردگرت) [٤٦: ٧٨].

ئەسپىكتا (تەواوەتىي) بۇ كارى ساده (بى ئەسپىكت) يى بورى بكارھينايە كو لگەل
ئەسپىكتىن (بەردەوامىي و تەواوىي)^(١) دەستبىشان دكەت:
- من نېھىسى.
- من دنېھىسى.

رېستىن سەرى ژلايى تافىقە ئىكىن (بورى)، تەنها ژلايى ئەسپىكتىقە جىاوازن.

(١) تەواوى، مەرەم ژ ئەسپىكتا تەواوەتىي و دورىيە.

بىنى رەنگى پىكھاتنا ساده (بى ئەسپىكت) ترىن كارى لدويىف قوتاچانا چومسىكى يَا نوى دياردكەت، كو پىدۇيە بىكىمېقە سى مۇرفىم هەبن:

- ١- مۇرفىمى رەگ Stem.
- ٢- مۇرفىمى كات Tense.
- ٣- مۇرفىمى جۆرى كات Aspect [٣٩ : ٣٢].

لدويىف ۋان خالان پىدۇيە ئەسپىكتا رېزمانيا ساده (بى ئەسپىكت) مۇرفىمەكى سەربخوه و كونكريتى ھەبت وھەبۇنا وى بچەسپىنت وەكىو ئەسپىكتىن رېزمانىيەن (بەرددوامىي ((د)), تەواوىي ((ي....ە)), دورىيى ((بو))), كو دكوردىا سەريدا ھەبۇنا خوھ ھەيە.

• ئەبوبەكر عومەرقادر:

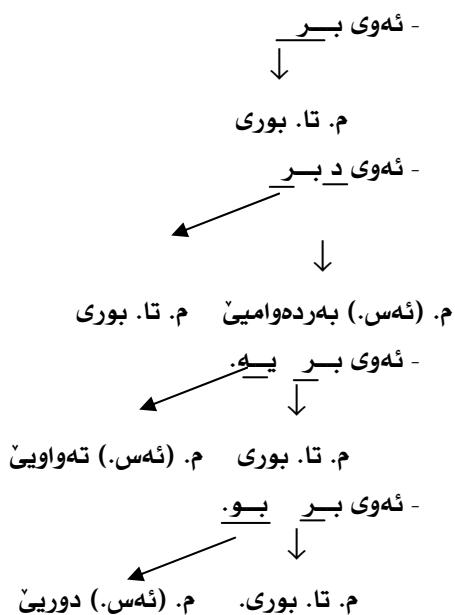
دەربارەي ئەسپىكتان دېئىزىت:

((ديارخەر وگەيەنەرى واتاي كارن، تەنانەت لە فۇرمانەشدا كە دەرناكەون چۈنكە لەناو كاتى كاردا توانەتەوە، وەك فۇرمى رابردۇوو رووت، ئىستا - رانەبردۇو- لەم ئاستەدا به generic ناسراون، واتە سىماى ھەميشهيى ونواندىنى بار لە كاردا دەبنە ئەسپىكت)) [٦٦ : ٢٢].

ئەسپىكتىن رېزمانى بشىوەيەكى رېك وپىكت تافى كارى خودىا دەمن، كو دشىيەن ژلايى واتايىقە بېرىكا ھەبۇنا ئەسپىكتىن رېزمانىيەن ژئىك جۆدا واتا كارى ژئىك ۋافىرین و مەبەستا دەمى پەز دەھىتە رۇنۋەكىن. (سىماى ھەميشهيى ونواندىنى بار لە كاردا) واتا بىنەرتىيا كارى دەدت، كو ئەڭ واتايە دنაڭ ناخى كاريدا ۋەشارتىيە و تايىبەتە ب ئاستى سىمائىتىكىقە.

ئەسپىكتا رېزمانى لەكەل كارى ساده (بى ئەسپىكت) دەرناكەفت، ئەگەر بىئىزىن دنაڭ تافى كاريدا حەلىايە دەفيت مە بەلگە ھەبن، كو ئەڭ بەلگە ھندەك گوھورىنەن دفۇرمى كاريدا دىار بکەن.

نیشانین تافی بوری (ر، د، ت، ئ، و، ا) نه وئە ئەسپیکت، بهردواوام، تەواو، دور) ب ئىك شىوه ورەنگ دتافی بوريدا خوديادىن و (كار) هەمان واتايى ددەت:

(بر، دېر، بېرىھ، بېرىۋە، بېرىۋە) ئەفه فۇرمىن كارى (بران، كۆزلايى مۇرفۇلۇجىفە دېرىكچۈدانە وجىاوازىي دېلىخە دواتايىدا. جۇدايا كارى ساده (بى ئەسپیکت) ژىيىن دى، ژ نەبونا مۇرفىمەكا تايىبەتە ب ساده (بى ئەسپیکت) يېقەيە، نەكۆ ژنىشانا تافى بورى دكارىدا.

• رووناك مە حمود عەلۇ بومبا:

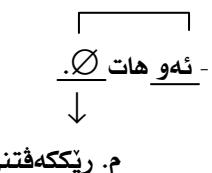
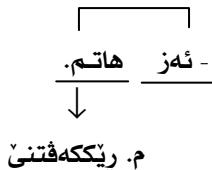
ياسايى دارېتنا ئەسپیكتا ساده (بى ئەسپیکت) يا كارى مەرجى بى تافى بورى ھوسا دەستنىشان دكەت: ((رەگى رابوردوو + مۇرفىمي كات + مۇرفىمي با + جىنناوى لكاو)). [٣٦ : ١٠٣].

- ئەگەر من تو دىتباي ئەز نەدچوم.

- ئەگەر ئەز نېستىبام دا زوى رابم.

کەواتە کارى ساده (بى ئەسپېكت) بى نىشانى ئەسپېكتىيە، درویى ۋ سەرفەدا دەرناكەفت.

مۇرفىما (\emptyset) دزمانيدا رۆلەكىن گرنگ دېنىت بتايىبەتى لگەل کارى بىھىز و جەنافان. ئەگەر مۇرفىما ئەسپېكتا کارى ساده (بى ئەسپېكت) وەكى مۇرفىمەكا (\emptyset) سەرەددىرىن لگەل بىھىن، دېلىت بىزانىن كو مۇرفىما (\emptyset) لگەل جەنافان تەنها دبارەكىن رېزمانيدا دەركەفت وەكى مۇرفىما كەسىن سىيىن تاك:

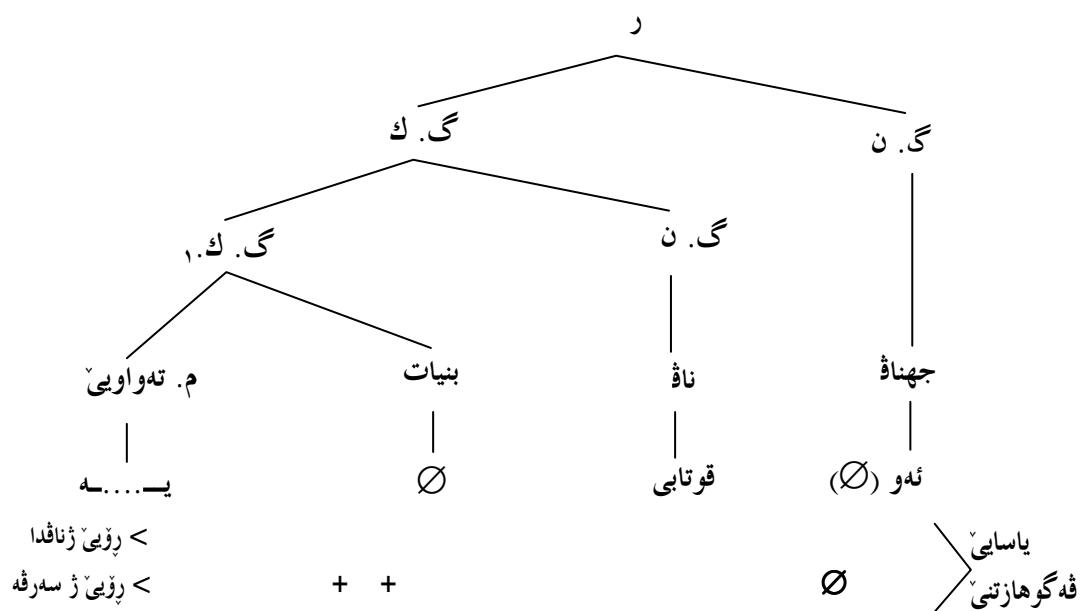

مۇرفيما (\emptyset) لىگەل كارىن بىئەيز بىنى رەنگىيە:

- ئەو قوتابى \emptyset يە.
↓

كارى بىئەيز

ئەو قوتابىيە

کاری ساده (بى ئەسپىكت) دەرسى تافاندا خوديادىت ونەوەكى جەناڭان، يان كارى بىھىز تەنها دبارەكى و دتافەكى و درېزەمەكىدا، هەرودە جەھەكى تايىبەت بۇ ۋى مۇرفىمى (Ø) لگەل كارى ساده (بى ئەسپىكت) نىنە كا ئايا دەقەقتە بەرى يان پشتى (بنىاتى كارى، مۇرفىمىتى تافى، مۇرفىمىتى رېزەت)؟.

- ھات.

(بنىات "ھى" + م. تا. بورى "ت" + م. رېكەفتى "Ø")

- دى ھىت.

(م. تا. دەھىت "دى" + بنىات "ھى" + م. رېكەفتى "ت").

ناھىت

(م. نەرى "نا" + بنىات "ھى" + م. رېكەفتى "ت").

مۇرفىما تايىبەت ب ئەسپىكتا رېزمانيا كارى ساده (بى ئەسپىكت) فە دەھىت لېيىشى يان داوايا كىز ژفان نىشانان بت؟ وېلگە چىه؟

دېسان دەغان فۇرمان ژىدا ئەسپىكتا رېزمانيا كارى ساده (بى ئەسپىكت) جەھەكى دەستنىشانكى بىشىۋەيەكى زانسى نىنە، داكو بىشىۋەيەكى دروست دەستنىشان بىكەين، بەلىن ئەف جۇرۇ كارى ھىچ ئەسپىكتەكا رېزمانى لگەل نىنە، ژېھر ھندى دېئىزنى كارى (بى ئەسپىكت) ساده، ئانکو چ مۆفيما سفر (Ø) ژى جەھى چ ئەسپىكتان لگەل ۋان جۇرىن كاران ناگىن.

• ئەحمدە ئەبو مەحبوب:

ئەسپىكتا ساده (بى ئەسپىكت) دىمانى فارسىدا لدویش سىمايىن جىاکەرەن رېزمانى دەغان تاف ورېزاندا دەستنىشان دەكت: (بورىي ساده (بى ئەسپىكت)، دەھىت، بورىي مەرجى، دەھىتى مەرجى)

	كار
هاتن	
+ بورى	
+ ئەسپىكتا ساده	

• مهدى مشکوه الدينى:

ئەسپىكتا ساده (بى ئەسپىكت) وەكى ئەسپىكتا بەردەوامىي و تەواوېي لدويف روېي زناڭدا يې رىستى دەستتىشان دكەت. ھەرودها ئەۋزى سىمايىن جياڭەرىن پىزمانى بكاردھىنت.

+ كەسى سىي كت ← چو	[٧٧: ٥٨]	كار
چون		بورى
+ ساده		

كارى ساده (بى ئەسپىكىت) دكارىن بەرى يىن (ك. س)دا^(١)

١- جاردىن:

أ- تافى بورى:

١- تافى بورى ساده (بى ئەسپىكىت):

- ئەم خواستن [٦٧: ٣١٢٨]. - ئەز خواستم.

٢- تەواوى مەرجى^(٢):

- ئەم خواستى بانه (بان). - ئەز خواستى بامه (بام).

ب- تافى نھو:

- نھويى راگەھاندى:

[٦٧: ٢٥] - ئەم دخوازن - ئەز دخوازم

ج- تافى دھىت:

١- تافى دھىت ب زىدەكىنا (دى) يان (دا) لىسەر پىشىيا نھويى بەردەۋام
چىدېت: (Gnomic Present))^(٣)

(١) رېزىكىرنا ژىدەران دۇقى بەندىدا لەدەيىف بىندىمىي مېزۇريا سالا چاپكىرنا ژىدەران ھاتىيە رېزىكىرن.

(٢) مەرجى سادەيە (بى ئەسپىكىت) چونكى نىشاناتا مەرجى ساده (بى ئەسپىكىت) وەرگۈرىتى، لى
بنافى مەرجى تەواو ھىنايىه.

(٣) لەگەل ئەسپىكىتا بەردەۋامىي ھاتىيە بەحسىكىرن.

- ههکه هون زونههاتی بان نهود دی رهفت^(۱). - نهز دخوازم.

۲- نهوبی مهرجی^(۲):

نهوبی مهرجی ب زیده کرنا (ب) لپیشیا نهوبی به رد هوا م چی دبت:

- ئه و بخوازن. - ئهز بخوازم.

۳- فهرمان:

فهرمان ودکی نهوبی مهرجیه بتني کەسى دوى تاك نهبت.

[۶۷: ۲۶-۲۷] - بخوازى. - بخواز. - بخوازت.

۲- كەنرىزى:

أ- تافى بورى:

1- بورى:

- كە (ف) تم..

2- بورىي ئەگەرى [Conditional]:

- بىكەتام (ا)..

ب- تافى نهو:

1- نهوبى راگەهاندىنى:

.. تىكەشم^(۳)

2- نهوبى نەتهواو^(۴):

.. داكلەشم..

(۱) (دى) تايىه تە ب تافى دھىت بى راگەهاندىقە، (دا) بۇ تافى دھىت دتافى بوريدا دھىت، كەواتە ئەڭ غۇنە دەپى بىشى ئاوابى ياشى: - هەكە هون زو ندهاتى بان نهود دا رهفت.

(۲) دھىت بى مهراجى ب زىدە كرنا (ب) لپیشیا نهوبى ساده (بى ئەسپىكت) چىدېت.

(۳) گوھوريما دەنگى (د) بۇ (ت) دزمانى كوردىدا بەربەلەفە وواتايى نا گوھورت، كەواتە دېنە ئەلەمۈرۈف وئىك ئەركى دېيىش.

(۴) وەكىي جاردىنى ناشى (نهوبى ناتەواو) بىكارهينايە لى دھىتى ساده (بى ئەسپىكت) دتافى بوريدايە ژىدر هندى لىگەل سادەه يەنايە خوارى و درستا ئەنجامدا دھىت. لەندەك دەقەران

بو سەشكىرنى بىشى ئاوابى دھىت (ئەزا كەشم):

- ئەگەر نە روينشتام، ئەزا كەشم.

تافى دھىت درستا ئەنجامدا

ج- تاڻي دهیت:

۱- دهیت:

- دی ڪهڻم..

۲- فهرمان:

- بکهڻه..

۳- نهويٽ مهرجي:

- بکهڻم.. [۱۹۲: ۷۲]

۳- جگه رخوين:

أ- تاڻي بوري:

۱- کرنا نيز بورى - ديتى ((الماضي القريب الشهودي)):

- باران چواکري، فهراڻاد چو دهوك [۱۳۴: ۳].

۲- کرنا خوهسته بورى ((طليبي-إنسائي)):

- خوهزى ب خوار، خوهزى بکرا، خوهزى ب چوا [۱۴۳: ۳].

ب- تاڻي نهو:

کرنا ناكا ((الفعل الحاضر)):

- ئهز دكم، تو دكى، ئهو دكى..

ج- تاڻي دهیت:

کرنا هيتي ((المستقبل)):

- شيرکو ايشهف دئ بى - ئى بى..

ڙوري: دئ ب چم، دئ ب خوم.

آشتيا: ئهزى ههرم، ئهزى ب خوازم.

ههفييركا: ئى چم، ئى خوم، ... [۱۵۰-۱۴۸: ۳]

۲- فهرمان (الأمر):

۱- فهرمانا ب بىن فهرهى:

- في ماري بکوڙه.

- في ماري مهکوڙه.

۲- فهرمانا ب بىن تهنجى:

- في ماري بکوڙه.

- في ماري مهکوڙ-نهکوڙ. [۱۵۷-۱۵۵: ۲]

٤- جه لادهت به درخان :

أ- تافی بوري:

١- كاري بوري ((ال فعل الماضي)):

- ئەز كەتم. - ئەم كەتن [٤١: ٢٢١-٢٢٠].

٢- بوري نەتهواوي سيغا نەسب ((الماضي الناقص لصيغة النصب)):

- (بلا) ئەم بکەتانا. - (بلا) ئەز بکەتاما. [٤١: ٢٢٤-٢٢٣].

ب- تافی نهو:

نهويي سيغا دلاليه ((الحاضر للصيغة الدلالية)):

- ئەز دكەشم. - ئەم دكەفن. [٤١: ٢٥٣]

ج- تافی دھييت:

١- دھييت (المستقبل):

- ئەزى (ئەزدى) بکەشم. - ئەمي (ئەم دى) بکەفن.

٢- نهويي مەنسوب ((الحاضر المنصوب)):

- (بلا) ئەم بکەفن. - (بلا) ئەز بکەشم. [٤١: ٢٥٧-٢٥٦].

٣- فەرمان (الأمر):

- بکەفه. - بکەفن. [٤١: ٢٥٢].

٤- بوري مەرجى ((الماضي الشرطي)):

- ئەزى (ئەز دى) بکەتاما. - ئەمي (ئەم دى) بکەتانا. [٤١: ٢٢٥-٢٢٤].

٥- جويس بلو:

أ- تافی بوري:

١- بوري ساده:

ئامىدى: كەقتم، كەفتى، كەتى،..... سنجارى: كەتم، كەفتى،.....

٢- تەواويا ئەگەرى:

ئامىدى: كەقتىبا (ا)، كەقتىبا (ا)،... سنجارى: كەتباما، كەتبابا،...

٣- بوري ئەگەرى:

ئامىيىدى: بىكەفتام (١)، بىكەفتاي (١)،...^(١) سنجاري: بىكەتماما، بىكەتا،...

ب- تافى نهو:

- نهويى راگەهاندى:

سنجاري: دكەفم، دكەفى،...

ج- تافى دهيت:

1- دهيت:

ئامىيىدى: ئى/ دى كەفم، ئى/ دى كەفى،... سنجاري: ئى/ وى كەفم، ئى/ وى كەفى...

2- نهويى ناتهواو:

ئامىيىدى: داكەفم^(٢).

3- نهويى مەرجى:

ئامىيىدى: بىكەفم، بىكەفى،... سنجاري: بىكەفم، بىكەفى،... [٩٣-٩٢: ٨٢]

4- فەرمان:

ئامىيىدى: بەلى راست بىزە (گوتن/ بىز).

سنجاري: ڙخودرا بگره (گرتن/ گر).

٦- كاميران بەدرخان:

أ- تافى بورى:

1- بورىبىا دودار:

- من گرت، تە گرت،... [١٢٣: ١٨]

2- بورى:

- من بگرتا، تە بگرتا،... [١٢٥-١٦: ١٣]

ب- تافى نهو:

- نهو:

(١) ئەۋشىۋە يەل ئامىيىدى بىكارناھىت، تەواويا ئەگدەرى و بورىي ئەگەرى هەردوو فۇرمىن كارى بورىي سادە (بى ئەسپېكىت) بى مەرجىنه.

(٢) لەئىرى غۇنین (نهويى بەردهرام) و (تافى دهيت) هەردوو كارىن سادەنە (بى ئەسپېكىت):

1- دى كەفم: دهيتى سادە (بى ئەسپېكىت) بى راگەهاندى.

2- داكەفم: دهيتى سادە (بى ئەسپېكىت) دتافى بورى و درستا ئەنجامدا.

- ئەز دىرىم، تو دىرىي...
ج- تافى دھىت:

ا- پاشهروز:

- ئەز دى بىرىم، تو دى بىرىي... [١٢٣: ١٨]

ب- بورى:

- من دى بىرتا، تە دى بىرتا،... [١٢٥: ١٨]

٣- رەۋەيا فەرمانى:

- قەكىن [١٣١: ١٨].

٧- قەناتى كوردو:

أ- تافى بورى:

١- وەختى بەرى بەرى:

- ئەز كەتم. تو كەتى [١٠٠-٩٩: ١٩]

٢- وەختى بەرى شەرتى:

أ- ئەز بکە تاما.

ب- تو بکە تايى.

(١)

- ئەزى بکەتاما.

- توپى بکەتايى [١٠٦-١٠٤: ١٩]

ب- تافى نەو:

وەختى نهايى درېڭ:

- ئەز دكەقىم.

ج- تافى دھىت:

١- وەختى پاش وەخت: (وەختى وى بى):

- توپى بکەقى.

- ئەزى بکەقى.

(١) ئەڭ جورە ئامازى بكارى سادەيى (بى ئەسپىكت) تافى دھىت دتافى بوريدا دكەت.

۲- وەختىٰ ويى بى شەرتى:

۱- وەختىٰ ويى بى شەرتى يەك:

- ئەگەر ئەز بىھقىم. - ئەگەر تو بىھقى.

۲- وەختىٰ ويى بى شەرتى دودو^(۱):

- تويى بىھقى [۱۰۹-۱۰۷: ۱۹] - ئەزى بىھقى.

۳- تەھەرى فەرمانى:

[۱۲۶-۱۲۵: ۱۹] - هون بىھقىن - تو بىھقە.

۸- سادق بھاء الدين ئامىدى:

أ- تافى بورى:

۱- دەمى بورى يى راست (مطلق-رەبەق):

. من گرت، تە گرت، ... [۳۳۰-۳۲۷: ۹] - ئەز ھاتم، تو ھاتى، ...

۲- سىغا ئىنىشائى ھەۋەرى دەمى بورىن درست (اخبارى) (مطلق-رەبەق):

. من گرتبا - بىگرتا [۳۳۸-۳۳۶: ۹] - ئەز نفستىام - بىنفستىام.

ب- تافى نەھو

دەمى نەھۆيى نەبەرچاڭ:

- ئەز دېچم، تو دېچى، ...

ج- تافى دەھىت:

۱- دەمى پاشى نىزىك^(۲):

- ئەزى دېچم (بېچم)، تو يى دېچى (بېچى)..

- ئەزى دېگرم (بېگرم)، تويى دېگرى (بېگرى)..

۲- دەمى پاشى سروشتى - دویرتر-:

- ئەز دېچم (بېچم)، تو دېچى (بېچى)..

(۱) ئەڭ شىپۇيدە ھەر وەكى تافى دەھىتى سادە (بى ئەسپىكت) بى راگەھاندىيە.

(۲) ئەڭ تافە بىكار ناھىت ويا دروست ئادوه: ئەزى چم، ئەزدى چم، ئەزى بېچم، ئەزدى بېچم، كەواتە (ئەزى) كورتكىريا (ئەز+دې) يە.

- ئەز دى گرم (بگرم)، تو دى گرى (بگرى).... [٣٤٩-٣٥٤: ٩].

٣- فەرمان:

١- فەرمانا درست (فەرمانى صريح):

- بکە، بکەن.

٢- فەرمانا نەدرست:

- ئەز بچم، تو بچى.... [٢٨٠-٢٨٧: ٩].

٩- رەشيد كورد:

أ- تافى بورى:

١- دوزانا گور ((الصيغة الإخبارية)):

نېز بو هىر ((الماضى القريب أو الشهودي)):

- من بھىست. - تە بھىست.

٢- دوزانا بير ((الصيغة الشرطية)):

لاقۇز (التمنى):

- من ببھىستا. - تە ببھىستا.

ب- تافى نەھو:

نوهوك ((الحال)):

- ئەز دبھيزى. - تو دبھيزى.

ج- تافى دھىت

١- ماند ((المستقبل)):

- ئەزى ببھىزم. - توئى ببھىزم.

٢- نوهگۇ يالاقۇز (التمنى الحال)):

- تەئى ببھىستا. - منى ببھىستا.

٣- پىشرو ((مضارع)):

- ئەز ببھىزم. - تو ببھىزم.

٤- فەرمانى:

- ببھىزم.

[٢٠: ١٠١-١٠٣]

۱۰- شرین ویوشا:

أ- تافی بوري:

۱- تافی بوري ساده:

- ئەز هاتم. - ئەو چو ۲: ۷۵.

۲- دېستىن مەرجى:

- لازم بى ئەز هاتى بام. - لازم بى خوارن چىكربا [۲۳۶: ۷۵].

ب- تافی نهو:

تافی نهو يى ساده:

بکەر + نيشانا ئەسپىكتى^(۱) + رەگى كارى نهو + دوماهى = ئەسپىكتا نەتهۋاوايا رىستا دەمى نهو.

[۷۵: ۴۷] - ئەز + د + كۈز + م = ئەز دكۈزم

ج- تافی دھىيت:

۱- تافی دھىيت ساده:

- ئەز دى نانى چىكم.

۲- كارىن رېزھىيا مەرجى:

- ئەز بخوم.

۳- فەرمان:

- بگرى، بگرىن.

۱۱- ئىبراھىم رەممەزان:

أ- تافی بوري:

۱- دەمى بوري:

- ئەز چوم بو بازارى [۹۶-۹۵: ۱۷]

پېزھىيا بلانى):

۲- دەمى بوري يى بلانى:

(۱) مۇرفىما (د) لىگەل كارى بورى مۇرفىما ئەسپىكتىيە ولگەل تافى نهو مۇرفىما تافى نھويە.

- هەکەر ئەز چوبام.

هندە دەفھەر ئەقى پېزى بكاردین:

- هەکەر ئەز من بکرا.

٣- دەمى تەواو بورى بلانى:

- هەکەر من كېبایا.

- خودى (خوزى) ئەز چوبى باما [١٠٣-١٠٦]:

ب- تافى نهو:

دەمى نهو:

- تو دنفيسي.

- ئەز دخوم.

ج- تافى دھىت:

١- دەمى بېت^(١):

أ- ب هارىكارىيىا (دى = سوف) ئەف كارە، نەسەدى سەدە وھۆركرنە.

ب- ب هارىكارىيىا (ۋى ب) (am going, is going to, are going to =) ئەف

سەدى سەد بىياردانە.

- ئەو گولان وى بچنە [١٧: ٩٣-٩٥].

٢- پېزىدا فەرمان:

[١٧: ١١١]- بېھىسە.

٣- دەمى نەبورى يى بلانى:

[١٧: ١٠٣]- بلا ئەز بچم.

١٢- مەھەمەد تاھر گوھەرزى

أ- تافى بورى:

- نىفسە [١٥: ٩٦-٩٧].

- جاند.

ب- تافى نهو:

كارماي سادە:

(١) ئەۋەردۇو جوڭە (أ، ب) ئېكىن تەنها شىۋى پىكھاتنا فورمى وان ڙئىك جوڭانە وشىۋىن دى ڙى ھەنە وەڭو: (دى ب، ي).

دچیت، دنشیت، دکریت.... [۱۵: ۱۱۷].

ج- تافی دهیت:

۱- کارمای پاشی:

پیتا فی رامانی ددهت پیتا (ئ) يه كو دبىزنى پیتا دومدار كو پاش پیتا (د) دهیت

نیشانا کارمای وەك:

- دى هیت، دى فریت..

۲- کارمای بەر ئەگەر:

ئەفە پەيقە تەرزى وى کارمایه رامان ل سەر رامانا کاربوريه.

۳- کارمای پرس وبەرسف:

- (سامان بخوینیت؟)، بلا بخوینیت بلا نەخوینیت.

ئەف پەيقانە کارماینە چونكى ل سەر تەرزى کارمای دھىن، ئەو پیتا فی رامانی ددهته کارى پیتا (ب) ئ دکەفيتە دجھى پیتا (د) دا كو نیشانا کارمای يه [۱۵: ۱۱۹-۱۲۱].

۴- کارخاستى، فەرمان (فعل الطلب، الأمر):

۱- نیشانا کار خاستى پیتا (ب) ئ دسەرئ پەيقى دا ئو دانانا بزوپىنا (د) يه

ددوماهيا پەيقى:

- بخوه، بىنە،...

۲- نیشانا کار خاستى پیتا (ب) ئ يه دسەرئ کارى دا ئو دانانا بزوپىنا (ئ) يه

ددوماهيا کارخاستى دا ئەگەر پیتا دوماهيا کارى پەيقا (يَا) بىت:

- بکى، بقى، بنمىي، بگەريي، ... [۱۵: ۱۲۷-۱۲۸].

۱۳- سامى نان:

أ- تافی بورى:

۱- دەما بوريا تىڭىيى:

- ئەز درى دا مەشىام. - ئەو چما زو هات؟ [۲۱: ۱۳۰-۱۳۱].

۲- چىروكىيا رەھدىيە خۇدستەكى:

- من پەرتۈك بىكريا. - تە نان بخوارا [۲۱: ۱۳۶-۱۳۷].

ب- تافی نهوه:

- دهما نهوه:

[١٢٨: ٢١] - تو دخوی

- ئەز دچم.

ج- تافی دھیت:

١- دەمئى بى:

- ئەزى نان بخوم.

٢- دەمئى بى يا نيزىكى:

ئەف دەمەزى وەكى دەمما بى يە، لى دجھى داپەكا (دى) دە لىكەرا ئالىكار (كىرن)

.ھەيە.

[١٣٠-١٢٩٠: ٢١] - تو دكى بزن بدوشى - ئەز دكم نىن بخوم.

٣- رەدەيا فەرمانى:

[١٣٥-١٣٤: ٢١] - بخون - بخوه.

٤- مەرجا دەمما بى:

- ھەكە تويى ودرى، لەز بکە.

[١٤٠: ٢١] - ھەكە ئەۋى ھەرد، چىما خانى چىدكە؟

هەلسەنگاندنا کاری ساده (بى ئەسپىكت) دكارىن بەرىيەن (ك. س)دا

بۇ خومىا كرنا کارى ساده (بى ئەسپىكت) دكارىن زمانۋاناندا (دكارىن بەرىدا) بىر و بۇچۇن ئىن جوّدا بۇ نافىرن و جۇرۇن وي دتافىن (بۇرى، نەھو، دھېت) و درېزى (رەگەهاندىن، مەرجى، فەرمان)دا ھەنە؛ لەورا ئەم دى کارى ساده (بى ئەسپىكت) دەن تاف و رېزاندا و مرگرىن:

أ- کارى ساده (بى ئەسپىكت)، دتافى بورىدا:

1- رېزى رەگەهاندى:

- نافىرن:

ئەڭ جۇرى کارى بناشى (بورىي ساده (بى ئەسپىكت)، بورى كرنا نىزبۇرى، بورىا دودار^(۱)، بەرى بەرى، بورىي راست، نىز بوهىر، بورى تىدەيى^(۲) ھاتىه. ئەڭ ھەمى زاراوه بۇ کارى ساده (بى ئەسپىكت) بكارهاتىنە. ئەم زاراوا (بورىي ساده (بى ئەسپىكت)) پەسىن دكەين، چونكى ئەڭ جۇرى کارى ژ مۇرفىما دەربىرا ئەسپىكتى بى بەھرە.

(۱) ئەڭ زاراوه ژلابى (كامىران بەدرخان) يقە بۇ کارى سادەيى رېزى رەگەهاندى ھاتىه، بەلى سامى تانى بەرامبەر کارى بورىي تەواوى رېزى رەگەهاندى بكارهينايە.

(۲) (سامى تانى لىگەل کارى سادەيى بورىي رەگەهاندى زاراوا (تىدەيى) بناشى (دەما بورىا تىدەيى) و لىگەل کارى بورىي دورى رەگەهاندى زاراوا (چىروك دەما بورىا تىدەيى) بكارهينايە، لى (كامىران بەدرخان) زاراوا (تىدەيى) بەرامبەر (تەواويا) بورىي رەگەهاندى بكارهينايە.

- خوهیا کرنا جوړین کاری ساده (بې ئهسپیکت) د تافی بوري ړاګه هاندندیدا:

- هه می زمانځان ډاماڙی ب جوړه کی کاری ساده (بې ئهسپیکت) د تافی بوري
راګه هاندندیدا دکه ن:
- من گرت.
- پیکھاتن: ئه ټه جوړی کاری ژلایی هه میانه ټیک شیوی پیکھاتنی هه یه.
بنیات + م. تا. بوري + م. ریکھه ڦتنی.
گر + ت + Ø ← گرت.

- ۲- ریزی ۴رجی:
- نافکرن:

ئه ټه فورمی کاری بگله ک شیوه یان، هه رو ها بگله ک نافان ڏی هاتیه، بنافی
(مه رجی ته واو، بوري ئه گه ری، خوهسته بوري، ته واو یا ئه گه ری، بوري داخوازی،
به ری شهرتی، سیغا ئین شائی هه ټبه ری دهمی بوري ئی خباری درست، لافڑ، پستین
مه رجی، بوري ٻلانی، ته واو بوري ٻلانی، چیرو کیا ره ویا خوهستکی) ژلایی
زمانځانانه هاتیه.

دیسان بو ڦی فورمی دی زار او (ساده (بې ئهسپیکت)) هه لبزیرین، چونکی ئه ټه کاره
ڏی ډاماڙی ب ئهسپیکتین کاری ناکه ت.

- خوهیا کرن جوړین کاری ساده (بې ئهسپیکت) د تافی بوري مه رجیدا:

بو خوهیا کرنا ټه جوړی کاری دی زمانځانان که ینه سی دهسته:
دهستا ئیکی: (محممد تاهر گوهه رزی) ډاماڙی ب ټه جوړی کاری ناکه ت.
دهستا دووی: (جار دین، مه که نزی، جگه رخوین، جه لاده ت به درخان، کامیران
به درخان، قه ناتی کوردو، سادق بهاو الدین، رهشید کورد، شرین وبو شرا، سامی تان)
ډاماڙه ب جوړه کی کریه.
دهستا سیی: (جویس بلو، ئیبراہیم ره مه زان) دو جوړان دهستنیشان دکه ن، کو
هه ردو جوړ ئیکن.

فی جوئی کاری جیاوازیا به رچاڭ ڙلايى مۇرفۇلۇجىشە ھەيە. بۇ دەربىرینا کارى ساده (بىن ئەسپىكت) يى بورىي مەرجى لگۇفەرىن جیاواز فۇرمىن جیاواز بكاردەيىن، كو هەر ئىك ڙان فۇرمان بۇ خودشگۇتنى لەدەفرەكى بكار دھىت ولهەر گوفەرەكى بتنى فۇرمەك ڙ ڙان فۇرمان بكار دھىت:

- ئەز كەتبام (ايى، ايە، ا، ٥).

- ئەز بکە تام ^(١).

- ئەز كەتبىامە (ما).

- ئەز كەتبىامە (ما).

ڇېھر ڦان ھەمى شىۋىن ئىك جودا بۇ کارى ساده (بىن ئەسپىكت) يى بورىي مەرجى، بىر و بۇچۇن يى جۇدا بۇ نافىكىن و پېكھاتنا وي ھەنە.

ئەگەر پېكھاتنا [كەفتىام (ا، ٥)] بىنى رەنگى دىاردەيىن:

بنىيات + م. تا. بورى + م. مەرجى + م. رېككەفتىنى

كەڭ + ت + با + م (ا، ٥)
↓

دياردەكَا فونەتىكىيە.

ل [كەفتىام (ا، ٥)] ^(١) بىنى رەنگىيە:

تەواوكەرئى کارى بىتىھىز + بنىيات + م. تا. بورى + م. مەرجى + م . رېككەفتىنى.

كەفتى + ب + و + با + م (ا، ٥)
↓

دياردەكَا فونەتىكىيە.

ئەقە هەردوو جوئىن کارى ڙلايى رېزمانىقە ڙئىك جۆدانە، ئەڭ جیاوازىيە واتا و بكارهينانا وان دەستتىشان دكەت. بىزىدەكرنا پىتا (ى) لىسر کارى (كەفتىباما)، گوھورىن بىسر ئەرك و راما نا کاريدا هاتىيە.

(١) کارى (بون) دبورىي سادەيى مەرجىدا دېيت بىنى رەنگى بىت (بوبا) ژىدر گرانيا گوتىنى (با) بكار دھىت ھەروه كى نۇونا (كەفتىبام) كو دېيا بىنى رەنگى با: كەفتىبام.

(جاردين، شرين وبورا، ئيراهيم رهمهزان زاخويي) ئەف هەردوو جۇرىن كارىن
جياواز تىكەلكرىنه. نمونىن (خواستى بامه، هاتى بامه، چوين باما) كارىن ساده (بى
ئەسپىكت) يىن بورىي مەرجىنە بۆكارى بېھيز (بو)، بەلنى كارى ساده (بى ئەسپىكت
بى بورىي مەرجىي ۋان كاران (خواست، هات، چو) بى رەنگىيە (خواستبام، هاتبام،
چوبام).

- پىكھاتن:

دكوردىا سەريدا مە دو شىيۆين سەرەكىيەن پىكھاتنى بۆ كارى بورىي مەرجى ھەنە:

1- بنيات + م. تا. بورى + م. مەرجى + م. رېكەفتى.

كەف + ت + با + م ← كەفتام (1) (كەتباما).

2- پىشپرتقا. م. مەرجى + بنيات + م. تا. بورى + پاشپرتقا. م. مەرجى + م.
رېكەفتى.

ب + كەف + ت + ا + م ← بکەفتام (1) (بکەتاما).

ئەف هەردوو شىيودىيە ج ژوان ئەسپىكتى دەرنابىن، كەواتە ئەۋۇزى دى مىنت بى
ئەسپىكت، ئانكۇ (садە).

پشتى ئەف پىداجونە لىسر كارىن بەرى ھاتىيە كرن، دى شىيىن جۇر وۇمارە وناڭكىن
وپىكھاتنا كارى ساده (بى ئەسپىكت) دتافى بورىدا، كو ژلايى زمانقانانفە ھاتىيە
دياركىن دەقى ليستىدا كورت كەين:

نمونە	جۇر وۇمارە وناڭكىن ھەر زمانقانەكى بۆ كارىن ساده (بى ئەسپىكت) دتافى بورىدا	ناڤى زمانقانى	ز
ئەز خواستم. ئەز خواستى بامه.	1- تافى بورىي سادە. 2- بورىي مەرجىي تەواو	جاردين	-1
كە (ف) تم. بکەتم (1).	1- بورى. 2- بورىي ئەگەرى.	مەكنىزى	-2
بارام چو ئىكىرى. خومزى ب خوارا.	1- كرنا نىز بورى. 2- كرنا خوهستە بورى	جىگەرخوين	-3
ئەز كەتم. ئەز بکەتمام.	1- دەمى بورى. 2- بورىي نەتهواو يى سىغەتا نەسب	جىلاشتىرلىك بەدرخان	-4

ئامىيىدى: كەفتەم. سنجارى: كەتم. ئامىيىدى: كەفتىام (1). سنجارى: كەتباما. ئامىيىدى: بكەفتام (1) سنجارى: بكەتاما	1- بورىيى ساده. 2- تەواويا ئەگەرى. 3- بورىيى ئەگەرى:	جويس بلو كاميران بهدرخان	-5 -6
من گرت. من بىگرتا.	1- بورىيا دودار. 2- بورى.	كاميران بهدرخان	-7
ئەز كەفتەم. أ- ئەز بكەتاما. ب- ئەزى بكەتاما.	1- وەختى بەرئى بەرى. 2- وەختى بەرئى شەرقى.	قەناتى كوردو	-7
ئەز هاتم. ئەز نەستبام (بنقىستام).	1- دەمىي بورىيى راست. 2- سىيغا ئىنىشائى ھەۋېرئى دەمىي بورىيى ئىخبارى درست.	سادق بەاو الدین ئامىيىدى	-8
من بېھىست. من بېھىستا.	1- نىز بوهىر. 2- لاقۇر.	رەشيد كورد	-9
ئەز هاتم. لازم بى ئەز هاتى بام.	1- تافى بورىيى ساده. 2- پىستىن مەرجى.	شرين وبوشرا	-10
ئەز چوم بو بازارى. ھەكەر ئەز چوبام. ھەكەر من كېپىبايا.	1- دەمىي بورى. 2- دەمىي بورى يېي بلانى. 3- دەمىي تەواو بورى بلانى.	ئىراھىيم رەممەزان	-11
چاند.	كاربوي ساده	محمد تاھر گوھەرزى	-12
ئەو چما زو نەھات? من پەرتوك بکريا.	1- دەما بورى تىيەدى. 2- چىروكىا رەھۋىيا خۇھىستكى	سامى تان	-13

ب- کاری ساده (بی ئهسپیکت) دتافی نهودا:

دکورديا سهريدا کاري ساده (بی ئهسپیکت) دتافی نهويي راگههاندنيدا، ژلايى زمانفانانقه (دکاريین بھريدا) ئىك پيکهاتن هميه، تنهها جياوازى دنافكرنىدا هميه.

- نافکرن:

ئەف جۆرى کاري بنافي (نهويي ساده (بی ئهسپیکت)، نهويي راگههاندى، دەمى نهو، كرنا ناكا، نهايى درىز، نهويي بھرچاۋ، نوھوك) هاتىه.
ھەروەكى کاري بورى ئەم دى زاراوا (نهويي ساده (بی ئهسپیکت)) ھەلبىزىرين، چونكى ج نيشانه نىين، كو ئەسپیکتى دەربىرن.

- خوهياكىرنا جورىن کاري ساده (بی ئهسپیکت) دتافی نهويي راگههاندنيدا:

ھەمى زمانفان ئامازى ب جۆركى کاري ساده (بی ئهسپیکت) دتافی نهويي راگههاندنيدا دكەن.

- پيکهاتن:

ھەمى لسەر ئىك شىيۇي پيکهاتنى رېكىن:
م. تا. نهو + بنيات + م. رېكىكهفتىنى
د + كەڭ + م ← دكەقىم.

بى رەنگى تافى نهو ژى ساده (بی ئهسپیکت) يە وئەسپیکتى دەرنابىرت.
پشتى ئەف پىداجونە لسەر كارىن بھرى ھاتىهكرن، دى شىيىن جوڭ وۇزارە وناڭىرن
وپيکهاتنا کاري ساده (بی ئهسپیکت) دتافى نهودا، كو ژلايى زمانفانانقه ھاتىنە دياركرن
دەقى ليستىدا كورت كەين:

نمونه	جوڭ وۇزارە وناڭىرندا ھەر زمانفانەكى بۇ کاري ساده (بی ئهسپیکت) دتافى نهودا	ناشى زمانفانى	ز
ئەز دخوازم.	نهويي راگههاندى	جاردين	۱
تىڭەقىم.	نهويي راگههاندى	مەكەنلى	۲
ئەز دكم.	كىناناكا	جىڭەرخوين	۳
ئەز دكەقىم.	دەمى نهو	جەلادەت بەدرخان	۴

جویس بلو	-۵	نهویی راگههاندنی	تکهقم (دکهقم).
کامیران بهدرخان	-۶	دهمی نهو	ئەز دكم.
قەناتى کوردو	-۷	وهختى نهايى درېز	ئەز دكهقم.
سادق بهاو الدین	-۸	نهویی بەرچاڭ	ئەز دچم.
رەشید کورد	-۹	نوهوك	ئەز دبھيزم.
شرین وبوشا	-۱۰	تافى نهویی ساده	ئەز دكۈزم.
ئىبراهيم رەمەزان	-۱۱	دهمی نهو	ئەز دخوازم.
محەممەد تاهر گوھەرزى	-۱۲	كارماي ساده	دچىت.
سامى تان	-۱۳	دهما نهو	ئەز دچم.

ج- کارى ساده (بى ئەسپىكت) دتافى دھىتدا:

دكورديا سەريدا کاري ساده (بى ئەسپىكت) دتافى دھىتدا دسى رېزدىياندا خوديادىت (رەگەهاندن، مەرجى، فەرمان)؛ لهورا ئەم دى تافى دھىت دھەرسى رېزاندا وەرگرىن:

۱- رېزى رەگەهاندنى:

ئەڭ جۇرى كارى ڙلايى زمانقانانقه ب نافىن جۆدا وپىكھاتنا جۆدا هاتىه خوهياكىن:
- نافىكىن:

ئەڭ جۇرى كارى بنافى (دھىت، هيىت، بىت، بى، پاشەرۇز، پاشى نىزىك، ماند، کارماي پاشى) هاتىه. ئەم وەكى تافى بورى ونهو ھەر دى زاراوا (دھىتى ساده (بى ئەسپىكت)) بكاردھىينىن.

-خوياكىندا جورىن كارى ساده دتافى دھىتى رەگەهاندىد:

بو خوهياكىندا جورىن كارى ساده (بى ئەسپىكت) دتافى دھىتدا دى زمانقانان كەينە دوو دەستە:

دەستتا ئىكى: ھەمى زمانغان - ڙبلى (سادق بهاو الدین، سامى تان) ئامازى جچۈرەكى دكەن.

دەستتا دووئى: (سادق بهاو الدین، سامى تان) دو جۇران دەستنىشان دكەن.

(садж بھاوا دين) تافى دهیت دکھته دوو پشك:

- ١- [ئەزى دى چم (بچم)]. دې نمونىدا دوو مۇرفىمەن تافى دهیت (ى، دى ب) بكار هاتىنه، كو هەر ئىك ڦفان مۇرفىمان لگۇفەرەكى بكار دهیت وبو تافى دهیت نىزىك نىنە، كەواتە دزمانى كوردىدا دوو مۇرفىم پېكەھە بۇ تافى دهیت بكار ناهىن.
- ٢- [ئەز دى چم (بچم)], ئەۋە بكار دهیت.

(سامى تان) ڙى دوو جۇران بۇ تافى دهیت دەستنىشان دکەت كو ئەف ھەردوو جۆرە دەربىرىنى ڙ تافى دهیتى راگەھاندى دکەن، كو تەنها جىاوازى دناۋەرە پېكەھاتىن واندا ھەيە. جۆرى ئىكى ب نىشانەكا مۇرفۇلۇجى (ى ب) دروست دېت (ئەزى تان بخوم) وجۇرۇ دووئى بېرىكا سىنتاكسى، كو كارى (دكم) كو ئەركى نىشانا مۇرفۇلۇجى دېيت (ئەز دكم نىن بخوم).

- پېكەھاتن:

كارى ساده (بى ئەسپېكت) يى تافى دهیتى راگەھاندى لگۇفەرېن كوردىا سەرى شىۋەيىن ڙئىك جۇدا ھەنە، ئانكۇ نىشانىن تافى دهیت ڙئىك جۇدانە: (دى، دى ب، ئى، ئى ب) بۇ نۇونە (دى چم، دى بچم، وئى بچم، ئى چم، ئى بچم).

ئەم دى دوو شىۋەيىن ڦان فۇرمان ب شىۋەيىن سەردئى ودرگىن:

م. تا. دهیت + بنيات + م. پېكەھەتنى.

١- دى + ج + م ← دى چم.

٢- دى ب + ج + م ← دى بچم.

- رېزى فەرمانى:

- ناڭىزلىق:

بنافى (فەرمان) ئى ژلايى ھەمى زمانقانانە ھاتىھە.

- خودياكىرنا جۇرین كارى ساده (بى ئەسپېكت) دتافى دهیتى فەرمانىدا:
بۇ خودياكىرنا كارى ساده (بى ئەسپېكت) دتافى دهیتى فەرمانىدا دى زمانقانان كەينە دوو دەستە:

دەستا ئىكى: ھەمى زمانقانان - ژبلى سادق بھاوا دين و جگەرخوينى - ئامازە بجۇرەكى كريھ.

دەستا دووئى: (садق بھاوا دين و جگەرخوين) دوو جۇران دەستنىشان دکەن.

(جگه‌رخوین) دوو جوّران دیاردکهت (بین فرهه، بین ته‌نگ)، کو هه‌ردوو ئیکن، بتني جیاوازى دنه‌بونا (ه) مۆرفیما پیکەفتني دجوّرى (بین ته‌نگ) دا يه، ئەڭ جوّره دئاخۋتنىدا بكار ناهييٽ.

(садق بهاو الدین) دوو جوّران خوهیادکهت (درست، نه‌درست)، کو ز ئىك جۇدانە، (فەرمانا دروست) ئامازى بكارى فەرمانى دکەت و (فەرمانا نه‌درست) ئامازى بكارى دھييٽى ساده (بى ئەسپېكت) مەرجى دکەت.

- پېكھاتن:

ھەمى زمانشان لسەر في پېكھاتنى پېكىن:
م. فەرمانى + بنيات + م. پیكەفتني
ب + گر + ھ / ن ← بگە/ن.

۴- رېڭىز مەرجى:

دكورديا سەريدا كارى دھييٽ دېڭىز مەرجىدا دوو جوّره:

ا- كارى ساده (بى ئەسپېكت) بى دھييٽ مەرجى:

ئەڭ شىيۇي كارى ڙلايى باهرا پترا ۋان زمانشانافە ھاتىيە خوهياكىن، بتني
(جگه‌رخوين، كاميран بەدرخان، سادق بهاو الدین ئامىدى) يېھ نەبت.

- ناڭكىن:

ئەڭ فۆرمى كارى بنا فى (نهويى مەرجى، نھويى مەنسوب، وى بى شەرتى، فەرمانا
نه‌درست، پېشىرو، كارىن رېڭىز دەرجى، نەبورى يى بلانى، كارماى پرسىن وبەرسف،
مەرجا دەمى بى) ھاتىيە.

ئەم دىسان زاراوا (دھييٽ مەرجىي ساده (بى ئەسپېكت)) دى بكارهينىن.

- خوهياكىندا جوّرىن كارى ساده (بى ئەسپېكت) دتافى دھييٽ مەرجىدا:

بۇ خوهياكىندا جوّرىن كارى ساده (بى ئەسپېكت) دتافى دھييٽدا دى زمانشانان كەينە سى دەستتە:

دەستا ئىكى: (جگه‌رخوين، كاميран بەدرخان) ئامازە پىنەكىرە.

دەستا دووئى: (قەناتى كوردو) في شىيۇي كارى لسەر دوو جوّران دابەشكىرىيە:

۱- ئەز بکەفم.

۲- ئەزى بکەفم.

جۆری دووئی ئامازى ب کارى ساده (بى ئەسپېكت) يى تافى دھىت دتافى بورىي رستا ئەنجامدا دكەت.

دەستا سىيى: هەمى زمانقانىن دى جۆرەكى دەستنىشان دكىن.

- پېكھاتن:

ھەمى لىسر پېكھاتنا فى فۇرمى رىكىن:

م. مەرجى + بنيات + م. رېكەفتىن.

ب + گر + م ← بگرم.

۲- کارى ساده (بى ئەسپېكت) يى تافى دھىت دتافى بوريدا:

ئەڭ فۇرمى كارى ژلايى پېكھاتن وناڭىرىنىشە ژلايى زمانقانانقە جياوازى ھەيە:

- ناڭىرىن:

ژلايى زمانقانانقە بنافى (بورىي مەرجى، بورىي رەھىيَا شەرت، نوھگۇيا لافىز، كارماى بەرئەگەر) ھاتىيە. دىسان ئەم دى زاراوا (ساده (بى ئەسپېكت)) بۇ تافى دھىت دتافى بوريدا بكارھىينىن.

- خودياكىرنا جۆرىيىن كارى ساده (بى ئەسپېكت) يى تافى دھىت دتافى بوريدا:

دەستا ئىكى: ئەڭ فۇرمى كارى ژلايى (جاردىن، جەلادەت بەدرخان، كاميران بەدرخان، مەحەممەد تاهر گوھەرزى) فە ھاتىيە خودياكىرن.

دەستا دووئى: ھەمى زمانقانىن دى ئامازە پىنەكىرىيە.

واتىيا فى فۇرمى كارى سەربىخونىنىھە وپىدەقى بكارەكى دى، يان لارسەتكا دى ھەيە، داكو واتا وى تەمام بىت، چۈنكى ئەڭ فۇرمە تەنها درېستا ئەنجامدا دھىت:

- ئەگەر من دىتبا، دا گرم.

- ئەگەر من بدىتا، من دى (منى) بگرتا.

پېكھاتن:

فى فۇرمى كارى دوو پېكھاتنىن جۇدا دكۈردىا سەربىدا ھەنە:

۱- م. تا. دھىت دتافى بوريدا + بنيات + م. رېكەفتىن.

دا + ج + م ← داچ.

۲- م. تا. دهیت + پیشپرتکا. م. مهرجی + بنیات + م. تا. بوری + پاشپرتکا. م.

مهرجی + م. ریککه^{فتنی}

دئ + ب + ج + و + ا + م ← دئ بچواما.

پشتی ئەف پیداچونه لسەر کارىن بەرىٽ هاتىھ كرن، دئ شىيىن جۆر وزمارە وناڭكىن
وپېكھاتنا كارى سادە (بى ئەسپېكت) دتافى دهیتدا، كو ژلايى زمانقانانقە هاتىنە
دياركىن دەقى ليستىدا كورت كەين:

نمونە	جۆر وزمارە وناڭكىن ھەر زمانقانانقە كى بۇ كارى سادە (بى ئەسپېكت) دتافى دهیتدا	ناقى زمانقانى	ز
داھىم (دئھىم) ئەز بخوازم. بخوازى.	۱- دهیت. ۲- نهويى مهرجى. ۳- فەرمان.	جاردىن	-۱
دئكەقە. بکەقە. داكەقە. بکەقە.	۱- دهیت. ۲- نهويى مهرجى. ۳- نهويى نەتهواو. ۴- فەرمان.	مهكەنزى	-۲
دئبى، وئىبى، ئىبى. في ماري بکۈزە. في ماري بکۈزە.	۱- كرنا هيتسى. ۲- فەرمان: أ- بىن فەھەيى. پ- بىن تەنگ	جىگەرخوين	-۳
ئەزى (ئەزدى) بکەقە. بلا ئەز بکەقە. ئەزى (ئەزدى) بکەتاما. بکەقە.	۱- دهیت. ۲- نهويى مەنسوب. ۳- بورىيى مهرجى. ۴- فەرمان.	جەلادەت بەدرخان	-۴

<u>ئامىدى:</u> ئى/ دى كەفم. <u>نجارى:</u> ئى/ وى <u>بەكەفم.</u> <u>(ئامىدى): داكەفم.</u> <u>رابه</u>	1- دھىت. 2- نھويى مەرجى. 2- نھويى بەرددوام. 4- فەرمان.	جويىس بلو	-5
ئەز دى بکرم. من دى بکپا. بکەفه.	1- پاشەروز 2- بورى. 2- رەوهىيا فەرمانى	كاميران بەدرخان	-6
ئەزى بکەفم. 1- ئەگەر ئەز بکەفم. 2- ئەگەر ئەزى بکەفم. بکەفه.	1- وەختى پاش وەخت (ۋى بى) 2- وەختى وى بى شەرت. 2- تەھرىي فەرمان.	قەناتى كوردو	-7
ئەزى دى چم (بچم). ئەز دى چم (بچم) بکە بچم.	1- پاشى: 1- نىزىك. ب سروشى 2- فەرمان: 1- درست. 2- نەدرست	سادق بھاوا الدين ئامىدى	-8
ئەزى ببەيزم. منى ببەيستا. ببەيزم. ببەيزم.	1- ماند. 2- نوھگۇيا لاقىز. 3- پىشىرو. 4- فەرمان.	رەشيد كورد	-9
ئەز دى نانى چىكى. ئەز بخوم. بگرى.	1- تافى دھىت يى ساده. 2- كارىن رېزەيا مەرجى. 2- فەرمانى.	شرين وبوشرا	-10
دى چنه / وى چنه. ببەيسە. بلا ئەز بچم.	1- تافى بىت. 2- فەرمان. 2- تافى نەبورى يى بلانى.	ئىبراهيم رەممەزان	-11
دى هيئت.	1- كارى پاش.	محەممەد تاھر	-12

<u>دا مریت.</u> <u>سامان بخوینیت.</u> <u>بخوه.</u>	۲- کارمای بئر ئەگەر. ۳- کارمای پرسین <u>وبه رسف.</u> ۴- کارخاستی و فەرمان.	گوھەرزى	
<u>ئەزى نان بخوم.</u> <u>تودکى بىن بدوشى</u> <u>بخوه</u> <u>ھەكە توبىي ودرى لەز</u> <u>بکە.</u>	۱- دەمى بى. ۲- دەمى بى يا نىزىك. ۳- روھىيا فەرمان. ۴- مەرجا دەمى بى.	سامى تان	-۱۳

لۇدماھيا ۋى پىشكى ئەم گەھشتىنە وى راستىي، كو كارى سادە (بى ئەسپىيكت) د ج تاف و ج رىۋاندا، مۇرفىيمىن تايىبەت بىدەرىپىنا ئەسپىيكتىيە نىين؛ ڇېھرەندى ئى دېيىنە ۋى جۇرئى كارى، كارى سادە (بى ئەسپىيكت). ئانکو كارى بى مۇرفىيما تايىبەت بىدەرىپىنا ئەسپىيكتىيە.

$\wedge \circ$

پشکا سېيىن

ئەسپىكتا کارى يا بەردەوامىنى

بەندى ئىكى

بىر و بۇچونىن زمانثانان بو
ئەسپىكتا کارى يا بەردەوامىنى

بهندۍ دووی

ئه سېيكتا به رده وامي دکارين

به رى يىن (ك. س) دا

بهندۍ سېيبي

ھەلسەنگاندنا ئه سېيكتا کاري

يا به رده وامي دکارين به رى يىن (ك. س) دا

ئەسپېكتا کارى يا بەرددوامىي

ئەسپېكتا بەرددوامىي دزمانىدا، بەرددوامبۇن وئەنجامدان وکارىگەریا رويدان وکريارا کارى خودىيا دكەت.

بىشىوهىدەكى گشتى هەبونا دياردا بەرددوامىي دزماناندا بەلاقە وشىۋىن دەربىرینا بەرددوامىي دزمانىن جىبهانىدا ۋ ئىك جىاوازان ولگۇر ياسايىن تايىھتىن ھەر زمانەكى، بېرىكىن جىاواز زمان دەربىرېنى ۋ بەرددوامىي دكەت.
بەرددوامى دزمانى كوردىدا بېرىكىن جىاواز دھىتە دەربىرېن:

۱- بېرىكا ھەبونا ھەفالكارىن دەمى درستىدا:

ئەز ھەر رۆز دچومە قوتابخانى.

ھەفالكارى دەمى، بەرددوامىي ديار دكەت.

۲- بېرىكا ھەبونا مۇرفىما بەرددوامىي بو كارى بورى:

ئەز دچومە قوتابخانى.

م. بەرددوامىي بو كارى.

۳- بېرىكا ھەبونا مۇرفىما نفши و كومكرنى لگەل تافى نھويى ساده (بى ئەسپېكت)^(۱):

(۱) ئەڭ ھەردو بەرددوامىي (۳، ۴) تايىھتن ب كوردىا سەرىقە، دكىرىدىا خوارىدا نىتن.

- ئەزايىچىم
↓
م. نف. د. بەرددوامىيى م. تا. نهو

٤- بېرىكا زىدەكىندا مۇرفيما (٥) لىدوماھيا تافى نهو يى ساده (بى ئەسپىكت):

- ئەز دچىم
↓
م. تا. نهو مۇرفيما (٥) بەرددوامىيى ديار دكەت.

ئەگەر بىنېرىن ۋان رېكان كۆ هەمى بەرددوامىيى ديار دكەن، لېرى پرسەك دھىت، ئەرى ئەڭ ھەمى بەرددوامىيە ئىكىن؟ كىز ڙ ۋان بەرددواميان بېرىكا ئەسپىكتا كارى بەرددوامىيى پەيدا دكەت؟

ئەو بەرددواميا كۆ بېرىكا ھەفالكارىن دەمى دىمانى كوردىدا دروست دبت بەرددوامىيەكا سينتاكسي، چونكى ھەفالكار ڙ پىكھىنلىن كارى نىنە، بەلكو پىكھىنلى رېستىيە:

- سىلاڭ ھندەك جاران دچتە باخچى زاروكان.

بەرددواميا رېكا (٢) ئى كۆ ب زىدەكىندا مۇرفييمەكا تايىبەت (د) لىسەر بىنياتى كارى، دروست دبت، بەرددوامىيەكا مۇرقولوجىيە وئەڭ مۇرفييمە دېتە ئىيەك ڙ پىكھىنلىن كارى، ھەروەها لگەل شىۋىئى (نەرى) ڙى ھەر ئەڭ مۇرفييم دەيىنت وچ گوهورىن بىسەردا ناھىن:

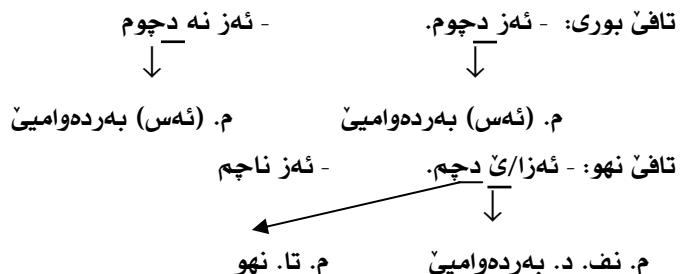
- ئەز نە دچومە قوتاپخانى
↓

م. نەرى. تا. بورى م. (ئەس) بەرددوامىيى

كەواتە دىمانى كوردىدا ئەڭ بەرددوامىيە ب ئەسپىكتا كارى دھىتە ئەنجامدان. ئەو بەرددوامىيەن كۆ بېرىكىن (٣، ٤) دروست دبن وتايىبەتن بتافى نھوقە، ھەر دوو بۇ ئىيەك رامان ومهبەست لگۇفەرلىن جۇدا بكاردھىن.

مۇرفييمىن (١/ ئى/ يىن، ٥) كۆ لگەل تافى نھو يى ساده (بى ئەسپىكت) درېستىيە دھىن، پېوەندىيا وان لگەل كارى ڙ ھەفالكارىن دەمى نزىكتە، بتايىبەتى مۇرفيما (٥) كۆ بەرچاڭ وەكى پىكھىنەكى كارى لداويا كارى نھويى ساده (بى ئەسپىكت) دھىت (دشومە): لەورا گەلەك زمانقان بجۇردكى دىي تافى نھو لقەلەم دايىيە وبنافى (نھويى بەرددوام) ھىنایە.

بو خودیاکرنا بهردہوامیا تافی نھو (ریکین ۳، ۴) کا ئەسپیکتا کاریه، يان بهردہوامیا سینتاكسي، دئ ڦی بھردہوامی لگھل شیوی (نھری) و تافی بوري بھردہوام بهراوردکھین:

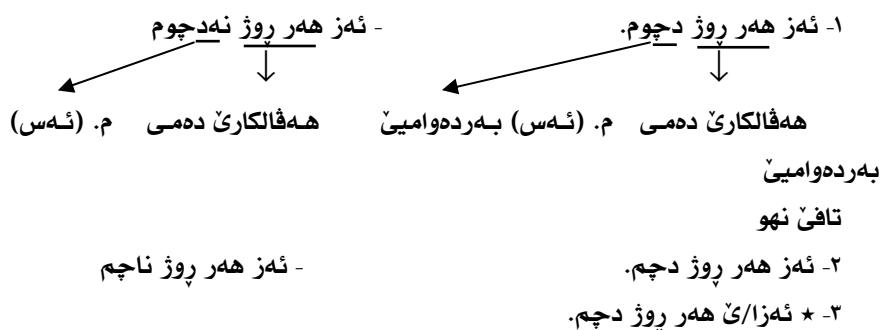

دڻان نموناندا بو مه خودیا دبت کو مُورفیما بھردہوامی دتافی بوريدا لگھل مُورفیما نھری دمینت، بهلی دتافی نھو دا مُورفیمیں نخشی (کومکرنی) لگھل مُورفیما نھری نامینت، ههر دیسان نہمانا مُورفیما (د) دشیوی نھری یئ تافی نھو دا وحه لیانا وئ لگھل مُورفیما نھری (نه) بھلگھیه، کو ئەف (د) مُورفیما تافی نھویه، چونکی ئەگھر مُورفیما بھردہوامی با؛ دا شیوی نھری یئ تافی بوري ڙی بتھے:

- * ئەز ناچوم.

ئەگھر بھردہوامیا تافی بوري ونهو درستاندا لگھل هه فالکارین دھمی بھراورد بکھین، دئ بھی رهنگی بت:

تافی بوري:

ئھو هه فالکارین دھمی کو بھردہوامی دیاردکھن، دشیین لگھل تافی بوري بھردہوام بهیں، بهلی لگھل تافی نھوی بھردہوام ناهیں، کھواتھ بھردہوامیا سینتاكسی لگھل

بهردهواميا مۇرۇلۇچىا كارى درېستىدا دھىت، بەلىن دوو بەردهوامىيىن سىنتاكسى كو ب دووگەرسىتىن جۇّدا (رسـ٣ـ) دروست دىن نەشىيىن لەگەل ئىك بەين.

بەهمان شىيوه مۇرۇفيمما (٥)، كو لداويا تافى نەويى ساده (بى ئەسپىكت) دھىت، لەگەل مۇرۇفيمما نەرى وەفالكارىن دەمىئەۋىن كو ئاماڙى ب بەردهوامىيى درېستىدا دكەن، نامىنت:

تافى بورى: - ئەز دچوم. - ئەز نە دچوم.

تافى نەو: - ئەز دچمە. - ئەز ناجم.

* ئەز نە دچمە. * ئەز ناجم.

ھەروەسا:

- ئەز هەر پۇز دچم. - ئەز هەر پۇز ناجم.

* ئەز هەر پۇز دچمە. * ئەز هەر پۇز ناجمە.

كەواتە لەپەرى ئەنجامەك خودىا دېت كو ئەسپىكتا بەردهواميا كارى، تايىەتە بتافى بورىي راگەھاندىيىقە، چونكى دشىيۇ نەرىيىدا ولەل ھەفالكارىن دەمى، مۇرۇفيمما بەردهوامىيى ھەر دەمىنت ورستە ھەر يارىزمانىيە.

بىر و بۇچونىن زمانقانان بۇ ئەسپىكتا كارى يا بەردەوامىي

أ- رېئىزى راگەهاندى:

دزمانى كوردىدا ئەسپىكتا بەردەوامىي بۇ تافى رانەبردو^(١) دېرىزى راگەهاندىدا
زلايى قان زمانقانانقه هاتىه خودياكىرن:
- مەممەد مەعرووف فەتاح:

دبابەتى ئەسپىكتىدا، ئەسپىكتەكى بۇ بەردەوامىي دكوردىدا خوارىدا دەستنىشان
دكمەت ئەۋۇزى ئەسپىكتا بەردەوامىي (دە-a-d.) يە [١٤١: ٧٩]
(رانەبردوا راگەهاندى ڦ ئەسپىكتا (دە-a-d.) و رەگى رانەبردو وجهناڤىن لكاو
پىكدهىت) [١٥٢: ٧٩]:

- دەكمەم

- مەباباد كامل عەبدوللا:

مۇرفىما (دە) يا بەردەوامىي بۇ كارى رانەبردو دھىت [٣١: ٣٩].
ئەبوىيەكىر عومەرقاقدار:

ئەسپىكت (دە) لگەل كارى رانەبردو بقى پەنگى دياركىريه: ((پىش رەگى كارى
رانەبردوو دېت و سەرتايى دەست پىكىردن دەنۋىنېت)) [٦٣: ٢٢].

(١) دكوردىدا بشىوه يەكى گشتى تافى رانەبردو بۇ تافى (دھىت، نەو) بى راگەهاندى
دھىت، چونكى نىشانە كا تايىتى يا مۇرفۇلۇجى بۇ جوداكرنا قان تافان نىنە و بىنکا
هە فالكارىن دەمى) ژئىك دھىتە جوداكرن:

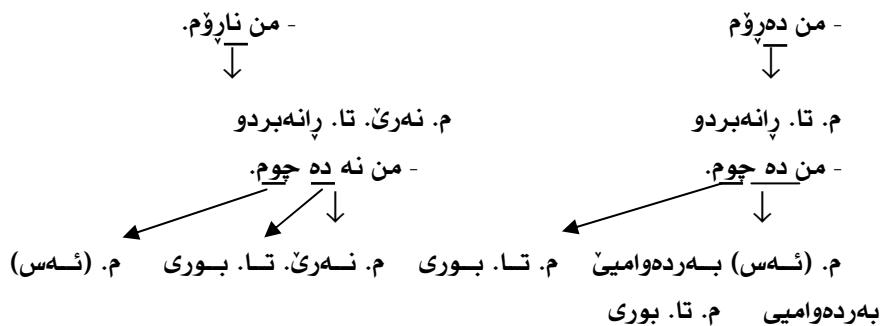
- وا دەرۈم، ئىستا دەرۈم، ... تافى نەو.

- سېھىنى دەرۈم، هاۋىنى دەرۈم، ... تافى دھىت. بىنېرە: [٢: ٢٩٧].

قان زمانقانان (د) یا مۆرفيما تافى رانهبردو وەكى ئەسپىكتا بەردەۋامىي سەرەدەرى لگەل كري، چونكى لەدەپ بۇچۇنىن وان فورمى رەگى رانهبردو ئەم بخوه مۆرفيما بۇ رانهبردو [٣١: ٢٩].

بىنياتى هەر كارەكى دزمانى كوردىدا دتافى بورىدا مۆرفيما تافى بورى وەردگرت، بەلەن هەمان بىنيات ب پاڭرنا مۆرفيما تافى بورى، دتافى دھىت ونهو ژىدا بكاردھىت وەربرىنى ژەمان واتا كاري دكەت، يان بىنياتى كارى هەلگرتى دتافىن جياوازدا. ئەگەر مۆرفيما (Ø) وەك مۆرفيما بۇ تافى رانهبردو بكاربىنин دھىت جەھەكى تايىھەت بود دەستنېشان بکەين، كو ئەڭ مۆرفيما (Ø) دنابەرا مۆرفيما بەردەۋامىي وېنىاتى، يانزى پشتى بىنياتى كارى بھىت.

مۆرفيما تافى رانهبردو مۆرفيما بەردەۋامىي نىنە، چونكى مۆرفيما بەردەۋامىي لگەل نەرىدا دەيىنت، بەلەن مۆرفيما تافى دھىت ونهو نامىنت ودناف مۆرفيما نەرىدا دەھلت، بەلگە ژى ئەم بۇ مۆرفيما نەرى دھىتى گوھارتى:

لەورا دى بىزىن كو (د) مۆرفيما تافى رانهبردو [١٦: ١٣٥، ١٦: ١٩١]، هەروەها بۇ پەتر پىزانىيان بىنیرە:

- بكارهينانا ئەسپىكتا بەردەۋامىيا بورى درېزى راگەھاندندىدا:
- ئەڭ جۇرى كارى ب مۆرفيما مۆرفلۆجى (د) دەربرىنى ژ ئەسپىكتا بەردەۋامىيا كارى دكەت، لەورا ئەم دى بكارھينانا وى وەرگرىن:
- ١- (بۇ بەرچاڭىرنا كارەكى، كو دبورىدا بشىۋى بەردەۋام ھاتىيە ئەنجامدان) [٤٩: ٤٣]:
- پىشىمەرگە ب مىرانى بەرەقانى ژ وەلاتى دكى.
- ٢- (بۇ بەرچاڭىرنا كارەكى دوبارەكى دتافى بورىدا) [٤٩: ٤٣]:

- هەر رۆز ئەو دچو قوتاپخانى.

- ھندهكجاران ئەو نە دچو قوتاپخانى.

٢- (بۇ بەرچاڭىرنا كارەكى، كۆ دماودىيەكى دياركىرى تافى بورىدا دئەنجامدانىدا بۇ) : [٤٨: ١٢٩]

- ئەوى دەمى، ئەوى كارى پارەدى دكى.

٤- بۇ بەرچاڭىرنا كارەكى بورى، كۆ ب بەردەوامى وئاسايى (عادەتى) بشىّوەيەكى رېك وپېڭ دهاتە ئەنجامدانى [٤٨: ١٢٨] :

- دەمى كۆ ئەو مەزنبۇي هەررۆز ھارىكارىيا بابى خوه دكى.

- شەقىدى ھەتا سېيدى زارولك دگرى.

ب- رېزى مەرجى:

دزمانى كوردىدا بەردەواميا كارى بورىي مەرجى ژلایى زمانقانانقە ئاماژە پى ھاتىيە كىرن. ھەر ئەو مۇرۇفييەن، كۆ بۇ بورىي بەردەوامىي مەرجى ھاتىيە دەستنىشاكىنى، بۇ كارى سادە (بى ئەسېپېكت) يى بورىي مەرجى ژلایى ھندهك زمانقانىن دېقە ھاتىيە: - رۇوناك مە حمود عەللى بومبا :

م. مەرجى. تا. بورىي سادە (بى ئەسېپېكت): (با) [١٠٣-١٠٤: ٢٦].

م. مەرجى. تا. بورىي بەردەوام: (ب....ايە. بايە) [٩٣-٩٤: ٢٦].

- ئەبۈھەكىر عومەرقادر:

م. مەرجى. تا. بورىي سادە (بى ئەسېپېكت): (با).

م. مەرجى. تا. بورىي بەردەوام: (ب... با) [٢٢: ٦٩].

- مەھمەد مە عەرۇف قەتەح:

م. مەرجى. تا. بورىي سادە (بى ئەسېپېكت): (ب... با).

م. مەرجى. تا. بورىي بەردەوام: ("ب"....ايە) [٧٩: ٤٩-٥٠].

- مەباباد كامل عەبدۇللا:

م. مەرجى. تا. بورىي سادە (بى ئەسېپېكت): (با).

م. مەرجى. تا. بورىي بەردەوام: (ب....با) [٣١: ٢٦-٢٧].

- عەبدۇللا شال ۋەندەكىن دى:

م. مەرجى. تا. بورىي سادە (بى ئەسېپېكت): (ب....ايە) [١٠: ٢٥].

- فەرەيدون عەبدول بەرزنجى وەندەكىن دى:

م. مەرجى. تا. بورىي ساده (بى ئەسپىكت) (با) [٢٢ : ١٢].

قان ھەردووکىن دوماھىي (٥، ٦) ئامازە بكارى بورىي بەرددوامى مەرجى نەكىرىيە.
ئەگەر بىنېپىن قان مۇرفىمەن، كۆ بۇ كارى ساده (بى ئەسپىكت) و بەرددوام د پىزى
مەرجىدا ھاتىن، تىكەلبونەك ژلاي زمانقانانقە دىارە:

ساده (بى ئەسپىكت): عەبدوللا شالى.

(ب.....ايە)

بەرددوام: رووناك مەحمود عەلى بومبا، مەحمدەد مەعروف فەتاج.

ساده (بى ئەسپىكت): مەحمدەد مەعروف فەتاج.

(ب..... با)

بەرددوام: ئەبوبەكر عومەر قادر، مەباباد كامل عەبدوللا.

(با): ساده (بى ئەسپىكت): مەباباد كامل عەبدوللا، ئەبوبەكر عومەر قادر، رووناك
مەحمود عەلى بومبا، فەرەيدون عەبدول بەرزنجى.

مۇرفىما مەرجىيا (با) بىگومان بۇ كارى ساده (بى ئەسپىكت) يى مەرجى دەيىت،
چونكى (با) وەك مۇرفىم بۇ بەرددوامىي ژلاي زمانقانانقە نەھاتىيە، بەل (ب...با)،
(ب...ايە) بۇ ھەردوو شىۋىين كارى (ساده (بى ئەسپىكت)، بەرددوام) ئى مەرجى ھاتىنە.
ھەروەها (سادق بەھاو الدین ئامىيىدى) سى مۇرفىيمان بۇ بەرددوامىي دكورديا خوارىدا
دەستنىشان دكەت: (ب...با، ب....بايە، ب....ايە) و بۇ كورديا سەرى مۇرفىما (ب...با)
بۇ بەرددوامىيا مەرجى دەستنىشان دكەت [٩ : ٣٤١-٣٣٩].

گەلەك مۇرفىم (با، بايَا (يە)، ب....ا، ... دكورديا سەرىدا درېزى مەرجىدا ھاتىنە
ۋەڭ مۇرفىمە ھەر ئىك دگۈھەرەكا تايىھەتدا دەيىتە گوتىن، كۆ ئاخفتىكە بۇ
خوھشگۇتنى فۇرمەكى ھەلبىزىرت.

دئەنجامدا زمانقان لىسر دەستنىشانكىرنا قان مۇرفىما نەرىيەن، ئەفەزى بەلكەيەكە
كۆ بەرددوامىيا بورىي مەرجى نىنە؛ لەورا بكارھىيانا وى ژى مە وەرنەگرتىيە.

ئەسپىكتا بەردەۋامىي دكارىن بەرى يىن (ك. س) دا

١ - جاردىن

أ- تافى بورى:

بورىي نه تەواو:

- ئەم دەخواستىن. [٦٩: ٢٨]

ئەز دەخواستىم.

ب- تافى نەو:

نەويى بەرددوام:

- ئەم خوازن^(١). [٦٩: ٢٥]

ئەز خوازم.

٢ - كەنۈزى:

أ- تافى بورى:

- بورىي نه تەواو:

- ت - كە (ف) تم... ٧٢... ١٩٠.

ب- تافى نەو^(٢).

(١) ئەقە غۇنەيىن نەويى ساده (بى ئەسپىكت) نه وەندەك دەقەران بۇ سەڭكىرنى (د) لېشىسا وى دەكەفت.

(٢) ئاماژە ب بەرددوامىا نەو كريي، بەلى غۇنەيىن كارى ساده (بى ئەسپىكت) نه "لەورا مە لىگەل كارى ساده (بى ئەسپىكت) هىنايە خوارى.

٣- جگه رخوین

تافی بوری:

كرنا چيروكى نىز بورى دىتى:

كرنا چيروكى نىز بورى دىتى، ئەوه كو خوه نىز بورى يە لى مۇرفىما كرنا ناكا (د)
دېيىشىا وى دەتى: ودى:

تى پەر: من خوار، تە خوار،.. تى نەپەر: ئەز دچوم، تو دچوی. [١٤٦-١٤٧].

٤- جەلا دەت بە درخان

أ- تافى بورى:

بوري نەتهواو ((الماضي الناقص)):

- ئەم دكەتن.

٢- بوري نەتهواو يى بەردهوام ((الماضي الناقص المستمر)):

- ئەم دكەتنە.

٣- بوري تەواوى نىزىك ((الماضي التام التقريري)):

- ئەم دكەتبون.

ب- تافى نەو:

تافى نەوبى بەردهوام ((الحاضر المستمر)):

- ئەز دكەفەمە.

٥- جويس بلو

أ- تافى بورى:

بوري نەتهواو:

ئامىدى:

- تكهفتىن.

- دكەفتىن.

سنجارى:

- دكەتم.

ب- تافى نەو^(١)

(١) هەروه کى جادرىنى ئامازە ب (تافى نەوبى بەردهوام) كريه، بەلى غۇنئىن كارى ساده (بى ئەسپىكت) نە بتىن ئامازە ب هەبونا قى شىۋى كارى بى دەقەرا ئامىدىلى كريه.

٦- کامیران بەدرخان :

تافی بورى:

چىروكا بەسىت:

- من دگرت، تە دگرت، ...

- من دگر، تە دگر،... [١٢٤: ١٨]

٧- قەناتى كوردو :

أ- تافی بورى:

ودختى بەرى درېز:

- ئەز دكەتم

- ئەم دكەتن. [١٠٢: ١٩]

ب- تافی نەھو:

ودختى نەھا يى بەرچاۋان

ئەف وختە ب ئارىكاريا پرتکىن (ۋى، ۋا، ئەوه) تى نىشانىرىنى، ئەف پرتكا ل پىشىا فورما وختى نەها درېزتىنە خەبتاندىن: ئەز وى دنفىيسم، ئەو قاتى.....
 جارنان ل شونا پرتکىن (ۋا) (ۋى) ل خەبەردانى دا پرتكا (ئى) دىنە خەبتاندىن
 ئەف پرتكا دگەھىزە پاشكركا كرياران (فيلکەران): ئەزى دخونىم،... رەشىتى تى مالى
 (يانى ڦى رەشىت وى تى مالى)... [٩٧: ١٩]

٨- سادق بھاء الدين :

أ- تافی بورى:

بورىي سەرقەچوبي (راپوردووى بەردهوام):

- ئەز دهاتم. [٣٣٤-٣٣٢: ٩] - من دگرت

ب- تافی نەھو:

دەمى نەھو بەرچاۋا:

- ئەزى دگرم [٩: ٣٤٩-٣٤٨] - ئەزى دچم.

٩- روشنید کورد:

تافی بوری:

بو هیر کبیز ((الحاکایه)):

- من دبهیست. - ته دبهیست [٢٠: ١٠١].

١٠- شرین وبوشرا:

أ- تافی بوری:

ئامازه ب تافی بهردوام نەكريه.

ب- تافی نھو:

١- ئەسپىكت / تافی نھويي بهردوام:

- ئەھوی فرافىنى دخوت. - ئەھوی دچت نك درگەھى [٧٥: ٢٦٤].

٢- ئەسپىكت / تافی نھويي بهردوامى مەرجى:

- ئەھوی دچت دنفت [٧٥: ١٩٢-١٩٣]. - ئەھزى دچم چى دكم.

١١- ئېبراهيم رەممەزان:

أ- تافی بوری:

دەمى بوريي سەريلك:

- من نان دخوار دەما تو هاتى.

- ته سېف دكرين دەما ئەز بوريم [١٧: ٩٧-٩٨].

ب- تافی نھو:

[١٧: ٩٣] دەمى نھويي سەريلك (بهردوام)

ئامازه پى نەكريه بەل نمونه نەئىنايە.

١٢- مەممەد تاهر گوهەرزى:

أ- تافی بوری:

- (دچاند) بو كاركىنا چاندىندا بهردوام دھىت، پىشگر پىتا (د) يە.

- (دنفست) بو كاركىنا نفستنا بهردوام دھىت، پىشگر پىتا (د) يە [١٥: ٩٧].

ب- تافی نهو:

کارمای بەرھەڻ بو نیئر و مییان تایبەتکرن ب دانانا پیتا (یى) بو نیئران (یا) بو
مییان دسەری پەيڻا کاری دا بو ئەسسىه حى^(١) (التأكيد)، وەك:
نیئر: (یى دبەزیت، یى دکەنیت، یى دمریت...).
مى: (یا دبەزیت، یا دکەنیت، یا دمریت، ...). [١٥: ١١٩]

١٣- سامى تان:

أ- تافی بورى:

دەما بوريا بەردەست (چېروکا دەما نەها):

- دینەکى كەفر دئاڤىت بن بيرەكى. - زينى هەفلا خود نەددىت.] ٢١: ١٣٤-١٣٣

ب- تافی نهو:

دەما فرەھە:

- ئەز دخومە. - تو دخويە.

دگۇفارا ئىنسىتىويا كوردى يا پارىسى كورمانچى ھۇزمارا ١٢ يان دەبو ۋى دەمى "دەما
نەيا دومدار" ھاتىئە گوتىن.] ٢١: ١٢٩-١٢٨

(١) مۇرۇھىمەن نەھىيى / كۆمۈرنى (با، يى، يېن) لىگەل تافى نەھىيى سادە (يى ئەسپىكت)، نەھىيى
بەردهوام درست دەن، لقىرىء بولۇھىسسىه حى (تأكيد) ناهىن.

ھەلسەنگاندنا ئەسپىكتا كارى يا بەرددەوامىي دكارىن بەرى يىن (ك. س) دا

بۇ بەرچاڭىرنا بىر و بۇچونىن زمانقانان (كارىن بەرى يىن ك. س) بۇ ئەسپىكتا بەرددەوامىي بۇ جۆر و ئۇمارە و نافىكەن و مۇرفىمېن بەرددەوامىي، بۇچونىن جوڭدا ھەنە. ئامازى بېرددەوامىا (نەو و بورى) دكەن؛ لەورا ئەم ژى دى بەرددەوامىا ۋان ھەردوو تافان درېئى راڭەهاندىيىدا وەرگرىن:

أ- ئەسپىكتا بەرددەوامىي دتافى بورىي راڭەهاندىيىدا:

- نافىكەن:

ئەڭ ئەسپىكتە بنافى (بورىي نەتهواو، چىروكى نىز بورى، چىروكىا بەسىت، وەختى بەرى درېئى، بورىي سەرفەچۈى، بوهىركىيىز، دەمى بورىي سەرەيىك، بورىيا بەردەست ((چىروكى دەما نەا)) ژلايى زمانقانانقە ھاتىيە، ژفان ھەمى نافان كۆ پەز دوبارە بويىنە (نەتهواوى، چىروكى) نە.

زاراوا (چىروك) ھەرودەلە لگەل دورىي ژلايى (جىڭەرخوين) اى بنافى (چىروكى دور بورى) درېئى راڭەهاندىيىدا و (سامى تان) اى بنافى (چىروكى دەما بورىيا تىيەيى) بۇ بەرددەوامىا راڭەهاندىي ۋەلایىت (كامىران بەدرخان) يقە بۇ دورىي درېئى مەرجىدا (چىروكى) بكارهاتىيە، كەواتە زاراوا (چىروك) لگەل ئەسپىكتا بەرددەوامىي و دورىي ھاتىيە، ئەڭ نافە تىكەلبونەكى دنابېمەرا ھەردوو ئەسپىكتاندا دروست دكەت؛ لەورا ئەم زاراوا (چىروك) وەرنەگرىن.

زاراوا (نەته‌واو) بۆ ئەسپیکتا بەرددوامیي دھیت، چونکى بەرددوامى ژلایى هندەك قوتاچانیئن زمانیقە لژیر کاتىگوريا نەته‌واویي ھاتىه پولىنكرن [٦٢: ٣٧٢]، ھروەها (بەرددوامیا کارى، ئەسپیکتا نەته‌واويا کارى دىاردىكته) [٥٢: ٧٨].

دئەنجامدا زاراوا (نەته‌واو) وبەرددوام، ھەر دوو ئىكىن وبەرددوامیا کارى دىاردىكتەن. ھروەها زاراوا (نەته‌واو) يَا کارى دزمانى كوردىدا بۆ واتايىئن جۇدا بكار دھیت:

- ١- کارى نەته‌واو (بىھىز) دزمانى كوردىدا (بۇ، ھەبۇ،...) ئەو کارن كۆ ب بنیاتەكى بتىنى نەشىن دەربىرىنى ژ ھەمى تافان بکەن.
- ٢- کارى نەته‌واو كۆ رامانا ئەسپیکتا بەرددوامیي دەدت ورامانا بەرددوامبۇن ودۇمداريا کارى دىاردىكتە.

ئەم دى (بەرددوام) ھەلبىزىرىن بۆ ئەسپیکتا بەرددوامیا کارى، چونكى (نەته‌واوى) تىكەلبونى دناfebەرا کارى بىھىز وئەسپیکتا بەرددوامىيىدا دروست دىكتە، ھروەها باھراپتە زمانقانیئن كورد زاراوا (بەرددوام) بكاردھىين.

خوھياكىرنا جۇرىن ئەسپیکتا بەرددوامیي دتافى بورىي پاڭەھاندىيىدا:

بۇ خوھياكىرنا جۇرىن ۋى شىيۇي کارى، دى زمانقانان كەينە سى دەستە:

دەستا ئىكىن: (جەلادت بەدرخان) سى جۇران دىاردىكتە:

- ١- بورىي نەته‌واو: ئەز دىكتەم.
- ٢- بورىي نەته‌واویي بەرددوام: ئەز دىكتەم.

دېنى جۇرىدا دوو مۇرفييەن بەرددوامىي (د، ٥) دتافى بورىدا ھاتىنە، ھروەها (نەته‌واوى، بەرددوامى) ھەردوو ئىكىن وبەرامبەرى ئەسپیکتا بەرددوامىي بكاردھىين، بەلن (ئەڭ تافە بدرؤستى ھاتىه فەراموشىرن ورامانا ۋى کارى دشىت بېرىكا بورىي بەرددوام دەربىرت) [٤١: ٢٢٣].

٣- بورىي تەواویي نىزىك: ئەز دىكتېبوم.

دېنى جۇرىدا دوو ئەسپیكتىن ھەڭىز (بەرددوامى، دورى) دەركەفن كۆ ئىك بەرددوامبۇنا کارى وىادى تەواوبونەكا دور يَا کارى خوھيا دىكتە. دزمانى كوردىدا دوو ئەسپیكتىن ھەڭىز پېكە دفورمەكى کارى ودىئىك تافدا ناھىين. ئەڭ جۇرى کارى

دئاخفتنا خهلكي يا روزانه بكارناههيت وزمانقانين كورده‌وين بهره‌هميin وان \checkmark
به‌رده‌ستي مه‌كه‌فتين - ئاماژه پىنه‌كريه.

دەستا دووی: هەمى زمانقان ڙبلى (شرين وبوشرا) ئاماژه ب هەبونا جۆرەكى کاري
بورىي بەردوام دکەن، ئەۋزى کاري بورىي بەردوامە: ئەز دكەتم.
دەستا سىيى: ئەڭ جۆرەي کاري ڙلايى (شرين وبوشرا) يېھ ئاماژه پى نەهاتىيە كرن.

- پىكھاتن:

هەمى زمانقان لسەر ڦي پىكھاتا کاري پېكىن:
ئەس(م.) بەردوامىي + بنيات + م. تا. بورى + م. رېككەفتىنى.
د + گر + ت ← دگرت.

ب- تافى نھويي بەردوامى راڭەهاندى:

- نافىكىن:

ئەڭ بەردوامىيە بنافي (ئەسپىكت/ تافى نھويي بەردوام) ڙلايى (شرين وبوشرا) يېھ
هاتىيە، بەلنى ئەڭ بەردوامىيە ئەسپىكت نىن، چونكى ئېك ڙ پىكھىنن كاري نىن،
بەلكو بەردوامىيا سىنتاكسىيە.

ھەروەها بنافي (نھويي بەردوام، وەختى نھايى بەرچاڭ، دەمى نھويي سەرىك،
كارماي بەرھەڭ، دەما فرەھە) ڙلايى زمانقانانقە هاتىيە. نافى (نھويي بەردوام، نھايى
بەرچاڭ) ڙ نافىن دى پتە دوباره بويىن، ئەم ڙى نافى (نھويي بەردوام) ھەلدېزىرین،
چونكى کاري سادە (بى ئەسپىكت) يېھ لگەل كەرسەتىن پستى [م. نف/ كومكرنى،
مۇرفىيما (5)] بەردوامىي دياردكەن.

- خوهياكىن جۆر ورېكىن بەردوامىيا نھو يا راڭەهاندى:

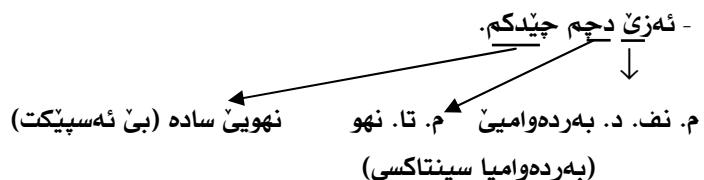
ئەم دى زمانقانان كەينە سى دەستە بۇ خوهياكىن جۆر ورېكىن دروستكىن تافى
نھويي بەردوام:

دەستا ئېكى: ئەو زمانقانىن كو ئاماژه ب هەبونا وى نەكريه (كاميران بەدرخان،
رەشيد كورد، ئىبراهيم رەممەزان زاخوي).

دەستا دووی: (شرين وبوشرا) دوجۇران دەستنيشان دکەن:

۱- بېرىكا (م. نف/ كومكرنى د. بهرددوامىي + تافى نهويى ساده (بى ئەسپىكت)):
ئەزى دچم.

۲- بكارهينانا پستهكا بهرددوام - ودك بهرددواميا بېرىكا (۱) - لگەل كارەكى نهويى ساده (بى ئەسپىكت):

لېيرى بهرددواميا سينتاكسي پستا (ئەزى دچم) بهرددوامىي دەته كارەكى دى (چىدكم)، هەروەسا ئەم دشىين لشۇينا ئى بەرددوامىي، بهرددوامىيەكا دىا سينتاكسى بكار بىينىن:

- ئەز ھەررۇز چىدكم.

- ئەز نوكە چىدكم.

دەستا سىيى: ھەمى زمانقانىن دى ئاماژى ب ھەبونا بهرددواميا سينتاكسى دەكەن (۱).

بەرددواميا سينتاكسى بشىۋىدەكى گشتى لگەل تافى نهو ب دوو رىكان دكارىن زمانقاناندا (دكارىن زمانقانىن بەرىدا) دروست دېت:

۱- م. نف/ كومكرنى د. بهرددوامىي + م. تا. نهو + بنيات + م. رېككەفتىنى

ھەمى زمانقانىن، كو بەرددواميا تافى نهو دياردەن، ئاماژى بقى جۆرى

بەرددوامىي دەكەن، ڦىلى (جەلادەت بەدرخان، سامى تان) ئى، كو جۆرەكى دى يى پىكھاتا بەرددوامىي دەستىنيشان دەكەن، ئەۋۇزى:

۲- م. تا. نهو + بنيات + م. رېككەفتىنى + مۇرفىما (۵).

بۇ بكارهينانا ئى جۆرى بەرددوامىي (جەلادەت بەدرخان) دياردەت، كو (ئەڭ تافە

دەندەك دىالىكتىن رۇۋئاقادا ھەنە، بكار ھىنانا وى كىمە) [۴۱: ۲۵۵].

(۱) (مەكەنلىرى، جويسىللو، ئاماژە ب ھەبونا وى دەكەن، لى دغۇنە ھىنائىدا، غۇنین ساده (بى ئەسپىكت) نە، لەورا مە لگەل تافى نهويى بەرددوام نەھىنابىدە.

لقيئرئ بومه خوديا دبت، كو بيردهواميا تاھى نهو ئەسپېكتا کاري نينه؛ لەورا ئەم
فى پىكھاتى ودك ئەسپېكت دەستنيشان ناكھين.

پشتى ئەف پىداچونه لىسر کارىن بەرىھاتىيە كرن، دى شىيىن جور وۇزارە وناڭكىن
ومۇرفييمىن بەرددوامىي، كو ژلايى زمانۋانانقە هاتىيە دياركىن دەلىستىدا كورت
كەين:

نۇمنە	جور وۇزارە وناڭكىن ھەر زمانۋانەكى بۇ بەرددوامىي	نافى زمانۋانى	ز
ئەز دەخواستىم. ئەز خوازم.	1- بورىي ناتەواو 2- نھويى بەرددوام	جاردىن	-1
تکەقتم	بورىي ناتەواو	مەكەنلى	-2
من دخوار	كرنا چىروكى نىز بورى دىتى	جىگەرخوين	-3
ئەز دەكتەم. ئەز دەكتەم. ئەز دەكتۈبۈم. ئەز دەكتەمم.	1- بورىي ناتەواو 2- بورىي ناتەواو يى بەرددوام. 3- بورىي ناتەواو نىزىك. 4- تاھى نھويى بەرددوام.	جەلادەت بەدرخان	-4
ئامىيىدى: تکەقلم. سنجارى: دەكتەم	بورىي ناتەواو	جويس بلو	-5
من دىگرت.	چىروكىيا بەسىت	كاميران بەدرخان	-6
ئەز دەكتەم. ئەز وى دەنىيىسم / ئەزى دخونم.	1- وەختى بەرى درېز 2- وەختى نەايى بەرچاڭ	قەمناتى كوردو	-7
ئەز دەكتەم. ئەزى دچم.	1- بورىي سەرۋەچۈي 2- دەمى نھويى بەرچاڭ	سادق بەهاو الدین ئامىيىدى	-8
من بەھىست.	بو ھىر كېيىز	رهشيد كورد	-9
ئەزى دچم.	1- ئەسپېكت/ تاھى نھويى	شرين وبوشرا	-10

<u>ئەزى دچم چى دكم.</u>	بەرددوام ٢- تاھى نھويى بەرددوام يى مەرجى		
من نان <u>دخوار</u> دەما تو هاتى <u>دچاند.</u> <u>يى/ يا دېھزىت.</u>	١- دەمى بورىي سەرىك. ٢- دەمى نھويى سەرىك. ... ١- ... ٢- كارماي بەرھەۋى	ئيراهيم رەممەزان مەممەد تاهر گوھەرزى	-١١ -١٢
<u>دینەكى كەفر</u> <u>دئاھىت بن بىرەكى.</u> <u>ئەز دخومە.</u>	١- دەما بورىيا بەرددەست (چىروكا دەما نھو). ٢- دەما فەھ	سامى تان	-١٣

لدوماھيا ۋى پشكى بۆمە ديار بولۇشىدا، كۈنىيەتلىك كارى يى بەرددوامىي تىنە دتافى بورىي راگەھاندىدا ھەمە ئەنەن بەرددوامىيەن دى ھەمى ب ئەسپىيكتا كارى پۇنادن، بەلكو بىرەكىن دى دەھىنە ئەنجامدان.

پشکا چوارى

ئەسپىكتا كارى يا تەواوىي

بەندى ئىكى

بىروبچونىن زمانقانان بۇ ئەسپىكتا
كارى يا تەواوىي

بهندي دووي

**ئه سپيكتا کاري يا ته واوي د کارين
بهري يين (ك.س)دا**

بهندي سيبىي

**ھەلسەنگاندنا ئه سپيكتا کاري
يا ته واوي د کارين بهري يى(ك.س)دا**

ئەسپىكتا كارى يَا تەواوىي

ئەسپىكتا تەواوىي دزمانىدا تەواوبونا كريار و رويدانا كارى ژلايى دۆمدارىيىفه خوهيدكمەت:

- ئەو ز قوتابخانى هاتىه.

كارى (هاتىه) درستا سەريدا تافى بورىيە ھەرودەن تەواوبونا كارى(ھات) برىڭا مۆرفىما(ى....د) دھىتە خوهىيا كرن، بەلى تەواوبونا كارى ل نىزىكى نەھىيە، كەواتە خالا بداوى هاتنا كارى نىزىكە و ئەنجام و كارىگەمرى وى ھېشتا مايە، ژېھر ھندىگەلەك جاران زمانغان تافى بورىيە تەواو^(١) ب تافى نەھىيە تەواو ددانن [٩٨: ١٧].

ئەسپىكتا تەواويا بورى لگەل رىزىن (راڭەھاندىنى، مەرجى) دەردكەفت [٣٣: ٣١، ٣٢: ٣٣]
داتافى نەھۇزىدا لگەل رىزى راڭەھاندىنى يى كارىن بىھىز دەردكەفت [٦٥: ٢٣، ٦٧: ٢٤].

(١) لەئىرەت مەرەم تەواويا كارىن بېھىز (خوار، هات، ...)، چونكى ۋان كاران تافى نەھىيە تەواو نىنە.

بىرۇبۇچۇنىن زمانقانان بۇ ئەسپىكتا كارى يَا تەواویى

أ-ئەسپىكتا تەواویى دىرىزى راگەھاندىدا:

١- تافى بورى:

دکورديا سەريدا مۆرفىما (ئەسپىكتا) تەواویى بشىوهىكى گشتى ب سى جوران (ى....ھ،ى،ھ) خودىا دېت، بۇ ئىك لاكىندا مۆرفىما تەواویى دى بىرۇ بۇچۇنىن چەند زانا وەرگرىن^(١):

- مىتەفا زەنگەنە:

كارى بورىي تەواو بنافى (رايدىوو گىراو) دھىنت و مۆرفىما تەواویى (وو...ھ)
دەنمۇنا (كەوتۈومە) ب فى رەنگى دىيار دكەت:
(وو): دىاردەكادەنگىسازىيە، چونكى دىيالىيكتىن زمانى كوردىدا گوھورىن بىسىردا
دھىت (كەوتۈومە، كەوتىمە، كەوتەمە، كەوتگەمە).
(ھ): مۆرفىما (گراوهىي كارە) دېرىدا.
ھەروەها لدويف بۇچۇنا وي (ووھ) مۆرفىمەك نىبىه، چونكى ژ ئىكەن دېن و
مۆرفىمایىن رىكەفتىن دچنە دنابېھرا واندا [٣٨:١٩].

(١) دکورديا خوارىدا مۆرفىما تەواویى بشىوى (وو/و...ھ) دىيار دېت. بىرۇ بۇچۇنىن جودا بۇ فى مۆرفىمىي ھەندە، دزمانى كوردىدا مۆرفىما تەواویى (وو...ھ،ى...ھ) وەڭ ئىكەن تەنها جىاوازى دگوھورىينا دەنگىن (وو،ى) دايە.

دزمانی کورديدا مۆرفىما تەواوبي (وو/...هـ...هـ) توشى گوهورينىن فونه تىكى دېت، بەلى ئەڭ گوهورىنە نابته ئەگەر ئەندى، كو پىشپىرتقا مۆرفىما تەواوبي (وو) وەكى مۆرفىمەكا جودا سەرەددەرى لەگەل بەيىتە كرن.

ب ئەگەر ئەننا مۆرفىمەن رىككەفتىن دنافىبەرا هەردو پارچىن مۆرفىما تەواوبيدا نابته ئەگەر ئەندى كو دزمانى کورديدا هەردو مۆرفىمەن ژ ئىك جودانە ، چونكى مۆرفىمەن رىككەفتىن دزمانى کورديدا لەدەپ كارى تىپەر و تىئىنەپەر درستىدا لجهىن جودا بكاردەھىن، كەواتە هەردوو پارچىن مۆرفىما تەواوبي (وو/...هـ) مۆرفىمەكە بكارى ئەسپىكتا تەواوبي رادىت.

- عەزىز رەشيد ئاكرەبى :

كارى بورىي تەواو بنافى (نهويي يى درست) هيئايە و (ى) ب مۆرفىما تەواوبي دانايە: ئەز چۈويم، تو چۈوى... من د اى، تە د اى... [٣٦:٥٦-٥٧].

كارى بورىي تەواو ((بە زۇرى ئەنجامى روودانىك رادەگەيەنى، كە ئەسەر و ئەنجامى لە كاتى ئىستاداهەبى)) [١: ٢٧٠] بۆچونا زمانقانى - عەزىز رەشيد - دا شاشىيەك سەبارەت دىاركىرنا تافى هەيە، نەۋىزى نەمۇنەن وى هيئايىن تايىبەتن ب تافى بورىقە وتافى نەو نىين، چونكى مۆرفىما تافى بورى - وو، - (چۈويم، د اى) دىغان نەمۇنەندا خۇمياڭىم.

دەدەستنىشانكىرنا ئەسپىكتا (مۆرفىما) تەواوبيدا تەنها پىشپىرتقا (ى) يا (ى...هـ) هيئايە. ئەڭ شىۋىي كارى بورىي تەواو كو بكار هيئاي گەلەك كىم بكار دەھىت بەلى ئەو بخۇد مۆرفىما بىنەرتى (ى...هـ) ٥، چونكى ئەگەر رىستان بکەيىنە نەرى دى بىنە : من نەدايە، تو نەچۈيە، ... - ئەز نە چۈيە، تو نەچۈيە، ...

- عومەر دزھىي :

ب بەراوردىكىرنا كارى بورىي تەواوى كوردى لەگەل زمانىن ئەورۇپىدا مۆرفىما تەواو يى بقى ئاوايىدىياردىكەت: خواردوو مە

((وو)) ب پاشگر ددانت لگه‌ل ((رده‌کی چاوگ)) ی بُو دروستکرنا ((پارتیسیپ^(۱) ((particip

((مه)) کورتکریا که‌سی نیکی تاکی کاری رانه بردووبی (هه‌بون) ی به [۳۷: ۶-۵].

دکوردیا خواریدا هاتنا پاشگری (وو) بتنه لگه‌ل (بنیات+م.تا.بوری) نافی دارژتی (نافی بکه‌ری/بهرکاری) دروست دکهت [۱۲۰-۱۱۸، ۱۱۳-۱۱۱: ۱]:

- مندالی نووستوو همه‌سینه.

نافی دارژتی (نافی بهرکاری)

به‌ل ئه‌گور (وو/و...ه) لگه‌ل ئیک بھین، دبنه موأرفیما ئه‌سپیکتا ته‌واویی (۶۴: ۲۲)

م. ریکه‌فتنی م. (ئه‌س) ته‌واویی

- سامویل ئودلی رهی:

((لیکه‌رب (ه) ئانزی) (یه) خلا‌سدب، ده‌می بوریی یی نهه perfect (پیکتیت)) [۵۵: ۴].

دڤی بُوچونییدا بُو نافکرنی (بُوری یی نهه) هینایه کو دکوردیا سه‌ریدا (بُوری، نهه)

دوو تافین جودان، هه‌روهها (perfect) به‌رامبهری (ته‌واویی) دھینت.

ئه‌سپیکتا (مورفیما) ته‌واویی دکوردیا سه‌ریدا (ه، یه) بکار دھیت، هه‌ر دوو لجه‌ین

ئیک بکار دھینج کار تیپه‌ر و تینه‌په‌ر بت، که‌واته (ه) پارچه‌که ڙ ئه‌سپیکتا (یه)،

لهندهک ده‌فهراں بُو سقکرنی (ه) بتنه بکار دھیت.

- عه‌بدوللا حوسین رسول:

مورفیما ته‌واویی بُو کاری تیپه‌ر (و...ه) بُقی ره‌نگی خوهیا دکهت:

- هیناوم.

(و) مورفیما (ئاوه‌لناوی کراوه) ه و (ه) مورفیما تافی نه‌ویه [۱۲۴: ۲۸].

(۱) زمان‌ثان د نهیسینا نافی بدرکاری / بکه‌ری د زمانی ئینگلیزیدا کدفیه شتشی، دڤیا بشی ره‌نگی نهیسینا (پارتیسپل- participle).

دېن بۆچونیدا دیسان مۆرفیما تهواویی کریه دوو مۆرفیمیین جودا، کو هەر ئىك رۆلەکی دېيىت، لەپەست ز (ئاوهلىنەوی کراو) نافى بکەرى/بەركارى يە، کو برىکا (کارى بورىي سادە (بى ئەسپىكتا)+وو) دروست دېت.(ھ) مۆرفیما تافى نەو نىنە، بەلكو پاشپرتقا ئەسپىكتا(مۆرفیما) تهواویی (وو/و...ھ). هەر دوو پارچە پىكىھ ئەسپىكتا تهواویا کارى يا مۆرفولوچى خودىدا دەكەن.

ھەرچەندە کو زمانقان ئەسپىكتا تهواویی(پىشپرتك وپاشپرتك - وو/و...ھ،ى...ھ) ژ ئىك جودا كرينه و بنافيin جۇراجۇر دەھين، بەل مۆرفىمەكە، کو ئىك ژ پىكەنین كارى بورىي تهواوى راگەھاندىقە.

- بكار هينانا ئەسپىكتا تهواویا بورى درېزى راگەھاندىدا :

۱- (بۇ دياركىنا كارەكى، کو دبوريدا هاتىيە ئەنجامدان و هەتا نەو ئەنجام پىش چافە) [٤٤: ٤٩].

- پەزىز نىفسىتىيە.

۲- (بۇ راگەھاندىن ئەنجامى كارەكى بورى، کو ئاخىتنەكەرى نەدىتىيە، بەل ژلايى ھندەك كەسىن دېفە هلتىيە فەگۇھاستن) [٤٨: ١٢٢].

- دېبىزىن کو پەزىز نىفسىتىيە.

۳- ((بە ھۆى ئاوهلىكارى كاتەوە دەتوانرى كاتى دەست پى كەردنى كارەكە دەست نىشان بکرىت)) [٣١: ٢٤].

- پەروپىن سى سالان چویە قوتاڭخانى.

- تافى نەو:

ئەسپىكتا تهواویي دزمانى كوردىدا، تافى نەو ايدا دەركەفت ئەڭ ئەسپىكتە تهواو بونا رويدان و كريارا كارى دتافى نەو دا خودىدا دەكتە، لەورا دى بېزىن ئەرى ئەسپىكتا تهواویي دەھر دوو تافاندا ئىكە ؟ئەسپىكتا تهواویا نەو لگەل كىز كاران دەركەفت؟ بۇ بەرسىداندا ئان پرسىياران دى بىر و بۆچونىن چەند زمانقانان ودرگرىن:

- وریا عومەر ئەمین:

ئەسپىكتا تهواویا پرسىياران رانەبردوو(present) بقى رەنگى خودىدا دەكتە:

۱- ((رهگی رابردوو+وو+راناوی لکاو+ له گهله تینهپه دا(ه) تهنيا له گهله کهسى ۳ى تاك دهردكهوى:خواردوومنه)) [۲۴۱:۴۰].

۲- ((رهگی رابردوو+ب+راناوی لکاو:هاتبين)) [۲۴۲:۴۰].

دفان ياسايادا (رهگی رابردو) بهر چاف دكهفت، دزماني کورديدا (رهگی رابردو) ڙ(بنياتي) کاري+م.تا. رابردو پيکدهيت، ٻهه هندئ دئ بيزن کو (م.تا. رابردو) ئهه بخوه بهلگه يهه که که که ئهه هه دهه يهه ڦامازئ ب تافه رابردو دكهنه تافه ر انهبردو. ياسا (۱) تاييه ته ب تافه بوري ڦاگههانديقه، ياسا (۲) تاييه ته ب تافه بوري مهرجيقه.

- شيرکوبابان:

((له رووبهري رانهبردووي هه هه موو کاري زمانه کهه دا، ئهه و رهگه زه دهرناكه ويٽ. له ئهه رووههه، دهتوانين سهه پاکي کاري زمانه کهه بکهين ب نموونه و تهناها دوو کار ئهه ويش بريتى يه له کاري(ببون) و کاري(هه ببون) [۵۹:۲۵]. لدويفه ڦي بُچوني دزماني دورديدا ئهسپيكتا تههواويها نهه لگهله هه مي جوريين کاران دهرناكه هفت، بهلکو تاييه ته ب کاري بيهيزه(بون، هه بون). ئهسپيكتا تههواويي دتافه نهويي ڦاگههانديدا بگهلهك شيوهيان ديار دكهت (درانهبردويا تههواودا. مورفيما نهه (ه) لشويينا کهسى سيني تاك دهردكه هفت و جهنافه دبته نهديار، دهمي جهنافه پولا (أ) بو جهنافه ڦير پولا (ب) دگوهورن (من...م، تو...يت، ئهه...هه) [۳۶:۷].

دكورديا سهريدا لگهله جهنافهين کهسىن سهه بخوه [كومهلا(ئهه)، مورفيماين ريکكه هفتني (م، ى، ت...) دهين، ئهه مورفيماين ريکكه هفتني تهناها لگهله کاري بوري تينهپه بو کهسى سيني تاك دهرناكه هفت و مورفيما (Ø) جهه وي دگرت: - ئهه هات Ø. کاري بوري تينهپه.

بهل ڦي نموونه دتافه نهودا کهسى سيني تاك (ه، يت، ت، يتن، تن، ى...هتد) و هر دگرت.

- ئهه دچت (دچه، دجي)
- کاري بھيز(چو).
- ئهه بيهيز(Ø).
- ئهه كورده.

(۱) شيرکو با بان ڦي (ه) ب مورفيما نهه ددانه، هدروههه جهنافهين دهستيشا نکرين بو پولا
(ه) ئهقنهه: (م، يت، يتن، بـ، ن، ن) جهنافهين ڦير پولا (ب) ئهقنهه: (م، يت، (ه)، يـ، ن، ن).

لەورا دى بىزىن كو (د) مۇرفىما رىككەفتىنېيە و كارى رىستى، كارەكى بىھىزە و بنىياتى
وئى مۇرفىما (Ø) د.

كارى (هەبۇن) دتافى نەودا بىنىڭى دىيار دېت:

كارى تىپەر. - من ھەيە.

كارى تىنەپەر. - ئەز ھەمە.

دغان نەوناندا (د) مۇرفىما تافى نەو نىتە، بەلكو پاشپرتقا مۇرفىما (ئەسپىكتا)
تەواوېي (ى...د) يە:

بنىيات (ھە)+م. (ئەس) تەواوېي (ى...د) +م. رىككەفتىن (م) (د) ھەيمە (ھەمە).

م. نەرئ(نە)+بنىيات (Ø) (+م. (ئەس) تەواوېي (ى...د) م. رىككەفتىن (م) (د)
نېمە [٦٥:٢٣].

- ئەورە حمان حاجى مارف:

كارى (هەبۇن) ئە كوردىا سەرى بىنىڭى دىيار دكەت:

((هەبۇن) لە رووى كاتەوه فۇرمى رانەبردوو ورابردوو ھەيە،...ھەر چى
(ھەيىن) لە گەل ئەۋەدا، كە تەنبا فۇرمى كاتى ئىيىتاي ھەيە) [٦٥:٢٣].

دكوردىا سەريدا كارى تىپەر و تىنەپەر (ھەبۇن وھەيىن) ھەر دوو ئىكىن، تەنها
جىاوازى دتافىن واندا ھەيە:

تاف	شىوازى نەرى	شىوازى ئەرى
بورى	- من نەبو	- من ھەبو
نەو	- من نىنە (نىيە)	- من ھەيە
بورى	- ئەز نەبوم	- ئەز ھەبوم
نەو	- ئەز نىنە (نېمە)	- ئەز ھەمە

دتافى نەودا كارى ھەيىن (مە، بى، يە، نە) [٢٩:٣٢]، نە بىتى مۇرفىمەن رىككەفتىنە،
بەلكو ژ ئەنجامى مۇرفىمەن رىككەفتىن و مۇرفىما (ئەسپىكتا) تەواوېيىنە:

- من په رتوکا ریزمانی هه یه.(هه+ی....ه"ه"Ø+"ه").
- من په رتوکین ریزمانی هه ینه.(هه+ی....ه"ه"+ین"ه").

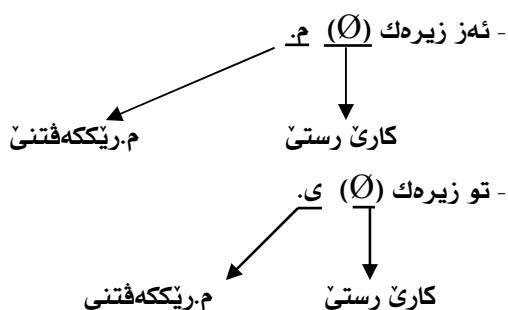
- ئىدرىس عەبدوللا:

د تافى نهودا (ه) مۇرفيما رېككەفتىنى بۆ كەسى سىئ تاك نينه، بەلكو كارى بېھىز د تافى نهودا (٢٠٨:٣٣).

كارىن بېھىز دەندەك رستاندا دەرناكەف:

- ئەز زىرەكم.

دزمانىدا رسته بى كار نينه، لەورا گەلەك زمانقان(ه) ب كارى بېھىز لقەلم دەن، بەل ئەگەر كارى بېھىز بت، دەپتى لگەل كەسى(ئىك و دوو) ئى هەبت، بەل ئەۋ چەندە دڤان رستاندا بەرچاڭ ناكەفت:

ئەگەر (ه) كاربا، پىنۋىبو دڤان نموناندا دەركەفتىبا، چونكى (فأول) ب (كونسونانتى) دزمانى كوردىدا ناهىيە داپوشىن.

لداويا ۋان بىر و بۇچونان دىبىزىن، كو ئەسپىكتا تەواويا تافى نەو وەكى تافى بورى (ئى...ه) يە. دزمانى كوردىدا ئەسپىكتا تەواوىي راگەهاندىدا بتنى دكارى بېھىزدا خوهىدا دېت.

ب-ئه سپیکتا ته واویی دیزی مهوجیدا:

کاری بوریی ته واوی مهرجی، ته واوبونا کاری بشیوه‌یه کی مهرجی و ئهگەری دەردېرت، بەلی بىر بۆچۈننەن زمانشان بۇ مۆرفىمەن في جۆرى کاری ژئىك جۆدانە:

- ئه وە حمان حاجى مارف:

مۆرفىمەن کاری بوریی مهرجى دکوردىا سەريدا بقى رەنگى خودىدا دکەت:

- ساده (بى ئه سپیکت) (ب): كەتبم.
- ته واو (ب...ا): بىكتاما [٢٣٤: ٢٢٥-٢٢٥].

بۇ کوردىا خوارى ژى ۋان مۆرفىمان دەستنىشان دکەت:

- ساده (بى ئه سپیکت) (با): كەوتباام، گرتباام [٢٢٦-٢٢٥: ١].
- ته واو (ب): كەوتباام، گرتباام [٢٢٩-٢٢٨: ١].

دېلى بۆچۈننەدا دوو مۆرفىم (ب...ب...ا) بۇ ته واویي ھاتىنە دىار كرن. ئەڭ هەر دوو مۆرفىمە دىدالىيكتىن كورد يا سەرى و خوارىدا ئە ركى ھەقىز دېينن ئەۋۇزى مۆرفىما کارى بورىي ساده (بى ئه سپیکت) يى مهرجى (با، ب...ا) دکوردىدا خوارىدا بۇ ساده (بى ئه سپیکت) يى و دکوردىا سەريدا بۇ ته واویي بكار ھىنايە، ھەروەھا مۆرفىما ته واویي (ب) دکوردىا خوارىدا بۇ ته واویي و دکوردىا سەريدا بۇ ساده (بى ئه سپیکت) يى ھىنايە. كەواتە لېپىرى تىكەلبونەك دنابەرا مۆرفىماندا ھەيە، چونكى (ب...ا، با) ھەر دوو مۆرفىمە كەن بۇ کارى بورىي مەرجىي ساده (بى ئه سپیکت) و (ب) مۆرفىمە بۆکارى بورىي مەرجىي ته واو.

- مەباباد كامىل عەبدۇلا:

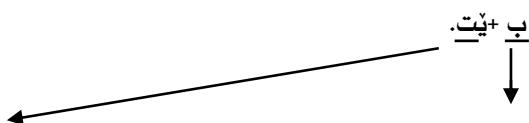
مۆرفىما (ب...) بۇ کارى تىنەپەر و مۆرفىما (بى-) بۇ کارى تىپەر ئەرەپ بورىي مەرجىي ته واو دەستنىشان دکەت [٢٧: ٣١].

- رووناك مە حمود عەلى بومبا:

ئه سپیکتا کارى بورىي ته واوی مەرجى بقى رەنگى خودىدا دکەت:

بۇ کارى تىپەر مۆرفىما (بىت) و بۇ کارى تىنەپەر مۆرفىما (ب، بىت) دەستنىشان دکەت [١٠٠-٩٨: ٣٦].

دڤان هەردوو بۆچوناندا مۆرفیما تەواویی بقى رەنگی ھاتىه (ب، بى، بىت)، بەلىن دزمانى كوردىدا باھرا پىر مۆرفیما (ب) بۆ ۋى جۇرى كارى بكار دھىت [151-150: 79] و ھەروەها بنىرە: 70: 22، ھەروەها 33: 23] چونكى (بىت) ڈ دوو مۆرفیمان پىكىدھىت:

م. مەرجى يا كارى بورىي تەواو م. رېككەفتىنى بۆ كەسىسىيى تاك
ودكۇ: من چوبىم. ئەو چوبىت.

- من چوبىم. - ئەو چوبىت.

ئەم ڙى مۆرفیما (ب) ودك مۆرفیم بۆ كارى تەواوى بورىي مەرجى ھەلبىزىرىن.
ئەگەر ب ھويرى بنىرینە ۋى كارى، مۆرفیما تەواویي بشىوئى مۆرفیمه كا سەربخوه
و كونكريتى دىيار نىنە، زېھر ھندى پرسەك دھىتە كىن: ئەر ئەسپىكتا تەواویي
درېزى مەرجىدا ھەيە يان نە؟ بەلگە چنە؟

دزمانى كوردىدا مۆرفیما (نەرئ) لگەل مۆرفیما تافى (دھىت و نەو) دەھلت و
مۆرفیما (نەرئ) ڈ (نە) دېتە (نَا)، كەواتە گوھورىنى دئىختە مۆرفیما نەرئ:

تافى دھىت: نە + دى خوينم ← ناخوينم *

تافى نەو: نە + دخوينم ← ناخوينم *

تافى بورى: نە + دخواند ← نە د خواند

ئەگەر بىزىن كو مۆرفیما تەواویي لگەل مۆرفیما تافى بورى حەلىلە، دەھىت
گوھورىنەك دمۆرفیما تافى بورىدا روى بىدەت:

من گر تبت. بورىي مەرجىي تەواو

من گرتبا. بورىي مەرجىي سادە (بى ئەسپىكت)

دڤان نمونىن سەريدا مۆرفیما تافى بورى (ت) ئىكە وھىج گوھورىن دمۆرفیما كارى
تافى بورىي مەرجىي تەواو روينەدایە، كەواتە مۆرفیما تەواویي د مۆرفیما تافىدا
نە حەلىلە.

- من گرتبا.

↓

م. مهرجى تا. بورييى كاري ساده (بى ئەسپىكت)

- من گرتبت.

↓

م. مهرجى تافى تهواو

دغان نموناندا (گرتبا، گرتبت) ژ لايى مۇرفىما مەرجىقە توشى گوھورىنى بويىنە، ھەر چەندە كۆ ھەرمۇرفىمەن مەرجىنە و بۆ ئىك رېزەدى بكار دەھىن بەللى لەھەل كاري ساده (بى ئەسپىكت) و تەواودا وەكەف نىنە، كەواتە ئەسپىكتا تەواوېيى دناف مۇرفىما مەرجىدا حەليايدە دئەنجامدا مۇرفىما مەرجىدا ساده (بى ئەسپىكت) (با) بويىه (ب).

- بكار هينانا پەسپىكتا تەواوېيى د رېزى مەرجىدا:

۱- (ئەف جۆرى كاري ل بارەكى گىريمانى دھىتە بكار هينان، كۆ رويدان و كارىگەريا وى هەتا نەو دەيىنت) [١٥١: ٧٩].

- ئەگەر ھاتبىت، دى بېزىمە تە.

- ئەگەر چوبىت، دى زوى زفتر.

۲- بۆ خودىيا كرنا رويدان و كريارا كارەكى بورى، كۆ بشىۋى گومان و دودلى و ئارەزوى كار دھىت [١٨٦: ٥٤].

- دېت ئەو نەھاتبىت.

- خودزى ئەو نەھاتبىت.

۳- ئەف جورى كاري بۆ دوعا و نفرىنى بكار دھىت [١٨٧: ٥٤].

- ئىشلا د كاري خوددا سەر كەفتىت.

- خودى بکەت ستوى وى شەستبىت.

بەندى دووئى

ئەسپىكتا كارى ياتەواوى دكارىن بەرىي يىن (ك.س) دا

١- جاردىن:

١- تافى بورى:

- أ- رىزى راگەهاندىنى
 تافى بورى تەواو:
 - ئەم خواستىمه.
 - ئەز خواستىمه.

ب- رىزى مەرجى

بورى ئەگەر بىتەواو:

- ھەكە ئەز نەرەقى بامە ئەوان ئەز دا كوشى بامە.
 - ھەكە دەبانجە بىدەستى من ھەبايە من ئەودا كوشى بايە(يان ئەز وى داكۈزم)
 . [٦٩: ٣١-٣٠]

٢- تافى نەو:

ھەبۇن - كارى(وجود)

١- نەويى بەرددوام:

- . [٦٩: ٣٤] - ھەنە -
 - ھەيە.
 ٢- كارى بەستن:
 - ئەز نەنە ساخ. - ئەز نەنە ساخ. - ئەز نەنە ساخ. - ئەز نەنە ساخ. -

(١) ئەڭ ھەردو غونىن داۋىي بۆ نەرئ دئاھقىتىدا بىكار دەتىن، لى (ئەز نەساخ نىنم)^(١) رىزمانىزە.

۲- مەكىزى:

۱- تافى بورى

أ- رېزى راگەهاندى:

۱- تەواويا راگەهاندى - ۱:

- هاتىمه. - هاتىنە.

۲- تەواويا راگەهاندى - ۲:

- هاتىم. - هاتىنە.

- هاتىن [۱۸۷-۱۸۸:۷۲].

ب- رېزى مەرجى:

۱- مەرجىي تەواو:

- كە(ف)تېم،...

۲- ئەگەرېي تەواو:

- كە(ف)تېام(ا)،....[۱۹۰:۷۲].

۲- تافى نھو

كارىن تەئكىد (certain verbs):

۱- نھويي راگەهاندى:

- هەيە. - هەنە(ھەينە)

۲- راگەهاندى تەواوېي (بىتى درستىن ئەرىيدا):

- ى/ۋىت ھەين [۱۹۱-۱۹۰:۷۲]. - ى/ۋى ھەى.

كارى نافىي ھەبۇن:

- مە نىنە [۱۸۳-۱۸۴:۷۲]. - دىيار نىيە. - ئەزم.

۳- جڭەرخوين

۱- تافى بورى:

كرنا دور بورى نەديتى ((الماضي البعيد)) غير المشهودي:

- فەرھاد ڙ بازىرى هاتىھ. - شىرين تاشتى خوارىھ.

جارنا دفاکرنا ده یا دهنا ژوان ده ((استمرار)) په یدا دبی:

بارام ل سینما رونشتی یه.

مۆرفیما کرنا دور بوری ئمهوه کو(ه) و (یه) دداویا وی ده بین [۱۳۹:۳].

٤- جەلادەت بەدرخان :

١- تافی بورى

أ- ریزی راگەھاندنی

كاری بوریئ ئینشائی((الفعل الماضي الانثائي)):

- ئەم كەتنە [۲۲۲-۲۲۱:۴۱] .

ب- ریزی مەرجى:

١- بوریئ مەنسوب ((الماضي المنصوب)):

- (بلا) ئەم كەتبن [۲۴۹-۲۴۸:۴۱].

٢- دەھیتی بوری ((المستقبل السابق)):

- ئەمی (ئەم دئ) كەتبن [۲۴۸-۲۴۷:۴۱].

٢- تافی نەو

كاری بون ((الكون)):

نهویی سیغا دەلالی((الحاضر الصيغة الدلالية)):

- ئەم مەزنن. - ئەز مەزنن.

ئەگەر كاری (بون) تەواوکەر (خېر) لگەل نەھیت دئ (نە) لېپشىا بکەرى هېت.

- نە توی [۲۴۰-۲۳۹:۴۱].

كاری ھەبۇن(الحاجر):

- ئەز ھەممە(ھەيم) . - تو ھەبى.

نەری كرنا وى:

- ئەز نىنم(ئەز نەيم). - تو نىنى(تو نەبى).

فۇرمى(نەيم) و(نەبى) دەگمەنن [۳۰۶:۴۱].

٥- جویس بلو:

۱- تافی بوری

أ- ریزی راگه هاندنی:

۱- بوريي تهواو- ۱:

- که قتینه.

ئامىدی: که قتيمه.

- که تينه.

سنجارى: که تيمه.

۲- بوريي تهواو- ۲:

- که قتین.

ئامىدی: که قتيم.

سنجارى: ئاماژە پى نەكرييە.

ب- ریزی مەرجى:

تهواوى مەرجى:

. [٩٢:٩٢] - که قتىبىن.

ئامىدی: که قتىبم.

سنجائى: ئاماژە پى نەكرييە.

۲- تافى نهو

۱- كارى (ھەبون/ھوب):

. [٧٠:٨٢] - ھەنە(ھەينە).

نهويي راگه هاندى: ھەيء.

۲- كارى بهستن :

. [٦٩:٨٢] - ئەز ڙى فەقيرم.

٦- کاميران به درخان

أ- تافى بورى

بوريا تىيدىي:

. [١٦:١٤] - مە گرتىيە.

من گرتىيە.

(١) ئەڭ هەر دو شىۋە (٢) ئېكىن.

ب- تاڻي نهو

دهما نهو

- ۱- ههبوون: فورماههرييني: - من ههيء.
 - ته ههيء.
- فورما نهرييني: - من نينه.
 .[102:16]
- فورما ئهرييني: - ئهزم.
 - توى.
- فورما نهرييني: - نه ئهزم.
 - ئهز نه جوانه.
- ئهو نه ههقالى منه].[109:16]

٧- قهناٽي كوردو

ا- تاڻي بوري

أ- ريهي راگههاندڻي:

۱- وختي بهري نها :

- ئهز كهتمه.

.[99-98:19] - ئهم كهتنه

ب- ريهي مهرجي:

وهختي وي بي شهرتى بارگرانى:

۱- جوڙي كريyar بي پرتكا (ئ) تى گوتني:

- ئهزى كهتبم.

.[112-111:19] - ئهمى كهتبن

٢- تاڻي نهو

ههبوون:

۱- فورمى ئهرييني: - ئهز ههمه.

۲- فورمى نهرييني^(١):

أ- جوڙهكى تى گوهاستنى ب ڦي جوري:

(١) ئهڻ هدر سڀ جوره دكورديا سهريدا بكار دهين، بهل جوري (ج) بشيوهيه كي بهر فرههتر و ريزمانيتز بكار دهيت.

- ئەم تونەنە.
- بـ جورەکى ژ تى گوتىنى فى تەھەرى:
- ئەم نەھەنە.
- ئەز نەھەمە.
- جـ جورى دن ژ ب فى تەھەرىيە:
- ئەم نىينـ[٧٨:١٩].
- ئەز نىيمـ.

٨- سادق بھاءالدین ئامېدى

١- تافى بورى

- أـ رىيڭى راگەھاندىنى:
- كارى بورىي نىزىك:
- ئەز نفستى مە، تو نفستى ،...
- بەلى ب كرمانجيا بهەدينان ب فى جورەيى يە:
- ئەزى نفستىم ، تو يى نفستى،...[٣٣١-٣٣٠:٩].

بـ رىيڭى مەرجى

- سيغا ئىينشائى يا دىتە هەۋېرى دەمى بورىي نىزىك:
- من گرتبت[٢٤٣-٢٤١:٩].
- ئەز نفستىم.

٢- تافى نەو

١- كارى هەبۇن :

- دەمى نەوـ من ھەيە(ھەنە).
- ھەمە.
- نىمە.
- من نىنه(نىيە).
- ئەڭ جورە يى كىيشانى(تصريف) ل ھندەك جەن (دەۋەرا بهەديناب فى رەنگى يە: من ئى (منى) ھەى)[٢١٥:٩].
- ئەز نىمە[٢٠٦:٩].
- كارى بويىنىـ - ئەزم .

٩- رهشید گورد

١- تافی بوری

ریژی راگه هاندنی

١- میز بوهیر:

- ئەز ھاتمه، تو ھاتىيە،...]. [٩١:٢٠] - من كرييە، ته كرييە،...

ب- ریژی مەرجى

١- گومان((الشبهة)): :

- تە بھىستىه. - من بھىستە.
- نوھگۇيا گومان((الشبهة الحال)): - منى بھىستې.

١٠- شرین و بوشرا

١- تافی بورى

ئەسپىكت/ تافی تەواو:

- ئەوچۇي-ۋى نەخوارىيە].[٣٥:٧٥] - ئەو چۈي يە.

٢- تافی نەو

١- تافی نەويي ساده(بى ئەسپىكت): ھەبىن، ھەبە:

- من قەلەمەكى ھەى. - من قەلەم نىنە].[٧٥:٦٨]

٢- تافی نەويي ساده (بى ئەسپىكت)، بىن و بىبە:

- ئەو نەعىيەزىن].[٥١:٧٥] - ئەزم.

١١- ئىبراھىم رەممەزان زاخوبي

١- تافی بورى

١- دەمى تەواو بور:

- ۱- پشکا تههواو+يه
- ئەز چويىمە بۆ زاخويى.
- ۲- وى^(۱)+پشکا تههواو:
- نە، تە نە فەخوارىيە.
- ما من شير و قەند فەخوارىيە؟
- ئەرى تە وى فەخوارى [۱۰۱-۹۸:۱۷].
- ۲- تافى نهو
- ۱- پشکا هەبۈونى:
- دەمى نەھىي گوتنى:
- من سىقەك ھەيە.
- ۲- پشکا بۈونى :
- دەمى نەھىي گوتنى :
- نە ئەزم [۱۳۵ ۱۳۴:۱۷].

۱۲- مەھمەد تاھر گوھەرزى

۱- تافى بورى

تەرزىن كاربۇ

(يى، يا) ئەف نىشانە بو ئەسەحىا (تاكىد) كرنا كارى دەھىت بولۇر و مى، نە بولۇر دەمەكى تايىھەت دەھىت: نىشان پېشگەرە، وەك:(يى چاند) بولۇر ئانكۇ ئەسسىھە چاندى بى گومان.

(يا چاند) بولۇر ئانكۇ ئەسسىھە چاند. پىتا (ى) بولۇر ئەسسىھى يە بزوپىنا (ى-۱) بولۇر ئاسىنە نىر و مىيىانە^(۱).

(وى، وا) ھەرودسا بولۇر ئەسسىھى كرنى دىت... د كاربۇ كارى دەھىت: دەھىت:

(۱) (وى/وا) و (يى/يا) مۇرفييەن نەشىنە و جەھى ئېكىردو دەگەن، تەنەن گەھورىنە دەنگى (و) بولۇر ئەھەردايدى.

(۲) مۇرفييەن نەشى لەپىرى رولۇ ئەسسىھى نابىتن، بەلكو ب رولۇ تەواويا كارى رادىن، وەكۈنى: چاندى، يا چاندى.

- دارا چناری و باشکفتی بو مییان
- ههسپ سپ وی دشهیت^(۱) بو نیران [۹۶:۱۵-۹۷].

۲- تافی نهو

هاری کار(مساعد الفعل):

هاری کار دنبیاتی خوددا بزوینه که یان جینافه که ددوماهیا پهیفا دوماهی دا
دهیت مهره ما رستی پی دهیته زانین، دبیزنه وی بزوینی یان جینافه هاری کار مینا:
- سهر که قتنا مللله تان ب ههفگرتنی يه. - ئهز ههفالم[۱۳۹:۱۵].

۱۳- سامی تان

۱- تافی بوری

أ- ریزی راگه هاندنی

دھما بوریا دودار:

- من کنج شوشتنه. - ئهو ب لهز نه مەشیه[۱۳۱:۲۱].

ب- ریزی مەرجى

مەرج و داخوازی هەفه دودانی:

- هەکە مە گوتیه سوچى مەھیه[۱۴۲-۱۴۱:۲۱].

۲- تافی نهو

لیکەرین ئالیکار :

- بون

ئەڭ لیکەر دېیکانیتا نیف لیچکەرا(ھە) دەزى خوددى ئەركە، ئۇ بۇ ئىھكى زى مروۋە
دكارە چەند میناكان بدت:

- من نانەك هەھیه. - ئەز هەممە.

- خۆزى هەڤالىن من هەبونا^(۲).

- ئەز دى هەبوما. - ئەزى هەبەم[۱۰۶:۲۱].

(۱) ئەڭ نۇنە يان نەھوی بەرددوامە ونقىسىر كەۋىتىيە شاشىي، چونكى (بى، يىا) و (وى، وا) ژىلى
تەواوېي بەرددوامى زى رادىن، يان دروست ئەڭدەيە: - هەسپى سىي وى شەھى

(۲) ئەڭ ھەدر سى نۇننىن دوماهىي ئامازى ب ئەسپىنىكا تەواوېي د تافى نەھدا ناكەن.

هه لسه نگاندنا ئەسپىكتا كارى يا تەواويمى د كارىن بەرى يىك. س(دا:

١- تافى بورى

پشتى كو مە بىرۇ بۇچۇنىن زمانقانان د كارىن بەرىدا پىش چاڭلىرىن، كو بىرۇ بۇچۇنىن وان لىسر جۆر ژمارە و نافكىن و مۇرفىما تەواويمى حىباوازنى ئەم دى ئەسپىكتا تەواويمى د ھەر دوو رىيىن راڭھەناندۇن و مەرجىدا وەرگرىن:

أ- ئەسپىكتا تەواويمى د رىيىن راڭھەناندىدا:

- نافكىن

ئەسپىكتا تەواويمى د كارىن زمانقانىن بەرىدا بىنافىن جۆرا جۆر ھاتىيە، بەلنى تەنها (شرين و بوشرا) يىن بىنافى (ئەسپىكت / تافى تەواو) ھينايى، ھەرھۇها بىنافى (تەواو، بورىي تەواو، نھويي تەواو، تەواويا راڭھەناندى، دور بورى نەدىتى، بورىي ئىنسائى، بورىا تىددىي، بورىي نىزىك، مىيىز بوهىر، بورىا دودار، وەختى بەرى نەها) (زلايى زمانقانانقە ھاتىيە.

لگەل بابەتى ئەسپىكتى زاراوا (ئىنسائى) ز لايى (جەلادەت بەدرخان) يىھە ھاتىيە كو ئەڭ زاراوه تايىبەته ب رىيى مەرجىشە و ئەسپىكتا تەواويمى نىنە، ھەروەھا (مەكەنلى) زى نافى رىيى راڭھەناندى لگەل بكار ھينايىه.

زاراوه (بورىي نىزىك) تىكەلبوبەكى دنابېھرا ئەسپىكتا تەواويمى و كارى سادە (بى ئەسپىكت) يى بورى دروست دىكەت، چونكى زاراواي (نىزىك) بۇ كارى سادە (بى ئەسپىكت) يى بورى زى بكار دەھىت (١: ٢٠٠، ٢١٤، ٢٢٥، ٢٣٤)، ھەروەھا شىركو بابان

لگەل تافى بورى زاراو (نىزىك) بەرامبەر (سادە) بكار دەھىنت [٣٧:٨،٦٤] و (سادق بەوالدىن) بۇ ئەسپىكتا تەواوېي بكار دەھىنت.

ئەسپىكتا تەواوېي بناڤى (نۇويي تەواو ڙ لايى ئىيراهىم رەمەزان زاخویي) فە هاتىيە، هەر چەندە كۆ زمانقان كەفتىيە شاشىي، چونكى كارى بورىي تەواوه. زاراوى (تەواو) ڙ هە مى ناڤىن دىتە پەز ڙ لايى زمانقانانقە هاتىيە؛ لەورا ئەم ڙى فى زاراوى (تەواوېي) ھەلبىزىرىن.

- خوديا كرنا جۇرىن ئەسپىكتا تەواوېي

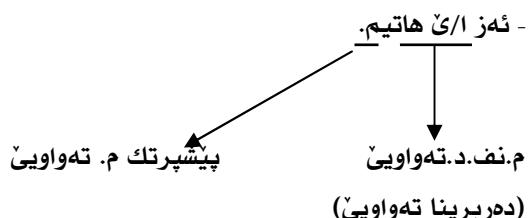
بۇ خوديا كرنا جۇرىن ئەسپىكتا تەواوېي دى زمانقانان كەينە دو دەستە: دەستا ئىيکىي: (مەكنزى، جويس بلو) دو جۇران بۇ ئەسپىكتا تەواوېي دەستىشان دكەن:

- 1- ئەز ھاتىم.
- 2- ئەز ھاتىمە.

دەقان نموناندا ئەسپىكتا (مورفىما) تەواوېي (ى، ئى... ھاتىنە، ئى) پېشپەرتقا مۆرفىما (ى... ھ) يە، كۆ لەندەك دەۋەران لجهن ئەسپىكتا تەواوېي بكار دەيت، ژېرەن دى بىزىن كۆ حىاوازى دنابىھرا واندا نىنە، هەر دو ئىكىن و ب شاشىقە ب دو جۇران لقەلەم دايىنە.

دەستا دووئى: ھەمى زمانقانىن دى جۇرەكى دەستىشان دكەن.
ئەسپىكتا تەواوېي دكوردىا سەرى و درىزى راگەھاندىدا بگەلەك شىۋىدان ديار دېت (ى، ھ، ئى/يېن... ئى، ئى... ھ).

پېشپەرتقا ئەسپىكتا تەواوېي (ى) لگەل مۆرفىمەن نىشى و كومكىنى ددوخى تەواوېيدا ئەركى تەواوېي دېتىن:

هەر دوو شىۋىن كارى(ئەزا/ى هاتىم،هاتىمە) دشىۋى ئەرىدا لجهىمەڭ بكار دھىن
ودەربىنىنى ژ تەواوىنى دكەن،بەلى دشىۋى نەرى وپرسىيارىدا(ئەزا/ى هاتىم) بقى
رەنگىيە:

★ ئەزا/ى نە هاتىم.

★ ما ئەزا/ى هاتىم؟

لەپەرى ئەسپىكتا تەواوىنى (ى) دروست دىت، تەواوېكە رەسەن نىنە، چۈنكى دشىۋى
نەرى وپرسىيارىدا هەر بۇ ئەسپىكتا (ى...5) دىزفەرت.

ئەڭ رەنگى دەربىننا تەواوىنى ژ لايى (سادق بەوالدىن ئامىدى، شرین وبوشرا،
ئىبراهىم رەمەزان زاخوئى، مەحەممەد تاهر گوھەرزى) يقەنەتىمە خۇدە كىرن.

لەندەك گوفەران مۇرفىما(5) بكارى ئەسپىكتا تەواوىنى رادبەت، جىڭەر خوين
مۇرفىما(5) بۇ كارى تىيەپەر ژ بلى ئەۋىن، كو داويا وان ب پىتىن بىزۇن دەھىت
دەستنىشان دكەت: - ئەز چومە [١٤٠:٢]،

بەلى (5) هەروەھا لەگەل كارى تىيەر ژى دەھىت ودك نۇونا (سامى تان)ى: - من كنج
شوشتەنە [١٣١:٢].

وەسا دىارە كو (5) پا شپرتكا (ى...5) يە و ژېھر كو رىتكەننى پىشپرتاكا(ى) هاتىم
لادان.

پاشتى ۋى پىداچونى لىسەر ئەسپىكتا تەواوىنى بۇ مە خۇدە با، كو ژ فان ھەمى
مۇرفىمەن لەگەل كارى تىيەپەر ژ بلى ئەۋىن، كوردىا سەرى بكار دھىن، مۇرفىما (ى...5) ژ
ھەميان رەسەنترە (و، ھ، ئى) كورتكەنلىكىن ۋى ئەسپىكتىنە، تەنها بۇ خۇدەشگۇتنى لەندەك
گوفەران سەشك دېت و بكار دھىن، ژ بەر ھندى دى بىزىن كو ئەسپىكتا تەواوېكە كارى
بورىيە راگەھاندىنى (ى...5) ئەسپىكتا خودرى مۇرفۇلۇجىيە .

- پىكھاتن:

ئەو پىكھاتا كو پرانىيا زمانقان لىسەر رىكىن بۇ ئەسپىكتا تەواوىنى ئەقەيدە:
بنىيات+م. تا. بورى+م. (ئەس). توھاوايى+م. رىككەفتىن

گر + ت + ئى...5 ← گرتىيە

ب- ئەسپىكتا تەواوىي د رىئى مەرجىدا :

- نافىرن:

ئەف شىۋى كارى بنا فى (ئەفهەر ئەواو، مەرجىي تەواو، بورىي مەنسوب، وەختى وى بى شەرتى بارگران، سىغا ئىنىشائى يە هەفبەرى دەمى بورىي نىزىك ئىخبارى، مەرج و داخوازا هەفه دودانى) ز لايى زمانقانانقە هاتىيە .

جەن بالكىش دەن نافىرنىدا ئەوه كۆ هەميان ئامازە ب رىئى مەرجى بنا فى جودا (ئەگەر، مەرجى، شەرتى، گومان، ئىنىشائى، مەرج و داخوازا) كريي. قەناتى كوردو (وەختى وى بى) ئانكۆ (تافى دەھىت) لەكەل هيئايە، هەچەندە كۆ مۇرفىما تافى بورى لەكەل هاتىيە. دىسان ئەم زاراوا (تەواو) هەلدېزىرىن وەكى درىئى راگەھاندىدا، كۆ لەدەن باھر اپتىيا زمانقان بكار هاتىيە .

- خوھيا كرنا جۇرىن ئەسپىكتا تەواوىي د رىئى مەرجىدا:

بۇ دەستنېشانكرنا جۇرىن ئەسپىكتا تەواويا مەرجى دى زمانقانان ن كەينە سى دەستە.

دەستا ئىكىنچى : (جەن خۇين، كاميران بەدرخان، شرین وبۇشرا، ئىبراهىم رەممەزان زاخويى، مەحەممەد تاهر گوھەرزى) ئامازە بى جۇرى كارى نەكىرىيە.

دەستا دووچى : (مەكەنلىرى، جويسىلۇ، سادق بەوالدىن ئامىدى، سامى تان) جۇرەكى دەستنېشان كريي: هاتىم.

دەستا سىيىتى : (جەلادەت بەدرخان، قەناتى كوردو، رەشيد كورد) دوو جۇران دەستنېشان دەكەن. دەستا سىيىتى ژبلى ئە جۇرى، كۆ دەستا دووچى دەستنېشانكرى، ئامازى ب جۇرەكى دى ژى دەدن: ئەزى (دى) كەتبىم.

پىكھاتا فى جۇرى مۇرفىما تافى دەھىت (دى، ئى) و كارى بورىي مەرجىي تەواو پىكىدەيت. پشتى لەدەپ چونەكى د ئاخفتىندا خەلکى ئاسايىدا بۇ مە هاتىيە خودىدا كرنا، كۆ ئەف شىۋى دەناف ئاخفتىدا نىنە. هەروەها زمانقان ئامازە پىنەكىرىيە، كۆ

دپهرتوكا(جهلادهت بهدرخان) هاتيه دبىزت(ئەف شىودىيە بكار ناهىت يان بكار هيئانا
وى دەگەنەنە).[٤١:٤٨]

(جاردىن، مەكىنىزى) نمونىن (كوشتى بامه، كە(ف)تىام) بنافيين (ئەگەر ئەواوى)
هينايىنه، بەلى ئەو نمونىن كارى ساده (بى ئەسپېكت) يى مەرجىنه.

- پىكھاتن:

ھەمى زمانقان لىسەر قى پىكھاتنى رىكىن:

بنيات+م.تا.بورى+م.مەرچى+م.رىكەقىنى

گر + ت + ب + ت ← گرتبت.

پشتى ئەف پىداچونە لىسەر كارىن بەرى ھاتىه كىرن دى كارىن بىرۇ بوجۇنلىن وان بۇ
ناڭكىنى و خودىيا كرنا ژمارە و جۆر و ئەسپېكتا ئەواوىي و پىكھاتنى دەپلىستىيدا
كورت كەين:

نمونە	جۆر و ژمارە وزانقىندا ھەر زمانقانەكى بۇ ئەواويا تافى بورى	نافى زمانقانى	ز
- ئەز خواتىيمە. - ھەكە ئەز نەرەشى بامه ئەوان ئەز دا كوشتى بامه.	1- تافى ئەواو. 2- ئەگەر ئەواو.	جاردىن	-۱
- ھاتىمە. - ھاتىمە. - كە(ف)تىام. - كە(ف)تىام.	1- ئەواويا راگەھاندىن(۱). 2- ئەواويا راگەھاندىن(۲). 3- مەرجىي ئەواو. 4- ئەگەر ئەواو.	مەكەنلى	-۲
- فەرھاد ڙ بازىر ھاتىه.	دور بورىي نەدىتى.	جىگەرخوبىن	-۳
- تو كەتىه. - (بلا) تو كەتىبى.	1- بورىي ئېنىشائى. 2- بورىي مەنسوب.	جهلادهت بهدرخان	-۴

- ئەز ئ(ئەزدى) كەتبم.	- دەيتى بورىي.		
ئامىدى: كەفتىمە. سنجارى: كەتىمە.	1- بورىي تەواو(1). 2- بورىي تەواو(2).	جويس بلو	-5
ئامىدى: كەفتىم ئامىدى: كەتىم.	3- تەواوى مەرجى.		
- من گرتىم.	بورىا تىددىبى	كاميران بەدرخان	-6
- ئەز كەتمە. 1- ئەز كەتبم. 2- ئەز ئ كەتبم.	1- وەختى بەرى نەها. 2- وەختى وى بى شەرتى	قەناتى كوردو بارگران	-7
- ئەز نفستى مە/ ئەزى نفستىم. - ئەز نفستىم.	1- بورىي نىزىك. 2- سىغا ئىنىشائى يا هەۋېرى دەمى بورىي نىزىك.	سادق بەوالدين ئامىدى	-8
- من كرييە. - من بەيىستىبە. - من ئ بەيىستىبە.	1- مىز بوهىر. 2- گومان. 3- نوھگۇيا گومان.	رەشيد كورد	-9
- ئەو چوپى يە، ئەۋى چوپى.	ئەسپىكت تافى نەھو	شرين و بوشرا	-10
1- من ئاڭ فەخوارى يە. 2- ئەرئ تە وى فەخوارى.	تافى نەھو بى تەواو	ئيراهيم رەممەزان زاخوبى	-11
يى چاند/ وى بشكتى. يا چاند/ وا بشكتى.	—	محەممەد تاهر گوھەرزى	-12
- من كنج شوشتنە. - هەكە ئەز هاتىم، كى دىيتيە.	1- بورىا دودار، 2- مەرج و داخوازا هەۋەددۈدانى	سامى تان	-13

نافکرن:

ئەڤ ئەسپىكتە دتافی نهودا بناڤی (نهوی بەردەوام، کارى بەستن نهويى راگەهاندى، کارى نافىيى هەبۇن، نهويى سىغا دەلالتى، تافی نهو) وەختى نها، تافی نهو يى ساده (بى ئەسپىكت، دەمى گۇتنى) ژ لايى زمانۋانانقە هاتىيە.

ئەڤ ئەسپىكتە تافی نهودا گەلەك ئالۇزە، ھەر وەكى لىسەرى دىيارە كۆ تىكەلبونەك دنافېرە ئەسپىكتا تەواو و بەردەوام و کارى ساده (بى ئەسپىكت) يى تافی نهو لەدەزمانۋانان رويدايم. ۋان زمانۋانان ئاماژە ب زاراوا (تەواوېيى) نەكىرىيە، لى ئەم وەكى تافی بورى زاراوا (تەواوېيى) پەسەند كەينچۈنكى ئەسپىكتا تەواوېيى (ى...5) د ھەردوو تافان دا ئىكە.

خوهيا كرنا جۆرىن ئەسپىكتا تەواوېيى د تافی نهودا:

بۆخوهيا كرنا جۆرىن ئەسپىكتا دى زمانۋانان كەينە سى دەستە:

دەستا ئىكىنچى : (جىڭەرخوين، رەشىد كورد) ئاماژە بىنى جۆرى ئەسپىكتى نەكىرىيە. دەستا دووئى : (جاردىن، مەكمەنلىق، جەلادەت بەدرخان، جويس بلۇ، كاميران بەدرخان، قەناتى كوردو، سادق بەوالدىن ئامىيىدى، شرين وبوشرا، ئىيراهىيم رەممەزان زاخوېي) ئاماژە ب دوو جورىن كارىن بىھىز كرىيە، كۆ ئەسپىكتا تەواوېيى وەردگەن، ئەۋۇزى كارى (ھەبۇن، بۇن) يى يە.

كاري هەبۇن . من ھەيە .

كاري بۇن (كىنۇنە) . ئەزم .

كاري بۇن (صىرورە) . ئەز نەساخىم .

كارى هەبۇننى (مەكمەنلىق) ب دوو شىۋىيەن جودا دىيار دكەت (ھەيە، يە/ وي ھەي) ئەڤ ھەردوو شىۋىد دېنەرتدا ئىكەن، تەنها جىاوازى دفورمى پىكەتتىندا واندا ھەيە، چۈنكى ئەگەر ئەم ھەردوو شىۋىميان بىكەينە (نەرئى) دى بىنى رنگى بن:

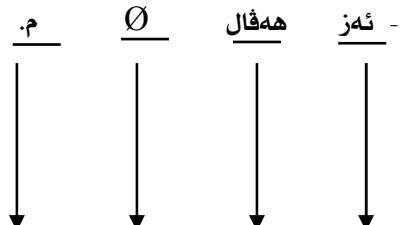
1- من ھەيە .

2- من يى / وي ھەي .

*من يى/وى نهههـ.

دەستا سىيى: (مەممەد تاهر گوھەر زى، سامى تان) ۋان زمانقانان ئاماژە ب ھەبۇنا وى
بىشۇدەيەكى نەراستەخوھ كرييـهـ.

(مەممەد تاهر گوھەر زى) ئاماژە بەندى كرييـهـ، كو كارى هارىكار جەنافەك يان
بزوئىنهـكەـلـ ئەگەر ئەم لـ نـمـونـانـ بـنـيـرـيـنـ كـارـىـ بـېـھـيـزـ دـهـنـدـەـكـ رـسـتـانـداـ دـەـرـنـاـكـەـفـتـ
دـبـتـەـ مـؤـرـفـيـمـاـ(Ø)ـ وـ مـؤـرـفـيـمـاـ(Ø)ـ وـ مـؤـرـفـيـمـاـ(Ø)ـ وـ مـؤـرـفـيـمـاـ(Ø)ـ دـبـتـەـ

(سامى تان) ئاماژە بكارى (بون) دكەت، كو كارى ھەبۇن ساز دكەت:
- ئەز ھەممەـ.

- پىكھاتن:

ئەسپىكتا كارى يا تەواوېيـ د تافىـ نـهـوـدـاـ بـوـ كـارـىـ (ھـبـوـنـ)ـ بـقـىـ رـنـگـيـهـ:

بنىيات + م. (ئەس) تەواوېيـ + م. رىككەفتىـ [٢٥:٢٢].

ھـ + يـ...ـ Ø+ (٥)

كاري بون(كينونهـ).

1- بـىـ تـەـواـوـكـەـرـ

بـكارـ +ـ بـنـيـاتـ +ـ مـ.ـ (ئـەـسـ)ـ تـەـواـوـېـيـ +ـ مـ.ـ رـىـكـكـەـفتـىـ

ئەزـ +ـ Ø+ +ـ مـ ← ئەزمـ.

2- بـكارـ +ـ تـەـواـوـكـەـرـ +ـ بـنـيـاتـ +ـ مـ.ـ (ئـەـسـ)ـ تـەـواـوـېـيـ +ـ مـ.ـ رـىـكـكـەـفتـىـ [٦٦:٢٣].

ئەـوـ +ـ زـارـوـكـ Ø+ Ø+ ← ئەـوـ زـارـوـكـ.

کاری بون(صیروره):

۱- ته واوگه لبه راهیا (بون):

بکار + م. نفسی / کومکرنی + ته واوگه + بنیات + م. (ئەس) ته واویی + م. ریککە فتنی
ئەز + ئى، ا/ین + زیرەك + م. (ین، ن) ← ئەز ئى / ا (ین) زیرەك (ین، ن)

۲- ته واوگه رى لدواپا (بون):

بکار + بنیات + م. (ئەس) ته واویی + م. ریککە فتنی + ته واوگه [۶۷: ۲۳].
ئەز + م + قوتاپ ← ئەز م قوتاپ.

نمونه	جۆر و ژمارە و نافکرنا ھەر زمانقانە کى بۇ ته واوپا تاھى نەھو	نافى زمانقانى	ز
- <u>ھەيە</u> . - ئەز نەساخم.	۱- نەھىيى بەردەواام (ھەبون). ۲- کارى بەستن.	جاردىن	-۱
- <u>ھەيە</u> . - ئى/ويھەيى. - ئەزم.	۱- نەھىيى بەردەواامى راگەھاندى. ۲- راگەھاندنا تەواو. ۳- کارى نافىيى ھەبون.	مەكەنلى	-۲
—	—	جىڭەرخوين	-۳
- ئەز مەزنە. - ئەز <u>ھەمەھەيە</u> .	۱- نەھىيى سىغا دەللىي (بون). ۲- تاھى نەھو (ھەبون).	جەلادەت بەدرخان	-۴
- <u>ھەيە</u> . ئەز ڙى فەقيرم.	۱- نەھىيى راگەھاندى (ھەبون). ۲- کارى بەستن.	جويس بلو	-۵
- من <u>ھەيە</u> . - ئەزم.	۱- دەما نەھو. ۲- دەما نەھو (بون).	كاميران بەدرخان	-۶
- ئەز <u>ھەمە</u> .	ودختى نەھا (ھەبون).	قەناتى كوردو	-۷
- من <u>ھەيە</u> . - ئەزم.	۱- دەمى نەھو (ھەبون). ۲- دەمى نەھو (بون).	سادق بەوالدىن ئامىيىدى	-۸

ردشید کورد	-۹
شرين وبوشرا	-۱۰
۱- تافی نهويي ساده(بـئـهـسـپـيـكـتـ) يـهـبـينـ،ـهـيـهـ. ۲- تافی نهويي ساده (بـئـهـسـپـيـكـتـ) يـيـبـينـ،ـبـيـهـ.	
- من قـهـلـهـمـهـکـيـ هـيـ. - ئـهـزـمـ.	
ئـيرـاهـيـمـ رـهـمـهـزـانـ زـاخـوـيـ	-۱۱
۱- دـهـمـيـ نـهـويـيـ گـوـتـنـيـ(هـبـونـ). ۲- دـهـمـيـ نـهـويـيـ گـوـتـنـيـ(بـونـ).	
- من سـيـقـهـكـ هـيـ. - ئـهـزـمـ.	
مـحـمـهـدـ تـاهـرـ گـوـهـهـرـزـيـ	-۱۲
کـارـيـ هـارـيـکـارـ	
- ئـهـزـ هـهـمـهـ.	
لـيـکـمـرـيـنـ ئـالـيـکـارـ	
سامـيـ تـانـ	-۱۳

لدو ما هي افـ پـشـكـيـ وـهـسـاـ خـوـهـيـاـ بـوـ،ـكـوـ ئـهـسـپـيـكـتاـ كـارـيـ ياـ تـهـواـويـيـ ،ـدـ تـافـيـ بـورـيـيـ رـاـگـهـهـانـدـنـيـداـ وـ دـتـافـيـ نـهـويـيـ رـاـگـهـهـانـدـنـيـ زـيـداـ هـيـهـ(بـتـنـيـ ئـهـگـمـرـ كـارـيـ بـيـهـيـزـ بـتـ).ـدـ تـافـيـ بـورـيـيـ مـهـرجـيـ زـيـداـ بـشـيـوـيـ حـهـلـيـاـيـ دـنـاـذـ مـوـرـفـيـمـاـ مـهـرجـيـداـ هـيـهـ.

پشکا پینجی

ئەسپىكتا كارى يا دورىي

بەندى ئىكى

بىر و بۇچونىن زمانقانان بۇ ئەسپىكتا

كارى يا دورىي

بەندى دووئى

ئەسپىكتا كارى يَا دورىي
دكارىن بەرى يىن (ك. س)دا

بەندى سىيىنى

ھەلسەنگاندنا ئەسپىكتا كارى
يَا دورىي دكارىن بەرى يىن (ك. س)دا.

ئەسپىكتا كارى يا دورىي

ئەسپىكتا دورىي تەواوبونا رويدان وكريارا كارهكى لددهكى نه نىزىك خوهيداكلەت؛ لەورا هندهك جاران لگەل ئەسپىكتا تەواوبىن ھاتىه پولينكىن [٤٠: ٢٤١، ٢٤٢]. ئەق ھەردوو ئەسپىكتە تەواوبونا ماوى كارى دزمانيدا ديار دكەن، ژېھر ھندى پرسەك لفېرى دھىتە كرن، ئەسپىكتا دورىي چىه وجياوازى لگەل ئەسپىكتا تەواوبىن چىه؟.

ھەردوو ئەسپىكت دبابەتى تەواوبىدا ھەۋىشىن، لى ئەسپىكتا دورىي بشىوهىكى دېست ودرؤست خالا بداوى ھاتنى دتافى بورىدا رادگەھىنت وكارىگەريا وي دتافى بورىدا دمىنت، كەواتە ئەق ھەردوو ئەسپىكتە ژلايى بداوى ھاتن وماوى كارىگەرييغە زئىكودو جۆدانە.

- ئەو ھاتبو.

- ئەسپىكتا تەواوبىن.

((فۇرمى كىدارى راپوردووى دور نەك تەننیا ھەر رپودانىك رادگەيەنى، كە رپودانەكەي پىش رپودانى كىدارىكى دى كەوتلى، بەلكو ئەوهش نىشان دەدا كە ئەو رپودانە دەشى پىوهندى بەكاتىكى ديارى كراوهەوە ھەبى)) [٢٩٤: ٢].

- ئەو دوهى چوبو.

ھەۋالكاري دەمى

ئەسپىكتا دورىي دزمانى كوردىدا بتنى دتافى بورى درېزى (راگەھاندىن وەرجى)دا دەركەفت [١: ١٠٨-١١٠].

بىر و بۆچونىن زمانقانان بۆ ئەسپىكتا كارى يَا دورىي

دزمانى كوردىدا مۇرفىما (ئەسپىكتا) دورىي چىه؟ ئەم مۇرفىمه دەھەردۇو
پېزەياندا ئىكە يان نە؟ بۆ بەرسقىانا ۋان پېرسان دى بىر و بۆچونىن چەند زمانقانان
لسەر ئەسپىكتا دورىي دەھەردۇو رېزەياندا ھىنىن:

أ- ئەسپىكتا دورىي درېڭىز راگە ھاندىيىدا:

دېيکھاتا فى شىوى كارىدا (بو) پشىدارە؛ لەورا سەبارەت پېيکھاتا فى كارى و مۇرفىما
(بو) بىر و بۆچونىن ژئىك جودا ھەنە:

- ساموئيل ئودلى رەھى:

((دەمى بۇرىبا دور [Plu Perfect] كو بەحسى بۇويەرەكە بەرى بۇويەرەكە بۇرى
دكە، ب دانانا (بو) (ز "بۇون" تىيت) (بۇن، بىن) تىيە چىكىرن)) [٤: ٥٦]

- ك. ك. كوردوبىيىش:

((كارى پابوردوو دور لە دىالىكتى ژۇورۇو خوارووودا لە ناوى بىھەرى كاتى
پابوردوو و كاتى يارمەتىيدەرى (بۇون) لە شىۋە كاتى پابوردوو سادە دايە)) [١٣: ٢٢٩].

- عهبدوللا حوسین رسول :

((رآبوردوی دور له ئەنجامى بەيەكەمەد هاتنى دو مۇرفىمى، كاتى رآبوردویەكىان له كارى سەرەكى وىيەكىان له كارى يارىدەرى (بو) دروست ئەبى، ياسا رۇنانى بەم شىۋەيە: رەگى كار + مۇرفىمى كاتى رآبوردو + رەگى كارى -بو- (ب) + مۇرفىمى كاتى رآبوردو (و) + رپاناوى لكاو)) [٢٨: ١٢٢].

- عهبدولوهاب خالد موسا :

((رۆلى (بو) لەم پىكھاتەدا رۈلۈكى لاوهكىيە وېتى جەخت لىسەر هاتنە ئارايى كارەكە له رآبوردو دەكتەمەد وەم بارىدا دوكاتى رآبوردو بە دواي يەكدا دىئنەمەد و واتاي رآبوردویەكى دور دەدا (رآبوردو + رآبوردو ← رآبوردوی دور) هەر لەبەر ئەمەش ناونراوه كارى (يامەتىيدەر)) [٢٧: ٢٧].

- مەحمود فەتح اللە :

(كارى ((بۇون)) پاشگەرەكە لدوايا كارى تىيەر و تىيەپەر بۇ گەھاندىنا ماوى دورىيى دەھىت) [٣٠: ٦٦].

- مەباباد كامەل عهبدوللا :

مۇرفىما تايىبەت ب بورىيى دورفە (بۇو) يە [٣١: ٢٤-٢٥].
دەقان بۈچۈنائىن جودا دا خالا ھەۋپىشك ئەمەد، كو (بو) د پىكھاتا بورىيى دوردا دەھىت، بەلىن جىياوازى دنافبەرا شىۋىي پىكھاتا (بو) دا ھەبىءە، باھرا پېت زمانغان (بو) دەقى پىكھاتا كارىدا بكارى ھارىكار لقەلم دەھەن.
ھەزى گوتىنېيە كو كارى (بون) دزمانى كوردىدا رۆل و ئەركىن جوّدا دېبىنت:

- أ

- ئەھىز زارۆكەك بۇ.
- كارى تىيەر ب واتا "ولادە".
- زارۆك (ژدایك) بۇ.
- كارى تىيەپەر ب واتا "ولد".

- ئەو بۇ.

كارىٽ تىئىنهپەر ب واتا بون "كىنونە".

- رەنگى وى سور بۇ.

كارىٽ تىئىنهپەر ب واتا بون "صىرورە".

درېستىن (أ)دا (بۇ) كارىٽ سەرەتكىيٽ رېستىيە، بەلۇن واتا خوه لگۇر پۇل وئەركى خوه
درېستىن سەرىدا دگۇھورت.

- ب -

- دوهى رېشىنگى گەھشتىون.

- پەيمانى ئاڭ ۋەخوار بۇ.

درېستىن (ب)دا كارىن (گەھشت، ۋەخوار) كارىن سەرەتكىيە درېستىدا، كەواتە كەسەك
بىغان كاران راپىت، بەلۇن (بۇ) دەقى پېكھاتىدا واتا كارى رېستى نادەت، ھەروەھا ج واتايىن
(بۇ) يېن رېستىن (أ) ژى نادەت.

(بۇ) يَا كارىٽ بورىيٽ دور، واتا كارى نادەت و وەكى كارەكى ئاسايى گەردانىزى نابىت؛
لەورا پېلىقى نىنە كۆبسەر دوو مۆرۈفىمىن (بنىيات + م. تا. بورى)دا بەھىتە دابەشكىن.
ھەروەھا ئەڭ ئەسپىكتە ژ ئەنچامى پېكقە هاتنا دو مۆرۈفىمىن بورى ناھىت، بەلكو
(بۇ) ھەمى پېكقە وەك مۆرۈفىمەكا سەربىخوھ لداوايا كارى دەھىت و دەربرېنى ژ دورىيٽ
دەكت، چۈنكى ئەگەر (و) بتنى لگەل (م. تا. بورى) ئى كارى ئەركى دورىيٽ بېبىنت، پا
(ب) ئەركى ج دېبىنت؟ زىيەدەيە؟!

ئەگەر دزمانىدا نىشانەك بۇ دياردەك زمانى نەبت. بۇ پېرىكىندا قىـ فالەھىيـ
كەرسەتكى دىيـ زمانى ب ئەركى نىشانـا قىـ دياردا زمانى راپىت. كارى (بۇ) دزمانى
كوردىدا ب رۇلى ئەسپىكتا دورىيٽ راپىت.

(ھندەك وشىن زمانى لگۇر بورىينا دەمى وەوکاران دەھىنە گوھورىن، وشەيەك لگەل
ھەلگرا واتا بىنھەرتىيا خوه واتايىهكى دىيا نوى ژى پەيدادكەت) [٥٠: ٢٠٥]. كارى (بۇ)
دزمانى كوردىدا ژىلى، كو واتا خوه يَا بىنھەرتى دھندەك پېكھاتاندا ھەيە، لگەل بورىيٽ
دور واتايىهكى دىيا نوى دەدت ئەۋۇزى دورىيە، كەواتە واتا خوه يَا بىنھەرتى لگەل كارى
بورىيٽ دور نادەت.

مۆرفيما (ئەسپىكتا) دورىيى (بو) لگۇفەرىن حۇدىيەن كوردىيا سەرى دوو ئەلەمۆرفيين
(بى، بوى) ڙى ھەنە، كو ئىك رامان و رېول دېين.

- بكارهينانا ئەسپىكتا دورىيى درېزى راگەهاندىدا:

۱- ((واتاي روودانى كارىئك دەست نىشان دەكات، كە لە كاتىكى دوورى پىش ئاخاوتى دا
رووى دابىت)) [٢١: ٢٥]:

- زنارى ديارى وەرگرتبو.

- سىلافى ئامان شوشتبوون.

۲- (بۇ دىاركىنا كارەكى بورى، كو بەرى كارەكى دىتەر هاتىھە رۈيدان) [٤٩: ٤٣]:

- دەمى ئە و گەھشتى، ئە و چوبو.

- بەرى روزئافا، ئە و هاتبو.

ب- ئەسپىكتا دورىيى درېزى مەرجىدا:

مۆرفيما (بو) دېيكەتا بورىيى مەرجىيى دور ژىدا ھەيە، بەل جىاوازى دەھبۇنا
مۆرفييمىن رېزى مەرجىدai. مۆرفييمىن مەرجى لگەل ئەسپىكتا دورىيى ژلايى
زمانقانانقە بشىۋىن جىاواز هاتىنە:

- ئەورەحمان حاجى مارف:

بۇ كارى تىينەپەر و تىپەر (بۇوبا... اىيە)، (بۇو.... اىيە) دەستنىشان دكەت [١: ٢٢٩]
. [٢٣٠]

- فەردەيدۈن عەبدۇل مەھمەد:

مۆرفيما (-بۇوبا) بۇ دورى مەرجى دەستنىشان دكەت [٢٩: ٦٨].

- ک. کوردوییف:

مۆرفيما ((ب) – بو - ايه) بۇ دورى مەرجى بو كورديا خوارى و مۆرفيما (بوو-ا) بۇ كورديا سەرى دەستنىشان دكەت [١٢: ٢٦٢].

- مەھمەد مەعرۇف فەتاح:

مۆرفيما (بوو..... ايه) بۇ دورىيا مەرجى خودىدا دكەت [١٤٩: ٧٩].
وهكى دياره، كو زمانقان لىسەر مۆرفيما دورىيا مەرجى نەرىيکىن. دزمانى كوردىدا
هندهك زمانقان ئامازى ب ھەبونا وى دكەن وەندەكىن دى ژى وەك كارى ساده (بى
ئەسپىكت) يى مەرجى ددانن، ۋېھرەنلىق دى بىزىن: ئەرى ئەسپىكتا دورىيا
مەرجى ھەيدە يانە؟ بەلگە چەنە؟
بۇ بەرسىدانان ئەگەر بەراوردىيەكى دنافبەرا مۆرفييمىن كارى ساده (بى
ئەسپىكت) يى مەرجى ودورى مەرجىدا بىكەين وەكھەفيەك دنافبەرا واندا ھەيدە:

ساده	دور
ب..... ايه	بوو..... ايه
با	بووبا
ب....ا	بوو....ا
بايە	بووبايە..... ايه

ب بەراوردىكىن بكارھىنانا بورىي سادەيى مەرجى ودورى مەرجى بۇمە خودىدا دېت،
كى دورى مەرجى دگۇفەرا بادىنيدا بكار ناهىت، بەللى لجهنى وى كارى بورىي ساده بكار
دەھىت، لى لگۇفەرا سلىمانىي كارى بورىي ساده كېم بكاردەھىت [٢٦: ١٠٣]، يانزى كارى
بورىي مەرجىي ساده وبەردەۋام ودور دگۇفەرا سلىمانىي لجهنى ئىك بكار دەھىن.^(١)
زمانقان (ك. ك. كوردوییف) هندهك تۈكستان وەك نمونە بۇ كورديا سەرى دەھىنت،
كى كارى وان (دورى مەرجى) يە، لى بەرامبەرى ھەمان كاران، كارى ساده (بى ئەسپىكت)
يى مەرجى بۇ كورديا خوارى دەھىنت:

(١) فەرەيدون عەبدول مەھمەد، (چاپىكەشقىن: ٨/٩). ٢٠٠٧/٨.

((زادیج په سنتی ههر ج نه کر بولویاما...))

- ههر ج زادیج په سنه‌ندی نه کردبا...

- نه گهر له پیش دا گوتبوویا من سوزنی...

- نه گهر له پیش دا به منت بگوتبا سوزنه‌که م...)) [۲۶۴ : ۱۳]

بەهمان شیوه بۆ کاری بیهیز ژی کاری ساده (بى ئەسپېكت) يى مەرجى و دورى مەرجى لجه ئىك دھىن ((زۇر جار له جياتى (ھەبایه) دەگۈپت (ھەبایه))) [۲۴۰ : ۷]. دزمانى كوردىدا گوھورىن دەنگىن ۋاولدا پەيدا دېت، ھەروەھا دەنگى (و) ژی ئىك ژ وان دەنگانە، كو ئەۋۇزى دەكەقە بەرگوھورىنى، دەنگى (و) بۆ دەنگىن (وا، وي، وي، وە) دەھىيە گوھورىن [۲۶۶ : ۳۴].

دەنگىن (و) يىن ۋان وشا (خواند، خواست، خوند، ...) توشى گوھورىنى دبن بۆ

نمۇنە:

- خواند، خويىند، خويىن، خوند، خودند، خاند.

- خواست، خودست، خاست.

- خون، خويىن، خويىن، خين.

بەهمان شیوه (بۇ) دزمانى كوردىدا توشى گوھورىنىن فۇنەتىكى دېت (بۇ، بوى، بوا، بى، با).

ئەگەر ب ھويرى بنىرىن ۋان بەراوردى وبكار ھينانان دناقبەرا کارى بورىي ساده (بى ئەسپېكت) يى مەرجى و بورىي دورى مەرجىدا و گوھورىنا، كو توشى دەنگى (و) دېت، دى شىين بىزىن، كو ئەسپېكتا دورىن لەھەمى گوفەران بكارناھىت ب تايىھتى دكۈرديا سەريدا ئەف جورى کارى بكارھينانا وي كەلەك كىمە بتنى لەندەك گوفەرىن بەرتەنگ دا نەبەت.

ژ فى چەندى دىاردېت، كو لوان گوفەرىن کارى بورىي ساده (بى ئەسپېكت) يى مەرجى بكار نەھىت؛ يى دورى مەرجى يان بى بەرددوامى مەرجى ئىك ژى لشۇنى بكاردەھىت، يانزى پېچەوانە.

ژ بەر ھندى ئەم کارى دورى مەرجى وەك ئەسپېكت وەرناغرین، چونكى لجه وي دكۈرديا سەريدا کارى ساده (بى ئەسپېكت) يى مەرجى بكاردەھىت، كەواتە (خواربا، بخوارا، خواربوبا، خواربوبابا، ...) هەمى ئىك شىوه نە وز گوفەرەكى بۆ گوفەرەكا دى دەھىتە گوھورىن) [۲۸ : ۲۳].

ھەروەھا مە بكارھينانا وي وەك ئەسپېكت وەرنەگرتىيە.

ئەسپىكتا كارى يا دورىيى دكارىن بەرىيى يىين (أ. س) دا

۱- جاردىن:

تافى بورىيى دور:

- ئەم خواستى بون. [۶۹: ۳۱] - ئەز خواستى بوم (بىم).

۲- كەنرىزى:

بورىيى دور:

ئاكىرى: هاتبوم. زاخو: هاتبىم.

[۹۰-۸۹: ۷۲] - كە (ف) تبوم....

۳- جگەرخوين:

دوربۇرۇچىرى: دور بۇرىچىرى ئەوه كو دەنگىبىز ب خود ب چىروكى دېبىزى
وکرن نەل بەرچاڭى مەچى بويه.
نيشاناندا ئەوه كو (بو) دېاشىيا وى دەبى:

- مە گوتبو. [۱۴۰-۱۴۲] - من گرتبو.

۴- جەلادت بەدرخان:

أ- رېزى راڭەھاندىنى

۱- بورىيى تەواو ((الماجى النام)):

- ئەم كەتبون. [۲۴۶-۲۴۷] - ئەز كەتبوم.

ب- رېڭىزى مەرجى:

- ١- بورىئى تەواوى سىغا نەسب ((الماضى التام لصيغة النصب)):
- (بلا) ئەم كەتبوانا.
- ٢- بورىئى مەرجى ((الماضى الشرط)): - ئەمىزى (ئەم دى) كەتبوانا.
- . - ئەزىزى (ئەزدى) كەتبوانا.

٥- جويس بلو:

أ- رېڭىزى راگەهاندىنى:

بورىئى دور:

- ئامىدى: - كەفتۈرم.
- سنجارى: - كەتبوم.
- كەفتۈرىن.
 - كەتبۇن.

ب- رېڭىزى مەرجى.

بورىئى دورى مەرجى:

- ئامىدى: بلا تو هاتبىايا هەماتە ڙنا خو كوشىبا وئىكادى بخو ئىنابا.
- سنجارى: هەر تىتەكى من نەبو... رب العالمين، هەماتە دابىايا من وى ج بو بايا^(١).

[82 : 85]

٦- كاميران بەدرخان:

أ- رېڭىزى راگەهاندىنى:

بورىيا ھەف دودانى:

- تەكىر بولو، [١٢٥: ٦]
- من گرتىبو،

(١) بىر وېچۈن (جويس بلو) بۆ ناڭكىن وغۇنە ھىنائى ھەقدىزە، چۈنكى بناقى (بورىئى دورى مەرجى ئىنابا، بەلىغۇنە ھەر بورىئى مەرجى سادە (بى ئەسىپىكت) نە.

ب- دېڭىي مەرجى

رەوەریا بلانى (داخوازى):

چىروكى:

- من گرتبا، تە گرتباو.....

ژبورەدۇيا بلانى، فورمەكى دن ژى ھەيمە، وەك:

- من كربى [١٣٦: ١٨] - من گرتبي.

٧- قەناتى كوردو:

أ- دېڭىي راڭەھاندى

وهختى بەرى زودا (زوفە) بەرى:

- تو كەتبويى [١٠٣-١٠٤: ١٩] - ئەز كەتبوم.

ب- دېڭىي مەرجى

وهختى بەرى شەرتى بارگرانى

١- جۆرى كريyar (فيلىكەر) بى پىرتقا (ئى) تى گوتنى:

- تو كەتبويايى. - (ئەگەر) ئەز كەتبوما.

٢- جۆرى كريyar (فيلىكەر) ب پىرتقا (ئى) فە تى گوتنى:

- توپى كەتبويايى [١١٠-١١١: ١٩] - ئەزى گەتبوما.

٨- سادق بھاء الدين:

أ- دېڭىي راڭەھاندى

دەمىي بورىي دویرى:

[٣٣٤-٣٣٦: ٩] - من دىتبو، تە دىتبو، ... - ئەز نېستبوم، تو نېستبوى... .

ب- دېڭىي مەرجى

بورىي سىغا ئىنىشائى ھەقبەرى دەمىي دویرى خەبەرى:

- ئەز نېستبوباما، تو نېستبوبايى، ... - من گرتبويا، تە گرتبويا، ... [٣٤٤-٣٤٦: ٩]

٩- رهشید کورد:

أ- پیژی راگه هاندنی

بو هورکا میز بیز ((الرواية)):

- من بهیستبو.

ب- پیژی مه رجی

ب- بژوکه ((التحبب)):

- من بهیستبویا.

٣- نوهگوریا بژوکه ((التحبب الحال)):

- منه بھیستبویا.

- منی بھیستبویا.

١٠- شرین و بوسرا:

ئەسپىك / تافى دورىي

- ئەو چوبىن [٢٢٠: ٧٥].

١١- ئىبراھىم رەممەزان:

أ- پیژی راگه هاندنی

دەمى دوربورى

- من ئاڭ قەخوارى بو^(١).

ب- پیژی مه رجی

دەمى دوربورى بلانى:

- خوزى مه كريپوا (بۇوا) [١٠٧-١٠٦: ١٧].

- خوزى تە كريپوا (بۇوا)

١٢- مەممەد تاھر گوھەرزى:

(چاند بۇو) بو پەيدا كارى يە ل دەممەكى دويىر، پاشگر (بۇ) يە.

(نۋىستبوو) كاربوبىه بو رويداندا دويىر دھىت، پاشگر پەيقا (بۇ) يە [٩٧: ١٥].

پەيقا (بۇو) ددوماھيا كارى دا دھىت دېيتە نىشانا كارى وددەممەكى دويىدا.

دەرىڭىز دەرىڭىز دا دىسان درستە ب ھەردوو رەنگا بەيىتە نېيىسىن (بۇو) يان (بى) [١٠٩: ١٥].

(١) لەپەزىز ئىھەمان خەلەتىا جاردىنى دوباره بويىد دېغا گۆتكا (من ئاڭ قەخواربۇ).

١٣- سامى ئان:

أ- رېڭىز راگەهاندىنى

چىروكا دەما بوريا تىّدەيى:

- ئەو ھاتە سوکى مەشىبا بولۇ.

ب- دېڭىز مەرجى.

1- چىروكا دەما بوريا دودار:

- من پىرتكەك خواند بولى.

2- چىروكا دەما بورى تىّدەيى:

[١٣٢-١٣٢: ٢١] - تو ز وەلات ھاتبويىه

- مالا زىمان شەوتىبويىا [١٣٧-١٣٨: ٢١]

- من كەفر ئاقىتىبويىا

104

هەلسەنگاندنا ئەسپىكتا كارى يَا دورىي دكارىن بەرى يىن (ك. س) دا

بۇ بەرچاڭىرنا ئەسپىكتا دورىي ژلايى زمانقانانفه (دكارىن بەرىدا) بىر و بۆچۈننەن جودا بۇ ژمارە وجۇر و نافىكىنى و پېكھاتنا وى ھەنە، ھەورەھا ئەڭ ئەسپىكتە درېزى راگەھاندىنى و مەرجىدا ژلايى زمانقانانفه ھاتىيە خوھياكىن؛ لەورا ئەم ژى دى ئەسپىكتا دورىي دەھر دوو رېزەياندا وەرگرىن:

أ- ئەسپىكتا دورىي درېزى راگەھاندىدا:

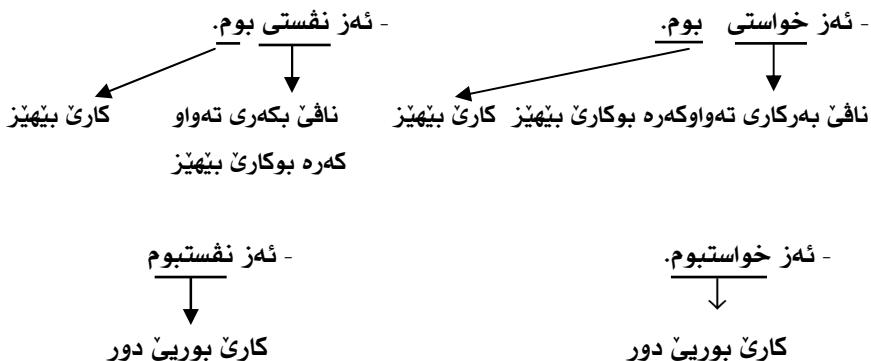
- نافىكىن:

ئەڭ ئەسپىكتە ژلايى (شىرىن و بوشرا) يقە بنافى (ئەسپىكتا/ تافى دور) ھاتىيە دىياركىن، ئەم ژى قى ئەسپىكتى بنافى (ئەسپىكتا دورىي) پەسىند دىكەين. ئەڭ جۆرى كارى بنافى (بورىي دور ((دورىي)), دور بورى چىروكى، بورىي نە تەواو، بورىا ھەفە دودانى، بو ھوركا مىزبىز، وەختى بەرى زودا ((زوفة)) بەھرى، چىروكىا دەما بورى تىددىي) ھاتىيە. ئەڭ ھەمى ناقە دەربىرىنى ژئىك رامان و مەبەست دىكەن، ئەۋۇزى ئەسپىكتا دورىيىيە، بەل زاراوا (نە تەواو) بەرامبەر ب ئەسپىكتا بەردەوام دەھىت نە دورىي كۆزلايى (جەلادەت بەدرخان) يقە ھاتىيە. (محەممەد تاهر گوھەرزى) ناڭ بۇ ۋى جورى كارى نە ھىنايە.

- خوھياكىن ژمارە وجۇرىن ئەسپىكتا دورىي درېزى راگەھاندىدا:

هەمى زمانقان ئامازى ب جۆرەكى دورىيى درېزى راگەھاندىدا بۇ ئەسپىيكتا دورىيى دكەن.

ئەو پىكھاتا، كو (جاردىن وئيراهيم رەمەزان زاخوى) بۇ كارى بورىيى دور هيئاى، ئامازى بقى جورى كارى ناكەت، چونكى لگەل كارى بورىيى دور نافى بکەرى/ بهركارى (كارى بورىيى سادە + ئى) ناهىت، بەلكو ئەو پىكھاتنا رىستا كارى بىھىز [٢٢ : ٢٢].

- پىكھاتن:

ودكى خوديا بوي (بو) ئىك مۇرفىمە وئەركى دورىيى دېينىت وزكارىنىي كەفتىيە وبويمە مۇرفىمە، ئەم زى ودكى مۇرفىمەكى بۇ نىشانان (ئەسپىيكتا) دورىيى بكار دەينىن: بنيات + م. تا. بورى + ئەس (م.)دورىيى + م. رىككەشقتنى. گر + ت + بو + Ø ← گرتبو.

ب- ئەسپىيكتا دورىيى درېزى مەرجىدا :

- نافكىن:

ئەف ئەسپىيكتە بنافى (بورىيى تەواوييى سىغا نەسب، بورىيى مەرجى، بورىيى دورىيى مەرجى، بورىيى دويىيى سىغا ئىنسائى، بژوگە، نوھگۇيابژوگە، دور بورى بلانى، چىروكىيا دەۋەيا بلانى ((داخوازى))), چىروكىيا دەمما بورى دودار، وەختى بەرى شەرتى بارگران) هاتىيە.

لگەل نافكىن ئەسپىيكتى، نافى رېزى مەرجى بنافيىن جوڭدا جوڭدا ژلايى زمانقانانقە بكارهاتىيە (سىغا نەسب، مەرجى، ئىنسائى، بلانى، شەرتى). ئەم زى (مەرجى) پەسند دكەين.

هەر دىسان وەك رېزى راگەھاندى زاروا (دور) بو رېزى مەرجى ھەلبىزىرىن.

- خودياكرنا ژمارە جۆريٽ ئەسپىكتا دورىيى درېزى مەرجىدا:

بو خودياكرنا ژمارە وجۇرىن ۋى كارى دى زمانقانان كەينه سى دەستە:

دەستا ئىكىنچى: (جاردىن، مەكتەنىزى، جىڭەرخوين، شرين وبوشرا، محمد مەدد تاهر گوھەرزاى)
ئامازى ب ھەبۇنا وى نەكىرىنە.

دەستا دووئى: ئامازى ب ھەبۇنا جۆرەكى دەكەن: (جويىس بلو، سادق بەھاو الدین ئامىدى،
ئىبراهىم رەممەزان زاخوبى).
- ئەز كەتبوما.

دەستا سىيىتى: ئامازى ب ھەبۇنا دوو جۆريٽ ئەسپىكتا دورىيى دەكەن: (جەلادەت
بەدرخان، قەناتى كوردو، رەشيد كورد، سامى تان).
زمانقانىن دەستا سىيىتى ژبلى ئەھىجىرى، كەن دەستا دووئى دەستنىشانكىرى، جۆرەكى
دى دەستنىشان دەكەن: ئەزى كەتبوما.

دەپ پىكھاتىدا مۇرۇفيمما (تافى دەھىت) لەگەل ئەسپىكتا دورىيا مەرجى دەئىك فۇرمى
كارىدا هاتىنە، كەن جۆرە نەپىكەكى دەئىخىتە دېكەتەنە كارى زمانى كوردىدا، چونكى
تافى دەھىت ئامازى بىدەمەكى دەكەت، كەن پشتى ئاخىختنى رويدەت، لى ئەسپىكتا دورىيى
ماۋى تەواوبۇنا كارى لىدەمەكى دوپەر لېشى ئاخىختنى خوديادەت، كەۋاٹە مۇرۇفيمما
(تافى دەھىت، دورىيى) پىكھە كارەكى دزمانى كوردىدا دروست ناكن.
مۇرۇفيمما كارى سادە (بى ئەسپىكت) يى مەرجى (بى...!) لەگەل مۇرۇفيمما تافى دەھىتى
سادە (بى ئەسپىكت) (دى، ئى) دەربىرىنى ژ كارى سادەيى تافى دەھىت دەتافى بورىدا
دەكەت.

- ئەگە ئەز بەھاتام، منى بگوتا.

م. تا. دەھىت

كارى سادە يى بورىيى مەرجى

باھراپت زمانقان فى شىۋى كارى (منى بگوتا) بكاردەھىن وشىۋى (منى گوتبا)
بكار ناھىت. ئەقە دېتە بەلگەيەكى دى كەن ئەسپىكتا دورىيى درېزى مەرجىدا نىنە،
ھەروەھا پشتى لەدەپ چونەكى لىسر ئاخىتنا خەلکى ئاسايى، بۇمە خوديما بول، كارى
بورىيى سادە (بى ئەسپىكت) يى مەرجى بۇ ھەمان دەربىرىن بكار دەھىت.

(سامى تان) دو پىكھاتان بۇ كارى دورى مەرجى دىاردىكتە:

- ١- چىروكىيا دەما بوريا دودار: من پرتوكەك خواندبویه.
- ٢- چىروكىيا دەما بوريا تىيەسى: من كەفر ئافىتبويا.

ئەف ھەردوو جۇرە ئىكەن تەنها جىاوازى دەربىرىنىدایە (خواندبویه، ئافىتبويا)، كو ئەفە جىاوازىيەكە فۆنەتىكىيە بۇ خوهشگۇتنى ژگۇفرەكى بۇ گوفەرەكە دى جوادىيە، ھەر چەندە، كو (چىروكىا دەما بوريا دودار) ب پىزىئى راگەھاندىنى لقەلەم دەدت. (جويسى بلو) ئامازى ب ھەبۇنا ئەسپىيكتا دورىيى لەدەفرەن (ئامىدى، سنجار) دىكتە: ئامىدى: ھاتبايا، كوشتبىا.

سنجارى: دابابىا، بوبابىا.

ئەگەر ل نمونىن (جويسى بلو) بنىرىين؛ ئەفە نمونىن كارى سادە (بى ئەسپىيكت) يى بورىيى مەرجىينه ولهەردوو دەفرەن ئەف شىيوبىن كارى بۇ كارى سادە (بى ئەسپىيكت) يى بورىيى مەرجى بكاردھىن، ھەرودەم مۆرفيما (ئەسپىيكتا) دورىيى لگەل نىيە. پاشى كو مە پىداچونەك لىسر كارىن بەرىي يېن زمانقانان كىرى، ئەم دى بىر وبۇچۇنىن وان دەربارە جۇر وزمارە وناڭكىن وموڭرىيما دورىيى دەقلىي لىستىدا كورت كەين:

نمونە	جۇر وزمارە وناڭكىن ھەر زمانقانەكى بۇ دورىيى	ناڭى زمانقانى	ز
- ئەزخواستى بوم.	ناڭى بورىيى دور	جاردىن	- ١
- ئاكىرى: ھاتبوم. زاخو: ھاتبىم.	بورىيى دور	مەكەنلى	- ٢
- من گرتبو.	دور بورى چىروكى	جەڭەرخوين	- ٣
- ئەز كەتبوم. - (بلا) ئەز كەتبواما. - ئەزى (ئەزدى) كەتبواما.	١- بورىيى ناتەواو. ٢- بورىيى تەواو يى سىغا نەسب. ٣- بورىيى مەرجى.	جەلادەت بەدرخان	- ٤
- ئامىدى: كەفتىبوم. سنجارى: كەتبوم ئامىدى: ھاتبايا. كوشتبىا	١- بورىيى دور. ٢- بورىيى دور يى مەر جى.	جويسى بلو	- ٥

<u>سنجرى: دابايا، وى ج بوبايا.</u>			
- من گرتبو. - من گرتبا.	١- بوريا ههفه دودانى. ٢- چيروكى (رهوپيا بلانى)	كاميران بهدرخان	-٦
- ئەز كەتبوم. - ئەز (ئەگەر) ئەز كەتبوما - ئەزى كەتبوما.	١- وەختى بەرى زودا (زوفە) بەرى. ٢- وەختى بەرى شەرتى بارگرانى.	قەناتى كوردو	-٧
- ئەز ناشتبوتوم. - ئەز ناشتبوتوما.	١- دەمى بورىي دور. ٢- بورىي سىغا ئىشائى هەۋېرى دەمى دويرى خەبەرى.	سادق بەھاو الدین ئامىيىدى	-٨
- من بېسىتبو. - من بېسىتبوتوما. - منى بېسىتبوتوما.	١- بوھوركا مىزبىز. ٢- بژوکە. ٣- نوهگۇيا بژوکە	رەشيد كورد	-٩
- ئەو رونشتى. - من ئاڭ فەخوارى	ئەسپىيكت، تافى دورىي.	شرين وبوشرا	-١٠
- بو. - خوهزى تە كېرىپووا.	١- دەمى دوربور. ٢- دەمى دوربور بلانى.	ئىبراهيم رەممەزان	-١١
- بەختيار چوبو زوزانا. - من زور پەرتوك كېرىپىن.	محمد تاهر گوهەرزى	-١٢
- من نان خواربو. - من پەرتوكەك خواند بويە. - من كەفر ئاڭىتبوتوما.	١- چيروكا دەما بورى تىدەي. ٢- چيروكا دەما بورى دودار. ٣- چيروكا دەما بورى تىدەي.	سامى تان	-١٣

لەدوماھيا قى پشكى ژى خوهيا بولۇك، كۆ ئەسپىيكتا كارى ياخى دەتلىي ئەتلىي بورىيى راگەھاندىنىدا ھەمە.

ئەنجام

- ١- دکورديا سهريدا ئەسپىكتىن كاري وەكى پىكماتىن كاري يىن مۇرۇلۇجى سى جۆرن
(بەردەوامى، تەواوى، دورى).
- ٢- ئەسپىكتا بەردەواميا كاري تايىبەتە ب تافى بورىي پاگەھاندىتىفە و مۇرفيما (د)
دەربېرىنى ژ ۋى ئەسپىكتى دکەت.
- ٣- ئەسپىكتا تەواويا كاري دتافى (بورى، نهو) و درېزى (پاگەھاندىن، مەرجى)دا
دردكەفت، كەواتە مەودايەكى بەرفەھەز ژ ئەسپىكتىن دى دزمانيدا دگرت.
مۇرفيما تايىبەت ب ئەسپىكتا تەواوېيىفە (ي.....ه) يە دتافى بورى و نھويى
پاگەھاندىدا. ئەڭ ئەسپىكتە دتافى نھودا تايىبەتە ب كارىن بىھىزفە. مۇرفيما
تەواوېيى دتافى بورىي مەرجىدا بشىۋى حەلىاى لگەل مۇرفيما رېزى مەرجى ھەيە
كۈشىشىنا مەرجىيا (با) بۇ (ب) دگوھورت.
- ٤- ئەسپىكتا دورىدا كاري دتافى بورىي پاگەھاندىدا بېرىكا مۇرفيما (بو) دەربېرىن ژى
دھىيەتە كرن.
- ٥- كاري سادە (بى ئەسپىكت) دتافى (بورى، نهو، دھىيەت) و درېزى (پاگەھاندىن، مەرجى،
فەرمانى)دا دەركەفت، بەلىن ژ ئەسپىكتىن كاري يىن مۇرۇلۇجى ئەلەيە ب نەبۇنا
مۇرفييمەكە تايىبەت كۈشىشى ب جۇرەكى ئەسپىكتى بکەت، دەربېرىن ژى
دھىيەتە كرن.
- ٦- نىشانىا مەرجىيا كاري سادەيى بورى بگەلەك شىۋەيان دگوفەرەن كوردىا سەريدا
بكاردھىيەت، ئەڭ جىاوازىيە نابتە ئەگەر ئەيدابونا ئەسپىكتا بەردەوامىي و دورىي
دېرىزى مەرجىدا، چونكى هەر ئىك ژ ۋان شىۋەيان بتنى لەدەھەرەكى دھىيەتە
بكارھىنان و دوو ژوان لەدەھەرەكى ناهىيەن بكارھىنان. ئەۋەزى بەلگەيە كۈشىشى
ئىكىن و دەربېرىنى ژ مەرجىي سادە (بى ئەسپىكت) دکەن.

- ٧- ئەسپىكتا فەرھەنگى يا كارى، كو واتا وى دناڭ ناخى كارى بخوددا ھەيە، ج
كارىگەرىي لىسر (بەرددوامى، تەواوى، دورى، سادهىي) دكارىدا، كو ب مۇرفىمەن
تابىھەت وېي مۇرفىم دەربىرىن ڙى دھىئە كرن، نىنە.
- ٨- تاف وئەسپىك دەكۈردىا سەريدا دوو كاتىگۈرىن جۆدانە وەھر ئىكى مۇرفىمەن
تابىھەتىن خوه ھەنە. جىاوازى گرنگ دنابېرا تاف وئەسپىكتىدا ئەوه، كو تاف
دەمى رېزمانىي كارىيە ژلايى بارى ژەرۋە، بەل ئەسپىك تابىھەتمەندىا رويدانا
كىيارەكى يان بويەرەكىيە ژلايى دەمى بارى ناخوھىي كارىقە كو دشىاندایە بھىتە
پىغان.

لیستا ژیده‌ران

۱- ب زمانی کوردى:

۱- په‌رتوك:

- ۱- ئەورەحمان حاجى مارف (۲۰۰۰)، رېزمانى کوردى، بەرگى يەكەم، (وشەسازى)، بەشى پېنچەم -کردار، چاپى يەكەم، دەزگاي چاپ و پەخشى سەرددەم.
- ۲- ئەورەحمان حاجى مارف (۲۰۰۴)، فەرھەنگى زاراوە زمانناسى کوردى-عەرەبى-ئينگليزى لەگەل دوو پاشکۇ، سلىمانى.
- ۳- جگەرخوين (۱۹۶۱)، ئۇوا ئۇ دەستورا زمانى کوردى، بىرىكارىيا جامعا بەغدا هاتىيە چاپكىن، بەغدا.
- ۴- سامويىل ئودلى رەھى (۲۰۰۷)، زمانى کوردى دەڤوکى ھەكارىيا [گرامەر-فەرھەنگ]، چاپا ئىكى، ۋەگۆھازتن: ئەفراز حسین، دار سېپىز لىكباۇھە والنشر، دھوك، چاپخانا ھەجى ھاشم، ھەولىير.
- ۵- سەلام ناخوش بەكىر (۲۰۰۴)، زمانناسى وھەندى بابەتى زمانناسى کوردى-کۆمەلە لىكولىنەوەيەكى زمانناسى يە، بلاوكرواوەكانى كتىيەپرۆشى سوران، ھەولىير.
- ۶- سۆكۈلۈف (۱۹۸۸)، زمانى ئافىستا، وەرگىران: مەممەد ئەمەن ھەورامانى، دەزگاي رۇشنىبىرى وبلاوكرنەوهى کوردى، دار الحريه لىكباۇھە، بەغدا.
- ۷- شىركو بابان (۲۰۰۴) پېزمانى كەسى سىيەھى تاك، چاپى يەكەم، لەبلاوكرواوەكانى كورى زانىيارى كوردستان، چاپخانە رۇشنىبىرى، ھەولىير.
- ۸- شىركو بابان (۱۹۹۹) نەخشە رۇناني رىيژە كار، چاپى يەكەم، دەزگاي چاپ وبلاوكىردنەوهى ئاراس، چاپخانە وەزارەتى پەروەردە، ھەولىير.
- ۹- صادق بھاوا الدين ئامىدى (۱۹۸۷) رېزمانا کوردى-کرمانچى يا ژۆرى وژىرى يا ھەۋېرکىرى، چاپا ئىكى، چاپخانا دار الشۇون الپقاھىيە العامە، بەداد.
- ۱۰- عەبدوللا شالى، عزالدين مىستەفا، ئەمەن على، نورى على ئەمەن، فريدون على ئەمەن، علاو الدين سجادى، كمال محمود فرج، ئەبوزيد مىستەفا سندى (۲۰۰۴)، زمان

وئهدهبى كوردى بۇ پۇلى شەشمى ئامادهىي، چاپ سىيىھ، چاپخانەي وەزارەتى پەروەرددە، هەولىر.

۱۱- عبد والوهاب خالد (۲۰۰۵)، زمان وزمانقانى (ھزمارەكاكەلەن)، چاپا ئىكى، ژودشانىن ئىكەتىا نېيسىكارىن كورد، چاپخانا ھاوار، دھوك.

۱۲- فەردىدوون عەبدول بەرزنجى، مصگى مەممەد زنگەنە، عبد الرحمن رشيد أحمىد، عگا حەمە صالح أمين، أحمىد محمود محمد، محمد أحمىد محمد، نافىم حسن أحمىد، عبد الاستار فتاح (۲۰۰۶)، زمان وئهدهبى كوردى بۇ پۇلى شەشمى ئامادهىي وىزەبى وزانسى وسېيەمى قوتاپخانە پېشەبىيەكان، چاپ يەكەم، چاپخانەي وەزارەتى پەروەرددە، هەولىر.

۱۳- ئ. كوردوبييڭ (۱۹۸۴)، رېزمانى كوردى، بە كەرسەتى دىاليكتى كرمانجى وسۇرانى، وەركىران: كوردىستان موکرىيانى، چاپخانەي الديب البغدادى، بغداد.

۱۴- مەممەد رەزاي باتىنى (۱۹۹۳)، ئاورىيکى تازە بوسەر رېزمان، چاپ و بلاوكىرنەوە سويد.

۱۵- محمد گاهر گوھەرزا (۱۹۹۹)، رېزمان كوردى- زارى كرمانجى، چاپا ئىكى، ڇىلاقوكىت گوڤارا مەتىن، چاپخانا خەبات، دھوك.

۱۶- مەممەد مەحوى (۲۰۰۱)، رستەسازى كوردى، زانکۈي سلىمانى.

ب- كتىپ ب رىنثىسا لاتىنى:

17- Îbrahîm Remezan Zaxoyî (1998), Rêzman a Kudrî, Çapa êkê, Çapxana Koljâ Serî'ê, Dihok.

18- K. Bedirxan- S. Şîvan (1987), Zmanê Kurdî, kava Xayinlari, Istanbul.

19- Qanatê Kurdo (1981), Zmanê Kurdî - Rezman, Weşanê Komkar, Frankfurt a. Main-BRD, Elmania Federal.

20- Reşîd Kurd (1990), Rêzman a Zimanê Kurmancî, Çapxane, kombenda kawa, Beirut.

21- Samî Tan, (2000), Waneyên Rêzmane Kurmancî, Çapa yekem, weşanê welat/ ziman, Istanbul.

ج- نامین زانکویی:

- ۲۲- ئەبوبەکر عومەر قادر (۲۰۰۳)، بەراوردىيىكى مۇرفۇسىناتاكسى لە زمانى كوردى وفارسى دا، نامەدى دوكتورا، كولىزى زمان، زانکۆى سلېمانى، سلېمانى.
- ۲۳- بائىز عمر أحمىد (۱۹۹۹)، تىئىس لە دايالىيكتى ژوروى زمانى كوردىدا "گەفھرى بادىنى"، نامەدى ماجستىر، كۈلىچى ئاداب، زانکۆى سەلاحدەدين، هەولىر.
- ۲۴- بائىز عومەر ئەحمدەد (۲۰۰۵)، دەربىرىنى رېزە لە دايالىيكتى ژوروى زمانى كوردىدا "گۇۋەرى بادىنى" نامەدى دوكتورا، كۈلىچى زمان، زانکۆى سەلاحدەدين، هەولىر.
- ۲۵- ديار على كمال كريم (۲۰۰۴)، رېزمانى كوردى روانگەيەكى بەرھەمھىئان وگۆيىزانەوه، نامەدى ماجستىر، كولىزى پەروەردە، زانکۆى سەلاحدەدين، هەولىر.
- ۲۶- رۇوناك مەحمود عەلى بومبا (۲۰۰۱)، كىدارى ئىلمازى (ويست وئارەزوو) لە زمانى كوردىدا- دايالىيكتى كرمانجى- ناوهراست، نامەدى ماجستىر، كولىزى زمان، زانکۆى سلېمانى، سلېمانى.
- ۲۷- عەبدولوھاب خالد موسا (۲۰۰۰)، رېزمانى (بۇن وەبۇن) لە كوردىدا، نامەدى ماجستىر، كۈلىچى ئاداب، زانکۆى سەلاحدەدين، هەولىر.
- ۲۸- عەبدوللا حوسىئەن رەسول (۱۹۹۵)، مۇرفىيەمە رېزمانىيەكانى كار، نامەدى دوكتورا، كۈلىچى پەروەردە ئىبن پوشىد، زانکۆى بەغدا، بەغدا.
- ۲۹- فەرىدىوون عەبدول مەممەد (۱۹۹۸)، چەند لايەنېكى پىستەسازى زارى هەورامى، نامەدى دوكتورا، كۈلىچى ئاداب، زانکۆى بەغدا، بەغدا.
- ۳۰- محمود فتح الله أحمىد (۱۹۸۸)، كار تەواوكردن لە كوردى دا، نامەدى ماجستىر، كۈلىچى ئاداب، زانکۆى سەلاحدەدين، هەولىر.
- ۳۱- مەباباد كامىل عبد الله (۱۹۹۶)، كار لە كرمانجى خواروو وەھورامى دا، نامەدى ماجستىر، كۈلىزى ئاداب، زانکۆى سەلاحدەدين، هەولىر.

د- گۇۋەر:

- ۳۲- ئەورەحمان حاجى مارف (۱۹۹۳)، ئەوكارانەرى رېزەيان لە دەستتۈرر لادىدەن، گۇۋەرلىرى رۆشنېرى نوى، ژ(۱۳۱)، دارالپقاھ والنشر الکردىيە، بەغدا، ل ل ۲۵-۳۳.

- ٣٣- ئىدرىس عبد الله (٢٠٠١)، (٥) ويچوو ويچيakan، گوڤارى رامان، ژماره (٥٦)، دەزگاى رۆشنېرى وراگەياندى گولان، ھەولىر، ل ٢٠٨-٢٠٩.
- ٣٤- بائيز عومەر ئەحمدە (٢٠٠٦)، دياردا گوهورينا دەنگى (و) دېمېقا (خوندىن) ا زمانى كوردىدا، گوڤارى ئەكاديمى، ژماره (٤)، كوردستان-ھەولىر، ل ٢١٥-٢٢٠.
- ٣٥- شىركو بابان (٢٠٠٠)، دۆخەكانى مورفيمى ئىستايى (٤) لە رىستەسازى دا، گوڤارى مەتىن، ژماره (١٠١)، دەزگاين خانى بى رەوشەنبىرى وراگەھاندى، دھوك، ل ٦٨-٥٨.
- ٣٦- عەزىز رەشيد ئاكىھى (١٩٨٠)، رېزمانا ئاخۇتنا كوردى بەشى كارى يان كريارى (الفعل verb)، گوڤارى كورى زانىارى عيراق (دهستە كورد)، بەرگى حەوتەم، چاپخانە كۆرى زانىارى عيراق، بەغدا، ل ٣٦-٥٩.
- ٣٧- عومەر دزھى (١٩٨٤)، بەراوردىكىنى "رابوردوو تەواو" كوردى لەگەل ئى زمانە ئەوروپايىھەكان دا، گوڤارى كاروان، ژماره (٢٤)، ئەمېندارىتى گشتى رۆشنېرى ۋلاوان، ھەولىر، ل ٨٥.
- ٣٨- مستەفا زەنگەنە (١٩٩٨)، مۇرفىمى كاتى رابردوو ژمارە مۇرفىمى جۈرەكانى فرمانى رابردوو، گوڤارى رامان، ژماره (٢٩)، دەزگاى رۆشنېرى وراگەياندى گولان، ھەولىر، ل ١١٧-١٢٠.
- ٣٩- وريا عومەر ئەمەن (١٩٩٧)، رەخنهى نارەخنه، گوڤارى رۆشنېرى نوى، ژماره (١٤٠)، دار الپقاوه والنشر الکردىيە، بەغدا، ل ٢٢-٢٤.
- ٤٠- وريا عومەر ئەمەن (١٩٩٨)، مەرج وياساكانى لە زمانى كوردىدا، گوڤارى كۆرى زانىارى عيراق (دهستە كورد)، ژماره (٢٧، ٢٨)، چاپخانە كۆرى زانىارى، عيراق، بەغدا، ل ٢٤١-٢٤٣.

٢- ب زمانى عەربى:

- ٤١- جلادت بدرخان والمستشرق الفرنسي روچيه لسكو (...)، قواعد اللغة الكردية (اللهجة الكرمانجية)، ترجمة: دلاور زنكي، دار العلم.
- ٤٢- تراسك، ر. ل. (٢٠٠٢)، أساسيات اللغة، ترجمة: رانيا إبراهيم يوسف، الطبعة الأولى، المجلس الأعلى للثقافة، القاهرة.

- ٤٢- عبد القادر الفاسي الفهري (١٩٩٠)، *البناء الموزي نظرية في بناء الكلمة وبناء الجملة*، الطبعة الأولى، إصدارات دار توبقال للنشر، الدار البيضاء-المغرب.
- ٤٤- عطا محمد موسى (٢٠٠٢)، *منهج الدرس اللغوي النحوي في العالم العربي في القرن العشرين*، الطبعة الأولى (دار الإسراء)، عمان-الأردن.
- ٤٥- علي زوين (١٩٨٦)، *منهج البحث اللغوي بين التراث وعلم اللغة الحديث*، الطبعة الأولى، دار الشؤون الثقافية العامة، بغداد.
- ٤٦- ميلكا أفيتش (١٩٩٦)، *اتجاهات البحث اللسانی*، ترجمة: سعد عبد العزيز مصلوح ووفاء كامل فايد، طبع بالهيئة العامة لشؤون المطبع الأميرية، المجلس الأعلى للثقافة المشروع القومي للترجمة.

٣- ب زمانی فارسی:

- ٤٧- أحمد أبو محبوب (١٢٨٣ هـ. ش-٢٠٠٤)، *ساخت زبان فارسی*، چاپ سوم، چاپخانه تابش، تهران.
- ٤٨- بهمن محتشمی (١٣٧٠ هـ. ش-١٩٩٩)، *دستور کامل زبان فارسی*، چاپ اول، انتشارات إشرافي، چاپخانه خوشة.
- ٤٩- تقی وحیدیان کامیار (١٣٨٢ هـ. ش-٢٠٠٣)، *دستور زبان فارسی (۱)*، چاپ چهارم، سازمان چاپ و انتشارات دانشگاه، تهران.
- ٥٠- حسین علی یوسف (١٣٧٩ هـ. ش-٢٠٠٠)، *دستور زبان فارسی*، ۱، ۲، چاپ دوم، چاپخانه ایران نما.
- ٥١- خسرو فروشید رود (١٣٧٨ هـ. ش-١٩٩٩)، *جمله و تحول آن در زبان فارسی*، چاپ دوم، انتشارات أمیرکبیر، چاپخانه سپهر، تهران.
- ٥٢- رضا زمردیان (١٣٧٩ هـ. ش-٢٠٠٠)، *راهنمای گرد آوری و توصیف گوشیها*، چاپ اول، انتشارات دانشگاه فردوسی، مشهد.
- ٥٣- روبينز، آر. اج، (١٣٧٨ هـ. ش-١٩٩٩)، *تاریخ مختصر زبانشناسی*، ترجمه: علی محمد حق شناسی، چاپ سوم نشر مرکز، کتاب ماد، تهران.
- ٥٤- غلامرضا ارجنگ (١٣٨١ هـ. ش-٢٠٠٢)، *دستور زبان فارسی امروز*، چاپ سوم، نشر قطره، تهران.

- ۵۵- فردینان دوسوسور (۱۳۷۸.ش-۱۹۹۹) درس‌های زبانشناسی همگانی، ترجمه: نازیلا خلخالی، چاپ اول، چاپ دلارنگ، تهران.
- ۵۶- کوروش صفوی (۱۳۸۳.ش-۲۰۰۴) در آمدی برمعنی شناسی، چاپ دوم، انتشارات سوره مهر، چاپخانه سوره، تهران.
- ۵۷- لئونارد بلومفیلد (۱۳۷۹.ش-۲۰۰۰)، زبان، ترجمه: علی محمد حق شناسی، چاپ اول، مرکز نشر دانشگاهی، تهران.
- ۵۸- مهدی مشکوه الدینی (۱۳۷۹.ش-۲۰۰۰)، دستور زبان فارسی برپایه نظریه‌ی گشتاری، چاپ سوم، انتشارات دانشگاه فردوسی، مشهد.
- ۵۹- ولیام آگرادی (۱۳۸۰.ش-۲۰۰۱)، در آمدی بر زبانشناسی معاصر، ترجمه: علی درزی، جلد اول، چاپ اول، انتشارات مهر، تهران.

۴- ب زمانی ئینگلیزی:

ا په‌رتوك:

- 60- Alsina, A. Bresnan, J. & Sells, P. (1997), Complex predicator for the study of language and information, Stanford, California: Center for the study of language and information Publications.
- 61- Asher, R. E. (1994), The encyclopedia of language and linguistic-VI- Oxford: Pergamon Press.
- 62- Binnick, R. I. (1991), Time and the verb a guide to tense and aspect, New York: Oxford university press.
- 63- Bloom field, L. (1933), Language, New York: HoH Rine hart.
- 64- Comrie, B. (1976), Aspect, Cambridge: Cambridge University Press.
- 65- Chomsky, N (1965), Aspect of the theory of syntax, Cambridge: Mass: MII. Press.
- 66- Crystal, D. (2003), A dictionary of Linguistics and phonetics, 5th ed., Black well Publishing.

- 67- Dahl, Ö. (1987), Tense and aspect systems, Oxford: Basil Black-well.
- 68- Finch, G. (2000), Linguistic terms and concepts, London: Macmillan.
- 69- Jardine, R. F. (1922), Bahdinan Kurmanji, المطبعة الحكومية.
- 70- Katamba, F. (1993), Morphology, London: Macmillan.
- 71- Lyons, J. (1977), Semantics, Vol. 2, Cambridge University Press.
- 72- Mackenzie, D. N. (1961), Kurdish dialect studies-1, London: Oxford University Press.
- 73- Michaelies, L. A. (1998), Aspectual grammar and past-time reference, London: Routledge.
- 74- Strang, B. M. H. (1974), Modern English structure 2nd ed., London: Edward Arnold (publishers).
- 75- Şirin and Buşhra (1996), Exercises in behdini grammar, Germany.
- 76- Thomas, O. (1970), Transformational grammar and the teacher of English, London: Holt, Reinhart and Winston, Inc.
- 77- Trask, R. L (1993), A dictionary of grammatical terms in Linguistics, London: Routledge.

بـ نامین زانکویی:

- 78- Amin, W. O. (1979), Aspect of the verbal construction in Kurdish, Unpublished Ph. D dissertation, University of London.
- 79- Fattah, M. M. (1997), A generative grammar of Kurdish, Unpublished Ph. D dissertation, University of Amsterdam.
- 80- Rashid, M. H. (1981), Tense and aspect in scientific English, Unpublished Ph. M, Dissertation, College of Arts, University of Mosul.

ج- گوئار:

81- Violetta, K. T. (2001), we can talk about Tenses without talking about Aspect at the same time?, Studia Kognity wne-4, Sow, Warszawa, pp 87-92.

۵- ب زمانی فرهنگی:

82- Blau, J. (1975), Le Kurd De Amadiya Et Djabal Sinjar, libairic c.klincksieck, Paris.

ملخص البحث

تناولت هذه الدراسة (أوجه "أسبكت" الفعل في الكردية الشمالية) وقد جرى البحث على نمط التحليل المبني على أساس المورفيم.

تم اختيار هذا الموضوع لوجود تباين في الآراء الواردة بصدره في اللهجة المذكورة، إضافةً إلى التغيرات الموجودة في أغلبية الآراء، لذا وجدنا من الضروري إجراء هذا النوع من الدراسة.

يقوم البحث على خمسة فصول، هذا إضافة إلى المقدمة والنتائج التي توصلت إليها. يتناول الفصل الأول نظرة عامة حول أوجه الفعل، كما يتضمن الإطار النظري للبحث، ويكون من ثلاثة مباحث: البحث الأول حول مفهوم الأوجه وعلاقته بالفعل والزمن والصيغة، أما البحث الثاني فيشمل المديات وأنواعها في اللغة والبحث الثالث يدور حول تعامل المدارس اللغوية المهمة بهذا الموضوع.

خصص الفصل الثاني لبيان الفعل البسيط (بدون اسبكت) ويكون من ثلاثة مباحث، البحث الأول جاء لبيان آراء اللغويين حول الفعل البسيط، والبحث الثاني يتناول عرض وبيان الفعل البسيط الواردة في المصادر السابقة للكردية الشمالية، أما البحث الثالث فخصص لتقدير آراء اللغويين فيما يخص التسمية وأنواع الفعل البسيط.

يتضمن الفصل الثالث، وجه الاستمرارية للفعل ويتألف الفصل من ثلاثة مباحث، يتضمن البحث الأول إبراداً لآراء اللغويين حول وجه الاستمرارية للفعل، والبحث الثاني خصص لعرض وبيان وجه الاستمرارية الواردة في المصادر السابقة الكردية الشمالية، والثالث حول تقدير آراء اللغويين فيما يخص التسمية وأنواع وجه الاستمرارية.

الفصل الرابع تم تخصيصه للوجه التام في الفعل، وينقسم إلى ثلاثة مباحث، البحث الأول لبيان آراء اللغويين حول وجه التام للفعل، والثاني يتناول توضيح الوجه التام للفعل في الأفعال السابقة للكردية الشمالية، والبحث الثالث حول تقدير آراء اللغويين فيما يخص التسمية وأنواع الوجه التام.

الفصل الخامس يتضمن (الوجه البعيد) لل فعل وقد جاء هذا الفصل في ثلاثة مباحث،
المبحث الأول لبيان آراء اللغويين حول الوجه المذكور، والمبحث الثاني خصص لعرض
الوجه البعيد لل فعل في المصادر السابقة للكردية الشمالية، والمبحث الثالث يتناول تقييم
آراء اللغويين حول التسمية وأنواع (الوجه البعيد).

وقد اختتم البحث بالنتائج التي توصلت إليها، حيث أنه لا يوجد مورفيم خاص
لل فعل البسيط (بدون أسبكت) يشير إلى وجود أوجه النحو فيه، أما وجه الاستمرارية
لل فعل في الزمن الماضي الإخباري فيعود إلى وجود المورفيم المساعد (د)، علاوة على ذلك
هناك مورفيم خاص بالوجه التام في الزمن (المضارع والماضي) الإخباري هو (بـ...هـ)
ومورفيم التام في الزمن الماضي الشرطي يظهر بشكل مناصر مع المورفيم الخاص
بالشرط، مما يبين الوجه البعيد لل فعل مع الماضي الإخباري فقط بمساعدة
المورفيم (بـو).

divided in to three sections. Section One includes the linguists' views about the continuous aspect of the verb. Section Two introduces the continuous aspect of the verb in the previous studies in NK. Section Three tackles the linguists' evaluation about naming and the types of the progressive aspect.

Chapter Four is concerned with the perfective aspect of the verb and it is divided in to three sections. Section One refers to the linguists' views about the perfective aspect of the verb. Section Two clarifies the perfective aspect in the previous studies in NK. Section Three examines the linguists' evaluation about naming and types of the perfection aspect.

Chapter Five includes the pluperfect aspect and it is classified into three sections. Section One shows the linguists' views about the pluperfect aspect while section Two is concerned with the pluperfect aspect in the previous studies in NK. Section Three tackles the linguists' evaluation about naming and the types of the pluperfect aspect of the verb.

This thesis includes the conclusions arrived at through out the thesis as well. The conclusion refer that there is not specific morpheme for the simple verb (without aspect) which refers to the existence of grammatical aspect. The continuous aspect come only with indicative past verb according to having the morpheme (di). There is specific morpheme of the perfect in present and past tenses of indicative is realized by morpheme (y...e) and the perfective morpheme in the past subjunctive tense is realized in a dissolved way with the morpheme of subjunctive and clarifies the pluperfect aspect only with past indicative by means of morpheme (bu).

Abstract

This research is titled “Aspects of Verb in Northern dialect”, according to the analysis of the morpheme.

This subject has been chosen since there are different views about it in Northern dialect. In addition there are gaps in most views. So it is necessary to make study in order to unify the views and fill the gaps.

The thesis consists of Five chapters and there are an introduction and arrived at through out the thesis.

The First chapter is a general preview on the subject of aspect. This chapter is the theoretical framework of research and consists of three sections; the first section focuses on the concept of aspect and its relation with the verb, tense, mood. The second section is deals with dimension and scope of aspect and its type in language. The third section tackles the language schools' dealing with the subject of aspect.

Chapter Two is dedicated to revering the simple verb (without aspect) and consists of three sections. Section One reveals the ideas of linguists concerning the simple verb. Section Two introduces simple verb that are mentioned in the previous studies in NK, where as the third sections evaluates the linguists' views concerning naming and types of simple verb.

Chapter Three tackles the continuous verb aspect, and it is

